

2012
6.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

ZINNER TIBOR: Bibó István és két társának büntetőpere a kádári megtorlás rendszerében I.

BEJCZI ALEXA: Célpontban a megbízhatósági vizsgálat

LAKATOS VIKTOR: A nemzetközi kábítószer-ellenőrzés új irányjai

KATONA GÉZA: A helyszíni szemle hatékonyságának aktuális kérdései

SZALÁRDI GÁBOR: A csúcstechnológiai bűnözés elleni küzdelem támogatása

NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A szervezett bűnözési jelenségek a számítógépes hálózatokon

60.
évfolyam

TARTALOM 2012/6.

ZINNER TIBOR Bibó István és két társának büntetőpere a kádári megtorlás rendszerében I. (5–23)

BEJCZI ALEXA Célpontban a megbízhatósági vizsgálat (24–65)

LAKATOS VIKTOR A nemzetközi kábítószer-ellenőrzés új irányai (66–74)

KATONA GÉZA A helyszíni szemle hatékonyságának aktuális kérdései (75–86)

SZALÁRDI GÁBOR A csúcstechnológiai bűnözés elleni küzdelem támogatása (87–107)

NAGY ZOLTÁN ANDRÁS A szervezett bűnözői jelenségek a számítógépes hálózatokon (108–125)

■ HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

KÁTAI RAFAEL Egyetemi lövöldözés a bizottságvezető szemével (126–140)

■ KÖNYVISMERTETÉS

Nyíri Sándor: A múlt mindig velünk van
BÓCZ ENDRE (141–146)

■ EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU belügyi együttműködése terén
(147–149)

SZERZŐINK 2012/6.

DR. BEJCSI ALEXA alügyész, Zalaegerszegi Nyomozó Ügyészség

DR. BÓCZ ENDRE nyugállományú fővárosi főügyész

DR. KATONA GÉZA nyugállományú rendőr dandártábornok,
címzetes egyetemi tanár

KÁTAI RAFAEL rendőr őrmagy, kiemelt főnyomozó,
kriminalisztikai szakember,
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
Büntügyi Osztály

DR. LAKATOS VIKTOR ügyvéd, PhD-hallgató,
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Kriminológia Tanszék

DR. NAGY ZOLTÁN ANDRÁS PhD Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék

DR. SZABÓ ADRIENN tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály

SZALÁRDI GÁBOR rendőr százados, kiemelt főreferens,
okleveles védelmi igazgatási vezető,
ORFK Nebek Europol Nemzeti Iroda

DR. ZINNER TIBOR tudományos főmunkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet

Zinner, Tibor

Retribution in the Kádár-era: The trial of István Bibó and his associates Part I. [5–23]

The first part of the comprehensive account of István Bibó's trial elaborates the details of his and his two associates' arrest, the composition of the People's Court panel, the atmosphere of the trial and the sentencing.

Bejezi, Alexa

Reliability vetting in target [24–65]

Scrutinizing whether the legislator may authorize covert investigators to commit real crimes in order to prevent further ones, the author overviews the moral and legal concerns related to "confidence/reliability vetting".

Lakatos, Viktor

New trends in international drug enforcement [66–74]

The author reviews the 2011 report of the International Narcotics Control Board and its applicability to the Hungarian scene.

Katona, Géza

Crime scene efficiency [75–86]

Focusing on organizational and technical conditions, the author examines legal and forensic factors influencing the effectiveness of crime scene survey.

Szalárdi, Gábor

Fighting high-tech crime [87–107]

Building on the experiences of the European Police Office (Europol), the International Criminal Police Organisation (Interpol) and the European Union, the author provides an overview of the most daring tasks and challenges fighting cyber crime faces.

Nagy, Zoltán András

Organised crime on the net [108–125]

The author provides a comprehensive overview of cyber crimes.

SUMMARY

Kátai, Rafael

**University shooting: through the eyes of the committee chairman
[126–140]**

Having presided the crime scene investigation committee, the author provides a personal account of his experiences of the 2009. rampage at the University of Pécs.

Bócz, Endre

Book review [141–146]

The author reviews the recently publicised memoir of Sándor Nyiri, a former deputy-attorney general and internal affairs under-secretary.

ZINNER TIBOR

Bibó István és két társának büntetőpere
a kádári megtorlás rendszerében I.¹

„A Bibó–Göncz-féle per minden bizonnyal a legjelentősebb '56-os politikai per volt a Nagy Imre-per² mellett. Bibó István volt az utolsó Nagy Imre-kormány egyetlen olyan minisztere, aki november 4-e után is aktív maradt, sőt, aki éppen ekkor élte életének politikailag egyik legtevékenyebb időszakát. Ezekben a hetekben fogalmazta meg és juttatta Nyugatra a magyar forradalommal kapcsolatos álláspontját és megoldási javaslatait, amelyek a szovjet–magyar vezetés éktelen bosszúságára életben tartották az 1956 utáni »magyar kérdést«, sőt új megvilágításba is helyezték azt.

A vizsgálat és a per kettős célja az volt, hogy a szó »orwelli« értelmében megsemmisítse a forradalom céljainak és eszméinek talán legmarkánsabb megfogalmazóját és kompromittálja azt a két magyar politikust (Bibó Istvánt és Göncz Árpádot³), aki a nemzet és a megdöntött törvényes kormány nevében felvette a kapcsolatot a három nyugati nagyhatalom és India budapesti diplomatáival, tudósította a világot a magyarországi helyzetről és reális javaslatokat sugallt a »világ botrányává«⁴ lett magyar kérdés kompromisszumos megoldására.⁵ Igazak-e, egyfelől nem eltűztek-e, másfelől nem szükkeblűek-e Kende Péternek, a volt 1956-os Intézet Kuratóriuma elnökének ezek a gondolatai, amelyek megjelenésekor – a fogoly Bibó vallomásait tartalmazó könyv előszavában – az egyik egykori elitelt, a másodrendű vádlott Magyarország újjáválasztott köztársasági elnöke volt?

Egyfelől Kende nem tisztázta, hogy mit ért a politikai per fogalmán, ugyanis az 1956 utáni kádári megtorlás büntetőpere között ebben a tekintetben nincs különbségtétel – valamennyi politikai per volt, és bárminő rangsorolás sérti azok emlékét, akik ugyanazon célok érdekében küzdöttek, majd veszítették rosszabbik esetben életüket, a szerencsésebbek időlegesen szabadságukat. Abban viszont érzékeltethető a különbség a perek eliteltjei között, hogy ezekben a törvénytörő és utóbb (előbb 1989-ben, majd 2000-ben) semmissé nyilvánított eljárásokban kiket, minő foglalkozású embereket hurcoltak meg. Ezért célszerűbb lett volna a „*politikai per*” helyett annak érzékeltetése, hogy Bibó és két társa büntetőügye olyan büntetőper, amelyben „*politikusokat*” ítélték el. Másfelől érzékelhető egyfajta szükkeblűség is

Kende előszavából, mert az utolsó Nagy-kormány másik államminiszterének, a Nyugaton lévő szociáldemokrata *Kéthly Annának*⁹ 1956 utóvédharcában betöltött szerepét teljességgel elhallgatja. Ő a határokon túl arra hivatkozhatott – mivel a jugoszláv követségen kelepcébe csaltak nem mondtak le hivatalukról –, hogy egy legitim kormány tagja. Mi több, ezt nem akarja, hanem épp Bibó állapította meg nyilatkozata végén, 1956. november 4-én, miszerint „*Magyarország egyetlen törvényes külföldi képviselője és külképviseleteinek törvényes feje Kéthly Anna államminiszter*”¹⁰. Erre is utalt *Kádár János*¹⁰ 1956. december elején elvtársai előtt.¹¹ Továbbá Bibó és két társa letartóztatása nem kompromittálásukat, hanem cselekvőképességük megszűntét jelentette. Ugyanis a forradalom és szabadságharc bármely frontján jelen volt cselekvő magyarokról Nyugaton és Magyarországon kialakult elismerő véleményt – bárkiről legyen vagy volt szó annak idején – nemhogy csökkentette, hanem épp fordítva, felerősítette a kádári hatalom bármínő agresszív tette a letartóztatásoktól a gyakran életutak lezárultát tartalmazó titkos bírói verdiktekig. Mindezek után adott a kérdés: hol helyezkedik el Bibó és két társának büntetőpere a kádári megtorlás rendszerében?

Mohamed Ataur Rahman, a fiatal muszlim külügyér, az ideiglenes indiai ügyvivő 1956-ban, egy borús szeptemberi reggelen Genovából érkezett a budapesti Nyugati pályaudvarra, Magyarországról 1959 novemberében távozott. 1980-ban, Bonnban vetette papírra emlékeit, Bibóról, Gönczről, a „Festőről” és másokról. Az államminiszterről úgy vélekedett, hogy őt „*olyan anyagból gyúrták, amiből a történelem nagy mártírjai keletkeznek, a megszállottságig elkötelezett, ragyogó szellem, szenvedélyes és büszke, a vitában félelemnélküli, már amennyiben valaki fenyegetni próbálta*”.¹² A „Festőről” nem tudta, hogy mi lett vele, de kifinomult ismereteit mutatja, midőn információk hiányában sem kételkedett abban, hogy „*nagyon sok vallatáson esett át és talán bíró elé is került, mielőtt elítélték*”. Mi több, váteszként folytatta: „*az ő története is vár a megírásra, és szerepe egyáltalán nem ért véget, ha maradt még bölcsesség azon erőkből, akik számítanak a magyar ügyekben*”. Majd később: „*a börtönök időnként útlevelet jelentenek a nagyon magas tisztségek felé, a Festő pedig fiatal volt, és az életkort kivéve rettenhetetlen [...] Acélból volt.*”¹³ Rahman úgy vélte az idő tájt, 1980-ban, hogy a „Festő” a későbbiekben „*semmit sem fog változni [...] semmi se lesz képes megváltoztatni, sem a börtön, sem a kínzás, a jólét, vagy a nyomor*”¹⁴.

Az indiai diplomata 1956. december 14-én írt budapesti jelentésének végén ekképp fogalmazott: „*Magyarország tehát ismét keresztúthoz ért, mint már oly sokszor történelme során, ami ezúttal legalábbis idáig katasztrófális*

*következmenyekkel járt*¹⁵. Sommás megállapítás a már addig is drámai történésnek sorozatáról. Pedig nemhogy Rahman, hanem „(talán) senki sem hitte, el sem tudta talán képzelni, hogy mindaz, ami addig történt, csak a kezdetek kezdete volt, ahhoz képest, ami [...] ezután következett”. Am Rahman megfogalmazása a keresztútról egyúttal jelképesnek is tekinthető. Az oly röpké ideig győztes forradalom és utóvédharcok aktív részeseinek kivégzése, büntetés-végrehajtási cellákba és internálótáborokba hurcolása, „a tömeges megtorlás, megfélemlítés és megnyomorítás fekete korszaka – immár újabb, második kiadásban – csak ezután [...] következett”¹⁶. A néhai forradalmár, a Svájcba menekülése után történészé és könyvtárossá lett *Gosztonyi Péter* megfogalmazásával élve: a „magyar golgota” így történt.¹⁷

„A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elsőfokú bíróságként eljáró népbírósági tanácsa Budapesten, az 1958. évi július hó 28., 29., 30., 31. és augusztus hó 1. napján tartott nem nyilvános tárgyalás alapján meghozta és az 1958. évi augusztus hó 2. napján nem nyilvánosan kihirdette a következő ítéletet”¹⁸ – így kezdődik a Bibó és két társa, Göncz, valamint *Regéczy-Nagy László* vádlottak büntetőperében kihirdetett elmarasztaló határozat, amelyet *Borbély János* tanácsvezető olvasott fel.¹⁹ A harminchárom oldalas ítélet szerint az idő tájt az elsőrendű 47, a másodrendű harminchat és fél, míg a harmadrendű vádlott harminchárom és fél éves volt. Bibót és Gönczöt 1957. május 23-án, Regéczy-Nagyot június 20-án vették őrizetbe. Az ítélet szerint foglalkozásuk Bibónál „egyetemi könyvtári tudományos kutató”, Göncznel az „Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézetnél agronómus”, míg Regéczy-Nagynál a „budapesti angol nagykövetségnél gépkocsiveető”.

„Az egyetlen helyes magatartás emberileg is, politikailag is Bibó István magatartása volt” – emlékezett az 1956. november 4-én indított újabb szovjet beavatkozás során történetekre a Nagy és társai büntetőügyében elmarasztalt *Vásárhelyi Miklós*.²⁰ Bibónak az ’56-os szerepvállalását, a történetekben vállalt cselekedeteit 2001. szeptember 22-én, a Kossuth Klubban, születésének kilencvenedik évfordulóján tartott Bibó-szimpozium keretében a szintén ’56-os elítélt *Litván György*²¹ kellőképp rekonstruálta. Litván okkal állította, hogy Bibó – a miniszterelnök és bíboros primás mellett – „egyike a forradalom szimbolikus alakjainak. Alig kétséges, hogy szabad fejlődés esetén a koalíciós kabinet államminisztereként egyik főszereplője lehetett volna a politikai életnek.” Nyilatkozatai, memorandumai megteremtették a tájékoztatás lehetőségét a külföld irányába, a forradalom eszméinek egyik megfogalmazója. Litván szerint a kormányfő és társai kivégzése után Bibó lett az „első

számú közellenség” 1958-ban, akivel mind a büntetés-végrehajtás keretei között, mind utána „diszkriminatív módon bántak”²². Litván annyiban téved, hogy a Bibóval szembeni attak már 1957 tavaszán bekövetkezett, a fogoly tudós már nem árthatott a kádári hatalomnak. A volt államminiszter 1957. május 24. és 1958. május 26. között tett 47 rendőrségi vallomását az ’56-os forradalomról okkal sajátos szerkesztési elvekkel Kenedi János tette közzé.²³ Mindezek után nem szükséges a vád tárgyává tett cselekmények részletes feltárása, majd az elsőfokú eljárás után jogerőssé vált (a szakirodalomban közölt²⁴) ítélet és indoklásának elemzése. E korszak mozzanatai közül egy s más mégis jelzésértékű. Távíratí stílusban: Bibó letartóztatásának körülményei, az ő és a két társa elleni büntetőper időzítése; a legfelsőbb bírósági elsőfokú eljárásban tárgyaló kijelölt népbírósági tanács összetétele; a tárgyalás hangulata; miképp aránylik a kiszabott ítélet mértéke a további ismert kiemelkedő perekben elmarasztalt személyekéhez; Bibó bírói mentesítése mellett – egyfajta epilógusként – a Bibó és két társa elleni büntetőper politikai üzenete tartozik ide.

A letartóztatás

Ami a letartóztatást megelőzte, annak számos állambiztonsági forrását 1989. decemberben megsemmisítették.²⁵ Fennmaradt viszont az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságának (a továbbiakban: IIB) 1957. április 9-i üléséről készült jegyzőkönyv – a tanácskozásról nem jelent meg közlemény, a dokumentumhoz egy mellékletet csatoltak, de annak a BM által készített előterjesztését, a javaslatot már nem fűzték hozzá.

Kádár szerint „a különböző ügyek – Dudás [József]²⁶, Maléter [Pál]²⁷, Kópácsi [Sándor]²⁸ stb. – kivizsgálásánál olyan tények derültek ki, hogy a Nagy Imre-csoport néhány tagjával szemben a B. M. javaslata szerint vizsgálatot kellene folytatni. Természetesen ez azt jelenti, hogy e körül harc is lesz, ami már tulajdonképpen meg is kezdődött. Azt mondani sem kell, hogy mi semmiféle mondvacsinnált pereket nem akarunk, de törvényes szerveink elemi kötelessége, hogy az ellenforradalmi cselekményeket kivizsgálja és a felelősöket felelősségre vonja. Most a Belügyminisztérium javasolja bizonyos elemek őrizetbe vételét és a büntetőeljárás megindítását.”²⁹ Fogadjuk el a javaslatot azzal, hogy a legszigorúbb diszkréció kötelezi a jelenlévő elvtársakat.” Itt tért el Kádár és köre elődeinek örökségétől, mert nem vették át a teljes repertoárt. Nem az MKP hatalomszerzésénél megismert Rákosi-féle

kirakatperekkel, hanem az utóbb, az MDP korszakában, a hatalommegőrzés és kisajátítás idején szervezett, titokban tárgyalt ügyek segítségével számoltak le mindazokkal, akiknek sorsa az új mindenható párt, az MSZMP vezetőinek kezében volt. A közösen elkövetett bűnbeesés titka vált minden összetartozás, pártegység alapjává. Kádár a továbbiakban részletezte a megtevesztő adatokat is tartalmazó dokumentumot, mert abban már korábban letartóztatott személyek lefogását is szorgalmazták. Az előterjesztés ezért a tettek szentesítését, a párt jóváhagyását is célozta. *„A Belügyminisztérium további javaslata azzal foglalkozik, hogy Déry Tibort és néhány politikailag ismert embert őrizetbe kellene venni. Tildy [Zoltán]³⁰, B. Szabó [István]³¹, Bibó István és Kelemen Gyula³². Véleményem szerint most ezt nem kellene foganatosítani. Az Országgyűlés összehívása előtt vagyunk és a támadási frontokat ne szélesítsük annyira, hogy az összes koalíciós pártok vezetőit érintő eljárást tegyünk folyamatra. Most úgysem világpert akarunk, éppen ezért javasolom, hogy most ne szélesítsük ilyen irányba az eljárást.”*

A határozat úgy szövelt, hogy *„az Intéző Bizottság nem tartja célszerűnek, hogy a jelenlegi körülmények között a letartóztatottak körét a B. M. által javasolt személyekkel szélessítsük. Ügyükben a vizsgálatot tovább kell folytatni, és meg lehet kezdeni a kihallgatásukat”³³*. Hiába érvelt azonban Kádár a differenciált letartóztatási politika mellett kizárólag taktikai megfontolások alapján, néhány elvtársa még rajta is túltett, mind azok, akik ellene szövtak az ülésen, mind az állambiztonság munkatársai, akik a határozaton túlléptek. Az erő, a fegyver az ő kezükben volt.³⁴

Biszu Béla nem véletlenül adott ki miniszteri parancsot 1957. május 12-én, három nappal az előtt, hogy a BM II. Főosztályának tervezetét véglegesítették, amelyben meghatározták *„az ellenforradalom vezető erői elleni harc további”* feladatait³⁵, és ez után kiteljesedhetett a megtorlás műve. Célja ezzel épp az volt, hogy az állománnyal tudassa: csak olyanok dolgozhatnak a Belügyminisztériumban, akik *„szilárdan képviselik”* a párt- és kormányzati politikát. Nem véletlen, hogy az elbocsátásokat a forradalomhoz való viszonyulás mikéntje határozta meg, a kollektív felelősség jegyében, mert a hozzártatózók tettei – Nyugatra menekülésük – is visszahatóttak, állásvesztést vontak maguk után.³⁶ Ha az *„ellenforradalmárok”* felelősségre vonása a feladat, azt csak *„forradalmár”*, mindenféle *„ellenforradalmi”* hatástól mentes belügyes végezheti.

1956 novemberétől 1957. május 1-jéig 33 704 személyt vettek őrizetbe, közülük 14 542 állampolgárt még őrizetben tartottak, 14 244 személy ügyét kivizsgálták, őket átadták az ügyészségeknek. A bíróságok elítéltek 1379 em-

bert a megvádoltak közül államellenes büntett elkövetése miatt. Internáltak kb. 4500, rendőri felügyelet alá helyeztek kb. 1500 személyt. A börtönökből szabadult 17 227 elítéltekből („*bűnözőből*”), akik közül 3324-et korábban politikai bűncselekményekkel vádolva marasztaltak el, 8341-et fogtak el, közöttük „*1855 politikai bűnöző*” volt. A begyűjtött, különböző típusú fegyverek száma meghaladta a negyvezéretet, a belügyi veszteségek október 23-a után megközelítették a huszonkétezret.

A budapesti Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztályának Vizsgálati Osztályán belül 1957 elején létrejött egy különleges csoport *Rajnai Sándor* rendőr alezredes, utóbb ezredes, főosztályvezető-helyettes vezetésével.³⁷ A csoport az „*ellenforradalmi események során vezető és szervező tevékenységet folytató*” személyeket vizsgálta. (Létszámuk 63 és 88 között változott, attól függően, hogy kit, mikor, milyen koncepció alapján vontak ebbe a körbe.) Idetartoztak a pártellenzék és a forradalmi kormány tagjai, írók, újságírók, tábormokok és tisztek, de például *Mindszenty József* bíboros titkára, *Turchányi Egon Albert*, vagy Bibó és Göncz is. A különleges csoport ügyeiről a vizsgálok egyenesen a belügyminiszternek, olykor az MSZMP IKB-nek referáltak.

Ehhez, a kádári megtorlás művéhez nyújtott hátteret az MSZMP IKB 1957. február 26-i határozata.³⁸ Két nappal később már *Czinege Lajosnak*, az MSZMP IKB osztályvezetőjének asztalán volt a BM MSZMP IIB összegezte javaslat a „*büntetőpolitika egyes elvi kérdéseinek egységes rendezésére*”. Két és fél hónap telt el e „*javaslat*” elkészültének időpontjától, amikor a felelős kormányzati tisztviselők kézhez kapták a BM II. Főosztályának tervzetét „*az ellenforradalom vezető erői elleni harc további feladatairól*”, amely hitet tett amellett, hogy „*az eddiginél szélesebben számoljunk fel az ellenforradalom meglévő erőit*”³⁹. E dokumentumban május 15-én, az osztályharc prioritásait szem előtt tartva fogalmazódott meg, hogy a „*csapásokkal a tényleges ellenséget sújtsuk, és ne a megtévedt, az ellenforradalmárok által befolyásolt egyszerű dolgozókat*”. A tervzet több fejezetre osztotta a tennivalókat. Szólt az „*ellenforradalmi erők*” elleni harc csapásának irányáról, a velük szembeni adminisztratív, rendőri és igazságügyi intézkedésekről, említést tett szervezési intézkedésekről általánosságban, valamint a végrehajtás oldaláról. Alapvető fontosságúnak ítéltető, és mindebben visszatükröződött a február végi fordulat, hogy a „*harc hatékonyabb szervezését és kiszélesítését*” szorgalmazta, mert szemben a korábbiakkal, most az is konkrétan rögzült, hogy kik az „*ellenforradalom*” fő erői. A BM-ben továbbléptek. Ebbe a folyamatba illeszkedett az egy nappal korábban a Bibó és Göncz letartóztá-

tását előterjesztő Biszku felszólalása is, aki az MSZMP IIB 1957. május 14-i ülésén kért engedélyt *Pártay Tivadar*⁴⁰, *Tildy*, valamint Bibó letartóztatására. A belügyminiszter szerint utóbbi „*október 23-a és november 4-e között bent volt a kabinetben*” – állított valótlan, mert Bibó 1956. november 2-ától volt kormánytag. „*November 4-e után kidolgozta a platformot⁴¹, áttértek a politikai eszközökre, s szintén részt vett az illegális bizottságban.*”⁴²

Míndez azt jelentette, hogy szemben a korábbiakkal, amikor Kádár még óvatoskodott, taktikázott a letartóztatások elrendelésénél, most a BM már mennydörgött: a „*kialakult új helyzet lehetővé teszi, az államhatalmunk továbbhi megszilárdítása pedig megköveteli, hogy az eddiginél szélesebben számoljunk fel az ellenforradalom meglévő erőit*”. Az előterjesztésben olvasható, hogy „*nagyobb tervszerűséggel kell leleplezni, és bíróság elé állítani, illetve kényszerintézkedéssel sújtani azokat az ellenséges erőket, akik az ellenforradalom idején nyíltan jelentkeztek a különböző forradalmi bizottságokban és más, az ellenforradalom idején létrejött szervezetben*”. A dokumentum az „*ellenforradalmi erők elleni harc csapásának*” irányát nevesítve, négy pontba sorolva tartalmazta, hogy kikkel szemben kell fellépni:

„*1. A győri és miskolci ellenkormány tagjai, az ellenforradalom országos, budapesti, megyei és legfontosabb területi bizottságainak és bizottmányainak elsősorban osztályidegen, ellenforradalmi vezetői és tagjai.*

2. Arisztokraták, volt földbirtokosok, nagytőkések, gyárosok, bankárok stb., akik a hatalom visszaszerzésében tevékenykedtek.

3. A fasiszta és burzsoá pártok, a Horthy rezsim vezető politikai és katonai személyei, valamint olyan volt fegyveres szervek vezetői és tagjai, mint a csendőrség, VKF/2. [a Honvéd Vezérkar Főnöke 2. (hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó) osztálya], horthysta katonatisztek.

4. A fegyveres ellenforradalmi akciókban részt vett huligán és deklasszált elemek.”⁴³

„*Az ellenforradalmi erők elleni harc adminisztratív, rendőri és igazságügyi intézkedései*” között olvasható, hogy „*1. Népbíróság⁴⁴ elé kell állítani az ellenforradalom országos és megyei vezetőit és azon személyeket, akik szervezői voltak a népi demokratikus rend megdöntésének. Ebben a kategóriában a csapást az ellenséges osztálymaradványokra, kulákokra, a volt horthysta katonatiszt és fegyveres harcokban részt vett huligán és más deklasszált elemekre kell mérni*”. Továbbá „*2. Bíróság elé kell állítani az ellenforradalom országos, budapesti, területi, kerületi, megyei bizottságainak és bizottmányainak ellenséges tevékenységű tagjait. Továbbá a munkástanácsok, ifjúsági vagy más ellenforradalmi szervezetek vezetőit, szervezőit, akik gyilkosságra, sztrájkra és más ellen-*

forradalmi tevékenységre izgattak, vagy ilyen cselekményekben, mint irányítók, szervezők részt vettek”.

„A szervezési intézkedések, általános részénél” rögzült, hogy ezeket a feladatokat „négy hónap alatt kell végrehajtani”. Meghatározták a felelősök körét is: „1. Az ellenforradalmi főerők felszámolását a B. M. Politikai Nyomozó Főosztály, illetve a budapesti és megyei politikai osztályok vezetői irányítják. A felszámolás gyakorlati lebonyolításáért a B. M. Politikai Nyomozó Főosztály központi osztályainak vezetői felelősek. Ennek megfelelően a budapesti és megyei operatív bizottságok tagjai a politikai osztályok vezetői.” A dokumentum tartalmazta továbbá, hogy „2. A B. M. Politikai Nyomozó főosztály központi, budapesti és megyei osztályai készítik el az egyes személyekkel kapcsolatos javaslatokat. Ezeket a javaslatokat a megyében és Budapesten a helyi operatív bizottság, a központban az Országos Operatív Bizottság hagyja jóvá. Amennyiben a megyei és budapesti operatív bizottságoknál egyhangú véleményt nem tudnak kialakítani, úgy az ilyen személyekkel kapcsolatos javaslatokat a B. M. Politikai Főosztály központjának kell megküldeni.” Az előterjesztők azt is belefoglalták a dokumentumba, hogy „3. A budapesti és megyei politikai osztályok hatáskörébe nem tartoznak az országos jelentőséggel bíró politikai és közéleti személyek. Az ilyenekkel kapcsolatos javaslatokat meg kell küldeni a B. M. Politikai Nyomozó Főosztálynak.”⁴⁵

Június 10-én (a május közepén eltervezetteknek megfelelően) már így rögzítették a BM feladatát: „...fokozza a harcot az ellenforradalom vezetői és szervezői ellen, az ellenforradalom végleges felszámolása érdekében”. Ezért „különösen nagy gondot kell fordítani Győrre, Miskolcra, Budapestre, a megyei bizottmányokra, különböző ellenforradalmi bizottságokra, elsősorban azon belül az osztályidegen személyekre. Az év végéig dokumentálni kell ezeknek büntös tevékenységét. Felül kell vizsgálni az internáltak és őrizetesek ügyét, megvizsgálni a huligánokat, köztörvényeseket, hogy milyen ellenforradalmi cselekményeket követtek el, s leszámolni velük.” Így, szó szerint. „Biztosítani kell a szabadlábban lévő, de börtönből kiszabadult személyek elfogását. Biztosítani kell a társadalmi tulajdon, általában a népgazdaság fokozottabb védelmét; a szocialista törvényesség éle népi demokráciánk ellensége ellen irányuljon. Szükséges a korábbi parancsok felülvizsgálata.” Mindezt kiegészítette, mert e munkavégzés alapvető feltételét jelentette, „a 16. sz. parancs alapján az apparátus megtisztítása”. Végül a technikai ellátottság javítását, a propagandamunkában a BM és szervei eredményeinek népszerűsítését tűzték ki feladatként.⁴⁶

Amikor már tombolt a „belső reakció elleni harc”, a megtorlás, az állomány iskolázottsági mutatója leplezte le legjobban a politikai vezetés szán-

dékait: húsz százalékuknak sem volt közép- vagy felsőfokú végzettsége. Ugyanígy elárulta, hogy mit kívánt az apparátustól: a megtorlás megalapozásánál, a letartóztatottak, kihallgatottak jegyzőkönyvezésénél feltételen engedelmességet, „*pártszerű*” magatartást, azaz az MSZMP vezető szervei által meghatározott politikai irányvonal következetes véghezvitelét. Mert nem is akarhatták azt, hogy kritikai szellem, netán a meghurcolandókkal szembeni megbocsátás, az igazuk elismerése hassa át a munkájukat.⁴⁷

Az MSZMP IKB ülést tartott 1957. június 22-én. Itt hangzott el Kádár szájából, hogy „*ha a Magyar Népköztársaság ellenségei elleni harcról beszélünk, ez alatt mi nemcsak a régi ellenségeket értjük [...] Nálunk most a vizsgálat törvényes eszközökkel folyik, és olyasfajta veszély nincs, hogy valakit tőle kikényszerített vallomás alapján ítéljenek el. Ez vonatkozik természetesen az írókra is, meg olyan emberekre, mint a Tildy, a Bibó meg nem tudom én kicsoda...*” Aki addig még nem tudta, most megtudhatta, hogy Bibó is őrizetben van. Letartóztatásáig 1956-ban hét embert ítéltek halálra, közülük kivégeztek négyet, akik közül hármat ’56 miatt, 1957-ben halálos ítélettel sújtottak 63-at május 23-ig, közülük kivégeztek 45-öt, egyet Bibó őrizetbe vétele után, a halálra ítétekből 34 embert ’56 miatt marasztaltak el.⁴⁹ Jövőjét illetően reményei nem sok jóval kecsegtették.

A tárgyalás időzítése és a kijelölt ítések

Mikorra időzítették a Bibó és két társa elleni leszámolást? Számos összefüggés együttesen jelzi, hogy ennek megtervezésénél figyelemmel voltak a tárgyalandó ügyek időbeli sorrendjére. A bel-, illetve külpolitikai szempontok érzékeltetésénél elég utalni arra, hogy azok miképp határozták meg a volt kormányfő és a vele együtt perbe fogottak elleni büntetőeljárásban egyfelől annak többszöri megváltoztatott időpontját, másfelől azt, hogy ebben a büntetőeljárásban végül kiket marasztaltak el.⁵⁰ Miután Regéczy-Nagyot tanúként kívánták idéztetni a Nagy és társai elleni büntetőeljáráshoz, Bibó és két társának büntetőügyét nem lehetett korábban kitűzni.⁵¹ A vonatkozó párhatározatok akként hatottak, hogy azok eleve megszabták ama felelősségre vonandó személyek körét, akiknek büntetőügyeiben nagy valószínűsége volt a végrehajtandó halálbüntetések kihirdetésének.⁵² Ez összefüggött a már letárgyalt ügyek statisztikai adatainak pártpolitikai vizsgálatával is. A két miniszter, Biszku, Nezvál, valamint *Szénási Géza* legfőbb ügyész által Budapesten, 1957. december 7-én aláírt előterjesztés anyagát statisztikákkal támasztották alá. Ezeket az IM kiegészí-

tette és összeadta az MSZMP KB PB számára készített előterjesztésben foglaltakkal: az október 31-én letartóztatásban volt 19 178 – ezek közül 13 585 elítélt és 5595 előzetes letartóztatásban lévő, ez utóbbiak közül 3536 volt politikai okból gyanúsított –, a fëlbeszakításban lévő 2500 és a behívásra váró 7670 fő, összesen 29 354 személy „kb. 10.000 fővel több, mint a börtönök befogadó képessége”⁵³. Másképp: ha mindenkit behívtak volna, további 58,1%-kal bővült volna a lefogottak köre. És a megtorlás addigi eredményeivel a belügyi tárca elégedetlen volt. Az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1957. december 10-i ülésén történtek a „büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről” készült előterjesztésről hozott határozat sorsát a jegyzőkönyv lakonikus tömörséggel fogalmazta meg. „A Politikai Bizottság a határozati javaslatot nem fogadja el. Megbízta Biszku Béla, Szénási Géza és Nezvál Ferenc elvtársakat, hogy egy héten belül a vita alapján az anyagot dolgozzák át, s ebben értékeljék a tapasztalatokat, és pontosan határozzák meg a teendőket. A határozati javaslatban fel kell tüntetni annak módját, hogy a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya az Adminisztratív Osztállyal együtt milyen módon tájékoztassa az irányelvekről és teendő intézkedésekről a pártszervezeteket. Különös figyelemmel kell foglalkozni a bűnüldöző szervezetben működő pártszervezetekkel.” Mindezért az előterjesztés előadóját, Biszkut tették felelőssé.⁵⁴ A vitában felszólalt Fock Jenő, Friss István, Münnich, Kiss Károly, Marosán György, Nezvál, Nemes Dezső és Kádár, az előterjesztés végleges változatát december 31-én írta alá a három érintett.⁵⁵ A jegyzőkönyv fennmaradt, tanulságos a belügyminiszter mondandójából a következők felidézése.

„»Mi Nezvál elvtárrsal kaptunk korábban a Politikai Bizottságtól megbízást a jelentés elkészítésére – rúgott bele már az első mondatával Szénásiba. – A kérdés azért merült fel, mert egyrészt túlszűfolttság van a börtönökben. A másik ok, amiért ezt a jelentést be kellett hozni a Politikai Bizottság elé, hogy az ellenforradalmi szervezkedés bűnöseinek felelősségre vonásánál, a politikai jellegű bűncselekményeknél sok az enyhe ítélet, és viszonylag kevés a fizikai megsemmisítések száma. A kérdés úgy merült fel, hogy bizonyos eseteknél enyhíteni, vagy meg kell szüntetni az ítéleteket, ugyanakkor pedig intézkedéseket kell tenni, hogy az ellenforradalmi szervezkedésért a bíróságoknak átadott személyek ügyében a bűncselekményeknek megfelelően súlyos ítéletek szülessenek. Erre az utóbbira a kormánynak és az Elnöki Tanácsnak a rendeletei törvényes lehetőséget biztosítanak a számunkra. A pártkonferencia is erre kötelez bennünket [...] Tegnap tartottunk együttes megbeszélést erről a kérdéstről.⁵⁶ A jelentésnek az elkészítése során abban a kérdésben, hogy hol kell, hol lehet csökkenteni a büntetéseknek a számát, teljes egyetértés

volt.«⁵⁷ Mindez jelzi, hogy Nezvál és Szénási nem abban vitázott Biszkuval, hogy az állambiztonsági területen dolgozók tevékenysége folytán sok lefogat ügyében végül olyan tényállás alakult ki az ügyészségeken, ami a bíróságokon kihirdetett halálos ítéletek tááni kivégzésekkel zárult. A vita az állambiztonsági módszereket, a BM-nek az igazságszolgáltatást is irányítani kívánó magatartását, hatalmi túltengését és nem a megtorlás esetenkénti iróztató jellegét érintette.

Ha a nyomozó hatóság (és a vádképviselő) valakit egyik-másik büntető-eljárásban a vád tanújaként is idéztetni kívánt, akkor a tanú saját büntető-ügyét (gyakorta) későbbre halasztották (és ezért nem nyújtották be korábban a vádiratot), jelezve számára, hogy tanúként való magatartása befolyásolhatja saját ítéletének mértékét. A Legfelsőbb Bíróság – mint első-⁵⁸ és másodfokú⁵⁹ büntetőeljárást egyaránt lefolytató jogszolgáltató fórum – büntetőtanácsainak leterhelése is kihatott a perek időzítésére, mert *Borbély János*, *Vida Ferenc*⁶⁰, *Ledényi Ferenc*⁶¹, *Vágó Tibor*⁶² és társaik terhelhetősége véges volt. Mi volt a helyzet akkor, midőn Bibó és két társának bűnperét kitűzték tárgyalásra az után, hogy a vádiratot július 17-én *Szalay József*⁶³ aláírta? S azt megelőzve, hogy Vida Ferenc előbb ítéletet hirdetett *Kardos László* és társai perében 1958. augusztus 9-én, majd Haraszti Sándor és két társa ügyében augusztus 19-én, illetve Borbély János *Kovács Zoltán* és három társa perében, Dudás József és társa büntetőügyének folytatásaként augusztus 9-én, majd B. Szabó István és társa büntetőperében augusztus 16-án, valamint Ledényi Ferenc *Váradi Gyula* vezérőrnagy és társai vádlottak bűnügyében augusztus 19-én?

Az 1957. decemberi párthatározat óta kihirdetett és végrehajtott halálos ítéletek összegzését olvasó Biszku boldog lehetett. 1958 első felében a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának büntető- és hadbírái 65 vádlottat ítélték halálra. Örömet csökkenthette, hogy nyolc személyt távollétében marasztaltak el, így velük nem gyarapodott a fizikailag megsemmisítettek száma.⁶⁴ A Bibó és két társa elleni büntetőeljárás kezdetéig kiemelkedő büntetőeljárások zajlottak már 1957-ben⁶⁵, majd 1958-ban is.⁶⁶ Amíg Vida Ferenc a munkásmozgalmi személyiségek és kötődő értelmiségiek, addig Borbély János a más pártokhoz tartozó személyek: kiscgazdák, keresztny magyar pártiak és egyéb vádlottak – a Bagoly-csoport, fogolyszóktetők – büntetőügyeiben járt el.

Mindaddig, amíg Bibó és két társa nem állt Borbély János tanácsa elé, addig Borbély már kihirdetett 1957-ben tíz, 1958-ban nyolc, vagyis tizennyolc jogerősen végrehajtott halálos ítéletet.⁶⁷ Ugyaneme időszak alatt egyfelől

Vida Ferenc tizenhét, *Molnár László* és *Radó Zoltán* nyolc-nyolc, *Mecser József* négy, másfelől *Ledényi Ferenc* húsz, *Szimler Ferenc* tizenegy, míg *Sömjén György* négy végrehajtott halálos ítéletet hirdetett ki a különböző időtartamú szabadságvesztések mellett. Azaz a kivégzésekkel záruló büntetőperrek tanácsvezetőinek listáját az idő tájt egyrészt az országban, másrészt a hadbírák között is *Ledényi Ferenc*, míg a büntetőbírák között már *Borbély János* vezette. *Bibó* és két társa azonban nem ismerte a megtorlás vonatkozó adatait, tárgyalási magatartásuk nem lehetett ennek függvénye. „*Nem éreztem azt, hogy én komolyan halálos ítélet árnyékában vagyok – elsősorban azért nem, mert fogalmam sem volt arról, hogy Nagy Imrét halálra ítélték, sőt akkor, amikor bíróság elé kerültem, már ki is végezték. Marián István⁶⁸ cellatársamnak – ő nagyon kétségbeesve várta a legrosszabbat – még én mondtam, lehetetlenség az, hogy téged halálra ítéljenek, mert ahhoz előbb halálra kell ítélni Malétert, akit a szovjet hadsereggel való tárgyalópartneri minőségben fogtak el [...] De Malétert azért sem lehet kivégezni – mondtam én teljes naivitásomban –, mert ahhoz előbb Nagy Imrét kellene kivégezni, és ez végleg lehetetlen.*”⁶⁹

Az egykori harmadrendű elitét szerint a *Vida* vezette tanácsnak kellett volna tárgyalnia *Bibó* és két társának büntetőügyét. Miután *Vidáról* „*kiderült, hogy egykor személyes kapcsolatban állt az elsőrendű vádlottal, ezért Borbély*” ült a népbírák közé.⁷⁰ Tény, hogy *Bibó* és *Vida* a koalíciós idők belügyi tárcájánál dolgozva ismerték egymást. Ám ilyen jogászai megfontolások nem zavarták a kádári megtorlás irányítóit és szereplőit.⁷¹ Számunkra nem kétséges – miután nem katonai ügy volt –, hogy a *Nagy* és társai büntetőügyét tárgyaló *Vida Ferenc* mellett más tanácsvezető nem jöhetett szóba akkor, midőn *Borbély János*ra szignálták a volt államminiszter és két társának büntetőperét.

IRODALOM

Baráth Magdolna – Feit István (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei, III. kötet. 1957. április 5. – 1957. május 17. INTERA Rt., Budapest, 1993

Baráth Magdolna – Ripp Zoltán (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei, IV. kötet. 1957. május 21. – 1957. június 24. INTERA Rt., Budapest, 1994

Huszár Tibor (szerk.): *Bibó István (1911–1979). Életút dokumentumokban.* 1956-os Intézet–Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1995

Bibó István: Válogatott tanulmányok IV. kötet 1935–1979. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1990

- Gosztonyi Péter:** A magyar golygota. Százszorszép Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, 1993
- Horváth Ibolya – Solt Pál – Szabó Győző – Zanathy János – Zinner Tibor (szerk.):** Irtak az igazságszolgáltatás történetéhez 2. KJK, Budapest, 1994
- Kajári Erzsébet (szerk.):** Rendőrségi napi jelentések. 1956. október 23.–december 12. I. kötet. BM–1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete Közalapítványa, Budapest, 1996
- Kenedi János:** A fogoly Bibó István vallomásai az 1956-os forradalomról. 1956-os Intézet, Budapest, 1996
- Litván György:** A Nagy Imre-per politikai háttere. *Rubicon*, 1998/4–5.
- Litván György:** Bibó István 1956-ban. *Mozgó Világ*, 2001/12.
- Menekülés a fogságba. (1956. november 4–23.) Vásárhelyi Miklós visszaemlékezése. *Rubicon*, 1998/4–5.
- Mohamed Ataur Rahman:** Magyarország 1956–1959. Egy indiai diplomata visszaemlékezései. Budapest, 2006
- Romsics Ignác:** A 20. század képes története. Magyarország története – világtörténet. 2. kiad. Rubicon-ház Bt., é. n.
- Szakács Sándor – Zinner Tibor:** A háború „megváltozott természete”. Adatok és adalékok, tények és összefüggések – 1944–1948. Génius Gold, Budapest, 1997
- Zinner Tibor:** A kádári megtorlás rendszere. Hamvas Béla Kulturakutató Intézet, Budapest, 2001
- Zinner Tibor – Kahler Frigyes – Koczka Éva – Pálvölgyi Ferenc – Tóth Béla:** Megfogyva és megtörve. Évtizedek és tizedelek a jogászvilágban 1918–1962. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2005
- Zinner Tibor:** Halálós évtized a „Népköztársaság nevében!”. A Legfelsőbb Bíróság halálós ítéletei 1957. január 14. és 1966. október 13. között. In: **Balla Judit – Borbély Zoltán – Koltay András (szerk.):** „A Köztársaság nevében!”. Pálinkás György emlékkönyv. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007, 262–269. o.

LÁBJEGYZETEK

- 1 A tanulmány második részét lapunk következő számában közöljük.
- 2 Nagy Imrét, miután 1956. november 22-én elhagyta a budapesti jugoszláv követséget, a szovjetek elrabolták, utána Romániába deportálták. 1957-ben Snagovból Budapestre szállították, a vádirat szerint április 17-től előzetes letartóztatásban volt. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én halálra ítélte, másnap kivégezték. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa rehabilitálta 1989. július 6-án.
- 3 Bibó Istvánt letartóztatták 1957. május 23-án. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa elsőfokú eljárásban, jogerősen életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélte 1958. augusztus 2-án. Az 1959. évi 12. számú, a részleges közkegyelemről alkotott törvényerejű rendelet alapján a Legfelsőbb Bíróságon felállított bizottság nem tartotta érdemesnek kegyelemre 1959. május 18-án. Elmarasztalását a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (a továbbiakban: NET) tizenöt évi börtönbüntetésre mérsékelte 1962-ben. Szabadult 1963. március 27-én. A Legfelsőbb Bíróság bírósági mentesítésben részesítette 1978. július 6-án. Ítélete az 1989. évi XXXVI. tv. alapján semmisnek tekintendő.

- 4 Göncz Árpádöt letartóztatták 1957. május 23-án. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa elsőfokú eljárásban, jogerősen életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélte 1958. augusztus 2-án. Az 1959. évi 12. számú, a részleges közkegyelemről alkotott törvényerejű rendelet alapján a Legfelsőbb Bíróságon felállított bizottság nem tartotta érdemesnek kegyelemre 1959. május 18-án. A felesége és az édesanyja által benyújtott kegyelmi kérelmét a NET 1960. november 14-én elutasította. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) XIX – E – 1 – z. 0055/1960. Büntetését a NET tizenöt évi börtönbüntetésre mérsékelte 1962-ben. Szabadult 1963. június 19-én (másutt: július 16-án). Ítéletét az 1989. évi XXXVI. tv. alapján semmissé nyilvánították.
- 5 Bibó István 1957. január–áprilisban vetette papírra az *Emlékirat Magyarország helyzete és a világ-helyzet* című írást, amelyben egyrészt a botrány, másrészt a remény oldaláról taglalja a múltat és jövőt. Első mondata: „*Magyarország helyzete az egész világ botrányává lett.*” Kenedi János: A fogoly Bibó István vallomásai az 1956-os forradalomról. 1956-os Intézet, Budapest, 1996, 179. o.
- 6 Uo. 7–8. o.
- 7 Az 1989. évi XXXVI. törvény az 1956-os népfelkeléssel összefüggő elítélések orvoslásáról és a 2000. évi CXXX. törvény az 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségének megállapításáról.
- 8 Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta az 1889-ben született Kéthly Anna szociáldemokrata politikus 1950. június 9-én, aki képviselő volt 1922 és 1944, valamint 1945 és 1948 között. A Budapesti Megyei Bíróság életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélte 1954. január 20-án. Szabadult 1954. november 19-én. Az SZDP elnöke volt 1956. október 31-től, államminiszter november 2. és 4. között. Távollétében, a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága bizonyítékok hiányában felmentette a hűtlenség és szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének vádjá alól, elmarasztalta igazgatás vádjával háromévi börtönbüntetésre, de azt kitöltöttnek vette 1962. november 15-én. A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 1994. július 7-én semmissé nyilvánította az ítéletét.
- 9 Bibó István nyilatkozata. Romsics Ignác: A 20. század képes története. Magyarország története – világtörténet. 2. kiad. Rubicon-ház Bt., Budapest, é. n., 379. o.
- 10 Kádár (Csermanek) János 1933. október 6. és 1935. január 24. között fogoly volt a Gyűjtőfogházban, 1937. január 22. és 1937. február 2. között fegyenc volt Szegeden, a Csillagban. Mint az MDP egyik főtítkárhelyettesét letartóztatták 1951. április 20-án. A Budapesti Megyei Bíróság 1951. december 18-án, majd a Legfelsőbb Bíróság 1952. december 26-án egyaránt életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte. A Legfelsőbb Bíróság rehabilitálta 1954. július 22-én, ekkor szabadult.
- 11 Litván György: A Nagy Imre-per politikai háttere. Rubicon, 1998/4–5., 70. o.
- 12 Mohamed Ataur Rahman: Magyarország 1956–1959. Egy indiai diplomata visszaemlékezései. Fordította és jegyzetekkel ellátta Gáthy Vera. Kézirat, 183–184. o. Utóbb megjelentette a Hamvas Béla Kulturakutató Intézet.
- 13 Uo. 56., 181. és 183. o. Nem kételkedve abban, hogy a memoár szerzője 1980-ban vetette papírra emlékeit Bonnbán, érzékelhető az is, hogy Rahman folytatólagos magyarszeretete miként tetszik ki a sorokból, hogyan követte nyomon mind tájékozottságban, mind egykori írása kiegészítésében a magyarországi eseményeket...
- 14 Uo. 183. o.
- 15 Rahman indiai ügyvivő beszámolója az 1956. november–decemberi napokról. Múltunk, 1994/1–2., 282. o. Közli: Vida István.
- 16 Szakács Sándor – Zinner Tibor: A háború „megváltozott természete”. Adatok és adalékok, tények és összefüggések – 1944–1948. Génius Gold, Budapest, 1997, 446. o.
- 17 Gosztonyi Péter: A magyar golgota. Százszorszép Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, 1993, 7–107. o.
- 18 Legfelsőbb Bíróság TUK T. Nb. 42/1958/10. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága népbíróági tanácsának ítélete dr. Bibó István és két társa büntetőügyében. 1958. augusztus 2., 1–2. o. Dr. Borbély János 1945–1946-ban népfőügyész-helyettes, 1948–1950-ben a Népfőügyészség vezetője, 1953-ig a legfőbb államügyész helyettese. 1953. június 15-én elbocsátották, jogi tanácsadó lett. 1957.

- május 18. és 1962. szeptember 14. között bíró a Legfelsőbb Bíróságon, tanácsvezető. Az 1956. november 4. utáni Magyarországon legtöbb halálos ítéletet kihirdető tanácselnöknek kortársai között a *mosolygó halál* volt a gúnyneve.
- 19 Legfelsőbb Bíróság TÚK TR V. 1/1978/2. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának végzése dr. Bibó István mentesítési ügyében. 1978. július 61. o. (A továbbiakban: Bibó-mentesítés)
 - 20 Menekülés a fogságba. (1956. november 4–23.) Vásárhelyi Miklós visszaemlékezése. Rubicon, 1998/4–5., 77. o. Vásárhelyi Miklóst 1956. november 23-án Romániába hurcolták, 1957. április 14-én tartóztatták le. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én ötévi börtönbüntetésre ítélte, 1960. április 1-jén kegyelemmel szabadult. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án.
 - 21 Litván Györgyöt letartóztatták 1958. október 18-án, a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa hatévi börtönbüntetésre ítélte 1959. április 1-jén. Szabadult 1963. március 28-án. A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága semmissé nyilvánította ítéletét 1989. december 19-én.
 - 22 Litván György: Bibó István 1956-ben. *Mozgó Világ*, 2001/12., 15. o.
 - 23 Kenedi János: i. m. 26–27. o. A szerző – sajnálatos módon (a 34. oldalon) – tévesen közölte a harmadrendű vádlottra, Regéczy-Nagy Lászlóra kiszabott ítélet mértékét. A bíróság öt jogerősen nem tíz-, hanem tizenöt évi börtönbüntetésre ítélte. Regéczy-Nagy Lászlót letartóztatták 1957. június 20-án. Az 1959. évi 12. számú, a részleges közkegyelemről alkotott törvényerejű rendelet alapján a Legfelsőbb Bíróságon felállított bizottság nem tartotta érdemesnek kegyelemre 1959. május 18-án. Szabadult 1963. július 18-án. Ítéletét az 1989. évi XXXVI. tv. alapján semmissé nyilvánították.
 - 24 Huszár Tibor (szerk.): Bibó István (1911–1979). Életút dokumentumokban. 1956-os Intézet–Osiris-Százdvég Kiadó, Budapest, 1995, 507–532. o.
 - 25 Kenedi János: i. m., főképp a 215–216. o.
 - 26 Dudás Józsefet, a kiszagdapárt fővárosi törvényhatósági bizottsági tagját 1946 decemberében internálták, 1948 tavaszán ideiglenesen szabadult, mert novemberben ismét internálták. 1951-ben kiadták Romániának, ahol megállapították, hogy nem volt besúgó, visszaadták a magyar hatóságoknak, 1954 májusában szabadult. 1956 augusztusában a BM alaptalanak minősítette az 1948 és 1954 közötti őrizetét. 1956. október 29-én a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány elnöke lett. November 2. és 4. között naponta, különböző személyek, eltérő okokból, de lefogták, majd kiengedték. November 21-én a szovjetek törbe csalták, letartóztatták. Az ellene folytatott eljárás szovjet javaslatra indult. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiuma egyik tanácsa nem statáriális, hanem rendes eljárásban (*Szabó Jánossal* együtt) 1957. január 14-én halálra ítélte, majd 19-én kivégezték. Ítéletét 1989-ben semmissé nyilvánították. Szabó Jánost 1949-ben tiltott határátlépés kísérlete miatt háromhavi börtönbüntetésre ítélték. 1953-ban kémkedéssel vádolták, újból lefogták, de háromnegyed évi őrizet után szabadult. A „Szabó bácsi” elnevezést az után kapta, hogy az 1956. október 25-i csatlakozás után a budapesti Széna téri felkelők parancsnoka lett. November 19-én letartóztatták, és a Budapesten tartózkodó szovjet politikusok javasolták a hadbíróság elé állítását. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Katonai Kollégiumának egyik tanácsa 1957. január 14-én halálra ítélte, öt nappal később kivégezték. Ítélete az 1989. évi XXXVI. tv. alapján semmissé tekintendő.
 - 27 Maléter Pál honvédelmi minisztert 1956. november 3-án tartóztatták le Tökölön. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én halálra ítélte, másnap kivégezték. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án.
 - 28 A Budapesti Főkapitányság vezetője, Kopácsi Sándor rendőr ezredes 1956. október 29-től volt a nemzetőrség megszervezője, 31-től a Honvédelmi Bizottmány tagja, majd a Forradalmi Karhatalmi Bizottság helyettes vezetője lett. 1956. november 5-én tartóztatták le. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én életfogytig tartó börtönrre ítélte, 1963. március 25-én kegyelemmel szabadult. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án.

- 29 A Nagy-csoport Romániába deportált tagjai közül letartóztatták *Donáth Ferencet, Fazekas Györgyöt, Haraszi Sándort, Jánosi Ferencet, Losonczy Gézát, Nagyot, Szilágyi Józsefet, Táncczos Gábert* és Vársárhelyi Miklóst. Donáth Ferencet 1951. február 15-én letartóztatták, 1951. december 19-én és 1952. december 26-án tizenöt évi fegyházbüntetésre ítélték. 1954. július 22-én, rehabilitálása napján szabadult. 1956. november 4. és 22. között a jugoszláv követségen tartózkodott, november 23-án Romániába deportálták. 1957. április 8-án letartóztatták, 17-én szállították vissza Magyarországra. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én tizenkét évi börtönbüntetésre ítélte, 1960. április 1-jén kegyelemmel szabadult. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án. Fazekas Györgyöt, Nagy Imre miniszterelnök egyik titkárát szintén 1956. november 23-án Romániába hurcolták, Snagovban 1957. március 19-én tartóztatták le. Az ő lefogatásával vette kezdetét a Nagy-csoport tagjai elleni eljárás. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. augusztus 19-én tizenöt évi börtönbüntetésre ítélte, 1961. április 1-jén kegyelemmel szabadult. Ítéletét 1990. március 9-én semmissé nyilvánították. Haraszi Sándort 1950. november 28-án tartóztatták le. 1951. december 19-én és 1952. december 26-án halálra ítélték. A NET kegyelemből 1954. január 4-én életfogytig tartó fegyházbüntetésre változtatta az ítéletét. 1954. július 22-én, rehabilitálása napján szabadult. Őt is 1956. november 23-án Romániába hurcolták, 1957. április 8-án tartóztatták le. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. augusztus 19-én hatévi börtönbüntetésre ítélte, 1960. április 1-jén kegyelemmel szabadult. Ítélete az 1989. évi XXVI. tv. alapján semmissé tekintendő. Jánosi Ferencet, Nagy Imre vejét is 1956. november 23-án Romániába hurcolták, 1957. április 14-én tartóztatták le Snagovban. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én nyolcévi börtönbüntetésre ítélte, 1960. április 1-jén kegyelemmel szabadult. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án. Szilágyi Józsefet, a miniszterelnök személyi titkárát szintén 1956. november 23-án Romániába hurcolták, 1957. március 27-én tartóztatták le Snagovban. Ügyét különválasztották a Nagy Imre és társai elleni eljárástól. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. április 22-én halálra ítélte, két nappal később kivégezték. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án. Táncczos Gábert, a DISZ Petőfi Körének titkárát is 1956. november 23-án Romániába hurcolták, 1957. március 27-én tartóztatták le Snagovban. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. augusztus 19-én tizenöt évi börtönbüntetésre ítélte, 1962. április 2-án kegyelemmel szabadult. Ítéletét 1990. március 9-én semmissé nyilvánították. A korábban kétszer kommunista politikai államtitkár Losonczy Gézát 1951. március 17-én letartóztatták, október 12-én, jogerősen, a Budapesti Megyei Bíróság tizenévi évi fegyházbüntetésre ítélte. 1954. július 31-én szabadult, 1955. április 30-án rehabilitálták. 1956. október 30. és november 4. között államminiszter volt. 1956. november 23-án Romániába hurcolták, Snagovban tartóztatták le. A budapesti Gyorskocsi utcai börtönben életét vesztette a „vizsgálati eljárás” alatt 1957. december 21-én. A Legfőbb Ügyészség büncselekmény hiányában megszüntette a nyomozást 1989. június 9-én.
- 30 A református lelkész kispazda Tildy Zoltán 1945. november 15. és 1946. február 1. között kormányfő, utána köztársasági elnök volt 1948. augusztus 3-ig. Lemondatták, házi őrizetben tartották 1956. május 1-jéig. 1956. október 26. és november 4. között államminiszter volt. 1957. május 23-án tartóztatták le. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. június 15-én hatévi börtönbüntetésre ítélte, 1959. április 1-jén büntetését a NET felfüggesztette. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökségi tanácsa felmentette a vádak alól 1989. július 6-án.
- 31 B. Szabó Istvánt, a Nagy-kormány 1956. november 2. és 4. között volt államminiszterét 1957. március 9-én tartóztatták le. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának népbíróági tanácsa 1958. augusztus 16-án háromévi börtönbüntetésre ítélte. 1959. november 16-án szabadult. A Legfelsőbb Bíróság semmissé nyilvánította az ítéletét 1990. március 9-én.

- 32 Kelemen Gyulát, a Nagy-kormány 1956. november 2. és 4. között volt államminiszterét, az újjáalakult SZDP főtítkárárt most nem, de a korábbiakban az Iparügyi Minisztériumban államtitkárként dolgozó politikust tizenegy nappal a felmentése után, 1948. február 2-án letartóztatták. A Budapesti Népbíróóság 1948. március 4-én, a Népbíróóságok Országos Tanácsa 1948. június 12-én életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte. 1963. június 1-jén rehabilitálták.
- 33 Baráth Magdolna – Feitl István (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei, III. kötet. 1957. április 5. – 1957. május 17. INTERA Rt., Budapest, 1993, 69–70. o.
- 34 Zinner Tibor: A kádári megtorlás rendszere. Hamvas Béla Kulturakutató Intézet, Budapest, 2001, 51–53. o.
- 35 A B. M. II. Főosztályának tervezete az ellenforradalom vezetői erői elleni harc további feladatairól, 1957. május 15. In: Horváth Ibolya – Solt Pál – Szabó Győző – Zanathy János – Zinner Tibor (szerk.): Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2. KJK, Budapest, 1994, 758–764. o.
- 36 Kajári Erzsébet (szerk.): Rendőrségi napi jelentések. 1956. október 23.–december 12. I. kötet. BM–1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete Közalapítványa, Budapest, 1996, XXIII. o.
- 37 Rajnai – a vele 1991-től folytatott beszélgetésben Biatorbágyon – arra emlékezett, hogy ő Münnich Ferencről kapta a megbízást 1957. január végén. Zinner Tibor: i. m. 377. o. 742. jegyzet.
- 38 Népszabadság, 1957. február 28.
- 39 A BM tervezete az ellenforradalom vezető erői elleni harc további feladatairól. 1957. május 15. In: Horváth Ibolya – Solt Pál – Szabó Győző – Zanathy János – Zinner Tibor (szerk.): i. m. 757–764. o.
- 40 Pártay Tivadart letartóztatták 1957. május 23-án. Politikai döntés után határozta meg, hogy nem indítanak ellene büntetőeljárást. Tizennégy hónapot töltött előzetes letartóztatásban, 1958. júliusában szabadult.
- 41 Nyilatkozat Magyarország állami, társadalmi és gazdasági rendjének alapelemeiről és a politikai kibontakozásról, 1956. december 8. Bibó István: Válogatott tanulmányok IV. kötet 1935–1979. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1990, 191–196. o.
- 42 Baráth Magdolna – Feitl István (szerk.): i. m. 290. o.
- 43 Az 1. ponttól („a győri...”) a 4. pont végéig („elemek”) szó szerint bekerült az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1957. július 2-án hozott határozatába.
- 44 Ez idő tájt még csak a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának Népbíróósági Tanácsa ítélkezett. A belügyi tárca vezetői viszont már 1957. januárjának legelején tudomást szerezhettek *dr. Nezvál Ferenc*től arról, hogy a népbíróóság létrejöttével teremődnek majd meg a felelősségre vonás, a megtorlás jogi keretei. Másrészt a belügyi tárca első embere az a Biszku volt, aki a közreműködőkkel ekkor már szorgosan együtt dolgozott a június 1-jén megjelenő brosúra végző finomításán. Annak szövegtől eredeztethető logikája az volt, hogy ha a „*fasiszta*” diktatúra megteremtése érdekében robbant ki az „*ellenforradalom*”, akkor a leszámolóhoz ismétellen a népbíróóság szükségeltetik.
- 45 Zinner Tibor: i. m. 216–218. o.
- 46 MOL 288. f. 30/1957. 2. ö. e. 68–70. o. 1957. június 10.
- 47 Zinner Tibor: i. m. 63–64. o.
- 48 Baráth Magdolna – Ripp Zoltán (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei, IV. kötet. 1957. május 21. – 1957. június 24. INTERA Rt., Budapest, 1994, 193. o.
- 49 Zinner Tibor: Halálos évtized a „Népköztársaság nevében!”. A Legfelsőbb Bíróság halálos ítéletei 1957. január 14. és 1966. október 13. között. In: Balla Judit – Borbély Zoltán – Koltay András (szerk.): „A Köztársaság nevében!”. Pálkás György emlékkönyv. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007, 262–269. o.
- 50 Elég utalni Losonczy Géza halálára, illetve *Király Béla* ügyének elkülönítésére. Az 1950-tól Hadiakadémia-parancsnok Király vezérőrnagy lefogatását 1951. július 31-én javasolták az illetékesek. A honvédelmi miniszter ezt kiegészítette azzal, hogy Király feleségét is le kell tartóztatni, de az őrizetbe vételhez *Gerő Ernő* belegyezését is kérte (még ugyanezen a napon). Királyt 1952. január 15-én halálra

- ítélte a Budapesti Hadbírószág, két héttel később, január 29-én a Katonai Főtörvényszék életfogytig tartó börtönrre módosította az ítéletét. 1956 őszén szabadult. 1956. október 30-tól a Forradalmi Karhatalmi Bizottság elnöke, a Nemzetőrség főparancsnoka volt. A Legfelsőbb Bírószág felmentette a vádak alól 1956. október 31-én. A forradalom leverése után Nyugatra menekült. Távollétében, 1957. április 23-án hatályon kívül helyezte a Legfelsőbb Bírószág az '56-os határozatot, és az 1952-es ítélet érvényességét mondta ki. 1989. október 10-én a legfőbb ügyész törvényességi óvást nyújtott be és a Legfelsőbb Bírószág elnökségi tanácsa 1989. október 27-én visszaállította az 1952-es ítéleteket megsemmisítő 1956. október 31-i ítélet hatályát.
- 51 Regéczy-Nagy László levele. Tarski blogja. Nolibg, 2011. november 30.
- 52 Regéczy-Nagy mellett tanú volt Nagy és a társai elleni büntetőeljárásban utóbb Haraszti Sándor és két társa, Fazekas György és Tanczos Gábor, e büntetőügy mindhárom vádlottja is, vagy az *Ádám György* és társai perében elmarasztalt *Bohó Róbert* és így tovább.
- 53 MOL XIX – E – 1 – z. 001/1958. 357–358. o. Kimutatás; feljegyzés. A 7676 főre vonatkozó adatot az IM statisztikai csoportja 1957. november 18-án közölte *dr. Jászai Dezsővel*.
- 54 Uo. 288. f. 5/54. 6. e. 2–3. o. Jegyzőkönyv, 1957. december 10.
- 55 Uo. 288. f. 30/1957. 11. 6. e. 107–111. o. A Politikai Bizottság határozata a büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről. 1957. december 31.
- 56 Célzás a Marosán szobájában folyó előzetes tanácskozása.
- 57 Zinner Tibor (2001): i. m. 294–295. o.
- 58 Zinner Tibor (2007): i. m. 220–222. o. 1957 és 1961 között hét büntetőeljárásban, de valójában hat büntnyben, tizenöt személy esetében hirdettek ki halálos ítéletet elsőfokú eljárásban, közülük tizenegyet kivégeztek, egy (*Varga Rezső*) életben maradt.
- 59 Uo. 221. és 267. o. A Legfelsőbb Bírószág mint másodfokú, fellebbezési ügyekben illetékes büntetőbírószág előbb Katonai Kollégiumának *Lédeker Jenő Tibor* 1957. február 6-án kihirdetett (majd február 15-én végre is hajtott halálos) ítéletével, majd Büntető Kollégiumának a gyorsított eljárásban, 1957. március 18-án kihirdetett ítéleteivel (*Oláh Miklós*, kivégezték április 12-én és *Kocsis Sándor*; kivégezték szeptember 4-én) kapcsolódott be a megtorlás folyamatába.
- 60 Dr. Vida Ferenc 1953. november 18. és 1972. október 31. között ítélkezett a Legfelsőbb Bírózágon, kollégiumvezető-helyettesként vonult nyugdíjba.
- 61 Dr. Ledényi Ferenc hadbíró a Katonai Felsőbírózágon 1952. február 26-tól. Ezredes 1955. június 23-tól, a Legfelsőbb Bírószág Katonai Kollégiumának elnöke, elnökhelyettes 1962. szeptember 30-ig.
- 62 Az 1923-ban született Vágó Tibor a Büntetőbírói és Államügyési Akadémia hallgatója lett 1950. november 6-án. Ennek elvégzése után járási, megyei bíró és bíróági tanácselnök volt Debrecenben, Salgótarjánban, Miskolcon és a fővárosban. A Legfelsőbb Bírószág bírája (tanácselnöke 1957 őszétől) 1956 és 1990. január 4-i halála között, kilenc halálos ítéletet hirdetett ki a kádári megtorlás idején.
- 63 Dr. Szalay József 1945-től dolgozott igazságügyi területen. 1955. augusztus 3-tól a legfőbb ügyész első helyettese, *dr. Nonn György* legfőbb ügyész kinevezéséig ő irányítja az apparátust. A vád képviselője Nagy és társai perében. 1960. június 12. és 1963. március 20. között az igazságügy-miniszter első helyettese, majd 1968. március 30-ig a Legfelsőbb Bírószág elnöke. Szalay azzal, hogy az '56-os megtorlás legjelentősebb perében a vádat képviselte, elérte, hogy az MSZMP KB illetékesi rendelkezésére álló, őt terhelő, a munkásmozgalmi személyiségek elleni büntetőügyekben kifejtett törvénysértő működését bizonyító dokumentumok ellenére nemhogy eltávolították az igazságügyi apparátusból, hanem – mutatva az ügynevezett '62. augusztusi MSZMP KB határozat felemáságát – kinevezték a Legfelsőbb Bírószág elnökének. Ez volt a Kádártól kapott vérdíj. ... Zinner Tibor – Kahler Frigyes – Koczka Éva – Pálvolgyi Ferenc – Tóth Béla: Megfogyva és megtörtve. Évtizedek és tizedelek a jogászvilágban 1918–1962. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2005, 568–569. o. Dr. Nonn György 1956. február 8. és november 15. között legfőbb ügyész, 1957-től a Kossuth Könyvkiadónál dolgozott, igazgatóként vonult nyugdíjba.
- 64 Zinner Tibor (2007): i. m. 237–238. o.

- 65 A teljesség igénye nélkül 1957-ből (a jogerős ítélet tanácsvezetőjének és az ítélet kihirdetése időpontjának jelzésével): Dudás József és társa (Ledényi, január 14.), *Tóth Ilona* és társai (*Radó Zoltán*, június 20.), *Kabelács Pál* és társa (Molnár *László*, június 25.), *Eörsi István* és társai (Molnár, szeptember 23.), *Varga Domokos* és társai (Molnár, október 9.), Déry Tibor és társai (Vida, november 13.), *Rusznayák László* és társai (Borbély, november 16.), *Iván Kovács László* és társai (Vida, december 27.). Radó Zoltán ügyvéd volt 1948. február 15-ig. A néphadsereg különböző ügyészégein és bíróságain szolgált 1956. április 15-ig. Ekkor előbb az V. Kerületi Bíróság, majd 1957. február 28-án a Fővárosi Bíróság, 1957. április 13. és nyugdíjazása, 1971. január 29. között a Legfelsőbb Bíróság bírója, tanácsvezetője. 1958. február 5-én az ő tanácsvezetésével kezdődött a Nagy és társai-ügy tárgyalása a bíróságon. Az ügy elhalasztása után, február 13-án szívtrombózist kapott, Vida Ferenc folytatta helyette. Molnár László 1950. február 23-a és 1962. szeptember 14. között bíró a Legfelsőbb Bíróságon, a Büntető Kollégium vezetője volt. Az 1956. október 23. előtti, munkásmozgalmi személyiségek ellen indított törvénytörő perekben részt vett, ezért távolították el, a NET felmentette bírói tisztségéből. Az MNB-ben dolgozott tovább.
- 66 A teljesség igénye nélkül 1958-ból (a jogerős ítélet tanácsvezetőjének és az ítélet kihirdetése időpontjának jelzésével): *Renner Péter* és társai (Ledényi, február 3.), *Kőrösi Sándor* főhadnagy és társai (Ledényi, március 4.), *Péch Géza* és társai (Borbély, április 15.), *Emericzy Kálmán* és társa (Borbély, április 22.), Szilágyi József (Vida, április 22.), *Pércsi Lajos* és társai (Ledényi, május 8.), Löcsei Pál (Vida, május 14.), *Radó György* és társa (Ledényi, május 24.), *Erdős Péter* (Vida, május 26.), Nagy Imre és társai (Vida, június 15.), *Zajgővári Károly* és társai (Borbély, június 30.), Ádám György és társai (Vida, július 4.), *Fónay Jenő* és társa (Vágó Tibor, július 18.), valamint *Steiner Lajos* és társai (Vágó, július 21.).
- 67 Így 1957-ben: *Nagy Lajost* (szeptember 23-án), *Balla Pált*, *Harmincz Istvánt* és *Lakos Jánost* (október 22-én), *Prezmayer Ágostont* (november 4-én), *Rusznayák Lászlót*, *Czimmer Tibort*, *Laurinyecz Andrást*, *Bán Róbertet* és *Ekrem Kemált* (november 23-án), 1958-ban *Franyó Ferencet* (február 17-én), *Palotás Józsefet* és *Bognár Ottót* (március 11-én), *Péch Gézát*, *Balogh Lászlót*, *Gerlei Józsefet* és *Békési Bélát* (április 15-én) és *Bosnyák Gábot* (április 21-én).
- 68 Marián Istvánt a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának egyik, dr. Ledényi Ferenc kollégiumvezető vezette tanácsa Váradi Gyula vezérőrnagy és társai büntetőperében, elsőfokú eljárásban életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélte 1958. augusztus 19-én.
- 69 Bibó István emlékeit idézi Litván György (1998): i. m. 74. o.
- 70 Regéczy-Nagy László levele. Tarski blogja... i. m.
- 71 *Fehér Kálmán* népbíró az ő és társai elé állított Szilágyi József 1958. áprilisi büntetőügyében bejelentette volna elfogultságát, mert a vádlottal együtt töltötték szabadságvesztésüket évtizedekkel korábban, Szegeden. Fehér azonban nyugodtan ítélkezett és szavazott a halálbüntetésre. Zimmer Tibor (2001): i. m. 376. o. 736. jegyzet.

BEJCZI ALEXA

Célpontban a megbízhatósági vizsgálat

A sértett nélküli konszenzuális bűncselekmények esetén a feljelentés megtétele senkinek sem áll érdekében, a hatóság hivatalos észlelése pedig e bűncselekmények rejtett elkövetése folytán rendkívül ritka. Ilyen bűncselekmény a vesztegetés is, amely kétségtelenül fokozottan veszélyes a társadalomra, ezért a nyomozó hatóságok kezébe hatékony eszközöket kell adni e cselekmények felderítésére.

Az új feladatok megoldására alakultak ki azok az úgynevezett proaktív rendőri módszerek, amelyek fedett nyomozók és informátorok alkalmazásával igyekeznek felderíteni a láthatatlan bűncselekmények elkövetőit, és ellenük bizonyítékot szerezni. E módszerek közé sorolhatjuk az úgynevezett csalíműveleteket (*decoy or lure operations*), amelyeknél az ügynökök potenciális áldozatnak adják ki magukat; az úgynevezett égimanna-műveleteket (*manna from heaven operations*), amelyeknél a rendőrség bűnelkövetésre csábító tárgyakat helyez el a célszemély közelében vagy nyilvános helyen¹; az úgynevezett mézesmadzag-műveleteket (*honey-pot operations*), amikor is a rendőrség olyan fedővállalkozásokat nyit, amelyekkel vagy célpontjává akar válni az akcióval célzott bűncselekményeknek (például védelmi pénz követelésének), vagy az elkövetőkkel kvázi bűnkapcsolatokat kiépítve próbál információkhoz jutni (például orgazdai tevékenység híresztelése az alapcselekmények elkövetőinek felderítése érdekében); és az úgynevezett „*sting*” vagy aktív részvétellel járó műveleteket, amelyek esetében a fedett nyomozók beépülnek a bűnszervezetbe, vagy kapcsolatba lépnek a célszeméllyel, s ennek során nem csupán passzív szemlélőivé, tanúivá válnak a jogellenes tevékenységnek, hanem bizonyos fokig tevőlegesen is részt vesznek benne. Lényeges azonban, hogy ennek során nem bátorítják, erősítik az elkövetői szándékot, csak alkalmat nyújtanak a bűncselekmény elkövetésére, vagy maguk is részt vesznek benne.²

A rendőri jelleg leplezésével folytatott tevékenységek kétségkívül nélkülözhetetlen elemei a bűnözés elleni küzdelem mai fegyvertárának, de léteze-

¹ Note, Entrapment Through Unsuspecting Middlemen. Harvard Law Review, no. 95, 1982, pp. 1122–1142.

² David K. Allen: Entrapment and Exclusion of Evidence. Modern Law Review, July 1980, pp. 450–456.

sük számos veszélyt is rejt. Ezek közül az egyik legriasztóbb lehetőség az, hogy a rendőrség nem pusztán megakadályozza, vagy felderíti a bűncselekményeket, hanem maga bátorítja, illetve provokálja ki az elkövetésüket, és ezáltal diszfunkcionális szerepet vesz fel.³

Agent provocateur

A fedett nyomozókkal kapcsolatban két visszatérő problémára kell válaszolni. Az egyik kérdés, hogy elkövethet-e bűncselekményt, és annak milyen súlybeli arányban kell állnia azokkal a bűnökkel, amelyek leleplezésében munkálkodik. A másik kérdés pedig az, hogy rávehet-e másokat bűncselekmények megvalósítására. A szakértők eltérő álláspontokat képviselnek ennek tekintetében. A titkos felderítés hazai szabályozása expressis verbis soha nem tartalmazta a provokáció tilalmát, a magyar irodalmi álláspont szerint azonban a hatóság sem közvetlenül, sem közvetve – például az informátor, a bizalmi vagy más titkosan együttműködő személy útján – nem válhat kezdeményezőjévé bűncselekmény elkövetésének. Az Egyesült Államokban uralkodó felfogás nem tekinti provokációnak a hatóság olyan megnyilvánulását, amely nem haladja meg az adott szituációban megszokottnak, „normális”-nak tekinthető bünelkövetési csábítás intenzitását, még akkor sem, ha kétségtelen, hogy az adott bűncselekményt ez váltotta ki (például az utcai járókelő a hajléktalannak álcázott detektívtől megveszi a felajánlott kábítószer). A hazai felfogás szerint a nyomozó hatóság vagy megbízottja ilyen ajánlatot nem tehet; kezdeményezőként nem léphet fel, csak a másától jövő kezdeményezésre reagálhat kedvezően (anélkül, hogy ösztönöz lenne).⁴

A titkos rendőri tevékenység legvitatottabb formája, amikor a fedett nyomozó vagy a rendőrség irányítása alatt álló informátor (ügynök) aktív rábeszélő, szándékot kiváltó vagy erősítő magatartást tanúsít, azaz agent provocateurként lép fel. Az ilyen jellegű rendőri tevékenység a legnagyobb múltra a common law jogrendszerű országokban tekinthet vissza, és napjainkban is ott jelentkezik talán a legnagyobb volumenben, ennélfogva a jelenség jogi kezelésében is itt található a legszélesebb körű tapasztalatokat.⁵ Az egyik

³ Miskolci László: Az anyagi jog és az eljárásjog határán. A rendőrség által provokált bűncselekmények megítélése egyes common law jogrendszerű országokban. In: Lévy Miklós – Farkas Ákos (szerk.): Tanulmányok Horváth Tibor professzor emeritus 75. születésnapjára. Bótor Kiadó, Miskolc, 2002, 88. o.

⁴ Finszter Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módja és eszközei. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminológia I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 712. o.

⁵ Miskolci László: i. m. 89. o.

megoldás az, hogy a kormányzat adminisztratív eszközökkel, rendszerint irányelvek, belső szabályzatok kibocsátásával tiltja el a nyomozó hatóságok tagjait az ilyen jellegű magatartástól, és a tilalom megszegőit fegyelmi büntetéssel fenyegeti. A másik, hogy a beugrató rendőröket büntetőeljárás keretében vonják felelősségre mint az adott cselekmény felbujtóját, vagy esetleg speciálisan erre a célra megalkotott tényállás alapján.⁶ A harmadik, hogy a bíróságok anyagi jogi vagy eljárásjogi eszközökkel megakadályozzák a beugratott személyek elítélését, ezáltal megghiúsítják a nyomozó hatóságot céljának elérésében.

Az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága döntéseinek sorozatában értelmezte a beugratás kérdéseit: *Sorrels v. U.S.* (1932), *Sherman v. U.S.* (1958), *U.S. v. Russel* (1973), *Hampton v. U.S.* (1976) és *Jakobson v. U.S.* (1992). E döntéseket végigkísérte a legfőbb bírói testület megosztottsága a beugratás mint büntethetőséget kizáró ok fogalmát és a szabályozás célját illetően, valamint ehhez kapcsolódóan bizonyítási és eljárásjogi kérdésekben.

A szubjektív vagy többségi vélemény szerint beugratásról akkor beszélhetünk, ha a kormányzat ügynöke ösztönözte a vádlottat a bűncselekmény elkövetésére, a vádlott e nélkül a rendőri befolyásolás nélkül nem követte volna el a bűncselekményt, és az ügynök célja az volt, hogy bizonyítékot szerezzen a vádemeléshez.⁷ Ezt a megközelítést az különbözteti meg az objektivista vagy kisebbségi nézettől, hogy a vádlott felmentését a prediszpozíció fennállásától teszi függővé. A legfelsőbb bíróság többségi véleménye ugyanis különbséget tesz az „óvatlan bűnözők” és az „egyébként ártatlan” személyek között. Az előbbieket prediszponáltak a bűncselekmény elkövetésére, azaz a fedett nyomozókkal vagy rendőrségi ügynökökkel történő kapcsolatfelvétel előtt is fennállt a szándékuk az adott típusú bűncselekmény elkövetésére. A prediszpozíció mint sajátos „előbűnösségi” kategória tehát nem az objektív tényállási elemekhez fűződő pszichikus viszonyt jelenti, hanem egyfajta hajlandóságot vagy beállítottságot bizonyos típusú bűnözésre. A *Sorrels*- és a *Sherman*-ügyben kifejtettek szerint a bűncselekmény elkövetésére prediszponált „óvatlan bűnözők” esetében a hatóságok befolyásoló tevékenysége nincs okozati összefüggésben az aktuális bűnelkövetéssel, csak alkalmat szolgáltat arra, ezért a büntethetőséget kizáró ok nem állapítható meg a javukra. Ezzel szemben a nem prediszponált „egyébként ártatlan” elkövetők csak a rendőri provokáció hatására váltak bűnözővé, a hatóságok célza-

⁶ Andrew Asworth: *Testing Fidelity to Legal Values: Official Involvement and Criminal Justice*. *Modern Law Review*, September 2000, pp. 633–659.

⁷ Joshua Dressler: *Understanding Criminal Procedure*. 2nd edition. Matthew Bender & Co., 1997, p. 495.

tos tevékenysége alakította ki bennük a bűnös szándékot, így ők nem büntethetők. A vádlottnak kell valószínűsíteni, hogy a nyomozó hatóság vagy az annak irányítása alatt álló ügynök ösztönzésére követte el a bűncselekményt. Ha a vádlott valószínűsítette, hogy a kormányzat ügynökei vették rá a bűncselekmény elkövetésére, a bizonyítási teher átszáll a vádhatóságra, s innentől az ügyésznek kell kétséget kizáróan bizonyítania, hogy a vádlott predisponált volt az adott cselekményre. A végső döntést az esküdtszék hozza meg, a bíróságok, mint általában a büntethetőséget kizáró okok esetében, az esküdtszékre bízzák annak ténybeli eldöntését, hogy az adott esetben történe beugratás. Ha az esküdtszék a beugratásra hivatkozva hozza meg felmentő döntését, az ügyész a kétszeres elbírálás tilalma (*double jeopardy*) szabályának megfelelően nem fellebbezhet.⁸

Az objektívista vagy kisebbségi vélemény a predispozíció irrelevanciáját hangoztatva, kizárólag a rendőri tevékenység vizsgálata alapján igyekeznek megkülönböztetni a beugratást az elfogadható rendőri magatartástól. Az objektívista álláspont gyökerei a *Casey v. U.S.* (1928) ügyre vezethetők vissza, amelyben Brandies bíró különvéleményében azzal érvelt, hogy a kormányzat és a bíróságok tisztességes működésébe vetett hit megőrzése érdekében nem szabad ítéleteket alapozni olyan rendőri tevékenységre, amely nem a bűncselekmény megelőzésére, illetve felderítésére, hanem annak kiprovokálására irányult. Ugyanezt a gondolatmenetet követhetjük később a szövetségi legfelsőbb bíróság ítéleteiben kifejtett kisebbségi álláspontként. Roberts bíró a Sorrels-ügyben, Frankfurter bíró a Sherman-ügyben, míg Stewart bíró a Russel-ügyben képviselte azt a véleményt, hogy a közérdeket kifejező általános jogelvekre (*public policy*) támaszkodva a bíróságnak meg kell tagadnia az olyan visszaélészerű rendőri tevékenységek ítélettel történő szentesítését, amelyek veszélyeztetnék az igazságszolgáltatás tisztaságát. Ahogy Roberts bíró híres soraiban kifejtette „*a bíróságok és kizárólag csak a bíróságok feladata, hogy megvédjék magukat és a kormányzatot a büntetőjog becstelenné válásától (prostitution of criminal law), függetlenül a vádlott elkövetéskori tudatállapotától*”⁹.

Az objektívista álláspont nem az adott gyanúsítottra gyakorolt hatásában, hanem önmagában vizsgálja a rendőri tevékenységet. Egy képzelt átlagember feltételezett reakcióját veszi alapul a hatóság magatartásának értékeléséhez. Ennek során figyelembe veszik a bűncselekmény súlyosságát, a felderi-

⁸ Miskolci László: i. m. 91–95. o.

⁹ Idézi: Lord Kenneth M.: *Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defences*. Florida State University Law Review, 1998, p. 15.

tés nehézségét és lehetséges egyéb eszközeit, azt, hogy az ösztönzés milyen formáját alkalmazta az ügynök, támaszkodott-e a vádlott gyengeségeire, szimpátiájára, bizalmára, szolgáltatott-e a rendőrség máshonnan be nem szerzhető anyagokat az elkövetéshez, aktívan részt vett-e az ügynök a bűncselekmény elkövetésében stb. A beugratás jogintézményének elsődleges célja az objektivista álláspont képviselői szerint nem az, hogy az „egyébként ártatlanok” elkerüljék a büntetést, hanem a rendőrségnek a visszaélésektől való visszatartása. Egy fejlett társadalom nem tolerálhat a további bűnözésre indító bizonyos rendőri magatartásokat. A cél szentesíti az eszközt elv nem lehet az alapja egy modern állam igazságszolgáltatásának. A beugratás objektivista megközelítésben a büntethetőségi akadályok úgynevezett nem kimentő hatású vagy eljárásjogi jellegű kategóriájába (*nonexculpatory public policy defences*) sorolható, azaz a bűncselekmény alanyi és tárgyi elemeinek a megvalósulása ellenére érvényesül. A bíróságok egy közérdek érvényesítésének adnak teret oly módon, hogy eltekintenek a vádlott elítélésétől. Ez lényegében egy értékelő tevékenység következménye, amely mérlegre teszi egyik oldalról a bizonyítottan bűnös elkövető büntetlenül hagyásával járó hátrányokat, illetve másik oldalról az ezáltal előmozdított közérdek súlyát. Ez a mérlegre tett közérdek a beugratás esetében a diszfunkcionális, visszaélés-szerű rendőri tevékenység visszaszorítása.

A bizonyítási teher itt teljes egészében a vádlotton nyugszik, hiszen a beugratást ebben az értelmezésben az állam ellen benyújtott egyfajta panasznak vagy kifogásnak fogják fel, amit természetesen annak a félnek kell bizonyítania, aki hivatkozik rá. A döntést pedig nem az esküdtszék, hanem a bíró hozza, hiszen a beugratást elsősorban jogkérdésnek tekintik, az esküdtszéki döntéshozatal pedig – mivel indoklás nélküli – nem alkalmas arra, hogy a jövőre nézve kellő támpontokat adjon a rendőrség számára a tolerálható tevékenység határait, illetve az értékelés szempontjait illetően.¹⁰

A fedett nyomozó kriminalitása

Európában nem a beugratott személy cselekményének elbírálása került középpontba, sokkal inkább a beugrató rendőr magatartásának erkölcsi és jogi megítélése. Az agent provocateur fogalma a kontinentális jogrendszerek büntetőjogi dogmatikájában olyan valakit (fedett nyomozót vagy a bűnüldöző

¹⁰ Miskolci László: i. m. 97–98. o.

hatóságokkal együttműködő bizalmi személyt) jelöl, aki a célszemélyt azért veszi rá szándékosan valamely magatartás tanúsítására, hogy a büntetendő cselekményt rábizonyíthassa.¹¹ Egyetértek Szalai Géza álláspontjával, miszerint ha a fedett nyomozó agent provocateurként lép fel, vagyis felbujtóként vesz részt egy bűncselekmény elkövetésében, azaz a konkrét bűncselekmény elkövetésének szándéka döntően állami közreműködés alapján alakul ki az elkövetőben, mégpedig annak érdekében, hogy az állam az elkövetőt az épen az állam által előidézett bűncselekmény elkövetése miatt büntetőjogi felelősségre vonhassa, cselekménye túlmutat az alkalmazása törvényi keretein. A bűncselekményre való felbujtás ugyanis nem bűnmegelőzés és nem bűnül-dőzés, hanem bűnelőidőzés.¹²

A provokáció tilalmának kérdésköre a kontinentális jogrendszerekben elsősorban annak kapcsán merült fel, miszerint jogállamban megengedhető-e, hogy a jog felhatalmazást adjon rendőrtiszteknek bűncselekmények elkövetésére, vagy legalábbis lehetővé tegye megbüntetésük elmaradását az oppor-tunitás sajátos eseteként. *Jean-Paul Brodeur* szerint ha a bűnüldőző hatóság tagja maga is bűncselekményeket követ el, az meglehetősen rossz hírbe hozza az igazságszolgáltatást.¹³ Egyesek szerint ez túl nagy ár az eredményes bűnüldőzésért, amit nem szabad megfizetni. Mások szerint elfordítja a fejét a valóságtól, aki azt hiszi, hogy e nélkül lehetséges a fedett nyomozó bevetése és a szervezett bűnözés elleni eredményes fellépés.¹⁴

A kontinentális jogrendszerű államok közül a fedett nyomozó bűncselek-ményei kapcsán Németországban bontakozott ki a leghevesebb vita a kilenc-venes évek elején. *Volker Krey* a fedett nyomozó bevetésének jogi problémá-it elemző könyvében annak a véleménynek ad hangot, hogy szinte már varázsige lett akkoriban a politikusok, a tudósok és néha még a gyakorlat képviselői által is állandóan ismételt szabály: a fedett nyomozó nem követhet el bűncselekményt.¹⁵ A gyakorlatban dolgozók többsége azonban éppen ezzel ellentétes megállapításokat tett, és azt hangsúlyozta, hogy a fedett nyomozás

¹¹ Mark Deiters: *Straflosigkeit des agent provocateur?* Juristische Schulung, 4/2006., S. 302.

¹² Szalai Géza: Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle*, 2005/6., 27. o.

¹³ Jean-Paul Brodeur: A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. *Belügyi Szemle*, 1997/5., 47. o.

¹⁴ Mészáros Bence: *Fedett nyomozás a bűnüldőzésben*. PhD-disszertáció, Pécs, 2011, 62. o.

http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/meszaros/meszaros_ertekezes_nyilv.pdf

¹⁵ Volker Krey: *Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs“ zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung*. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, 1993, S. 62.

nem képzelhető el bűncselekmények megvalósítása nélkül. Az akkori viták gerjesztette légkörben jelent meg *Gerold Koriath* volt fedett nyomozó „önleplező” cikke a *Kriminalistik* című bűnügyi szaklapban, ebben az egymás után megjelenő érveléseket képmutatónak minősítve egy sor, általa szolgálat közben elkövetett bűncselekményről (magánlaksértés, bűnpártolás, ittas járművezetés, bűnsegély kábítószerrel visszaélés és orgazdaság esetében) számolt be, összességében kb. 420 év szabadságvesztésnyi bűncselekményért tartva felelősnek magát.¹⁶

A hatályos magyar szabályok nem tartalmaznak konkrét felhatalmazást, miszerint a fedett nyomozó szolgálatával összefüggésben bűncselekményt követhetne el, a törvény azonban meghatározott esetekben büntetlenséget enged. E kérdéskör szabályozásának, véleményem szerint, kizárólag a büntetőeljárásról szóló törvényben lehet helye, mégis a rendőrségi törvény is rendelkezik róla (ráadásul eltérő tartalommal). A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 67/A § (1) bekezdése szerint bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, vagy a nyomozást megszünteti, ha a 64. § (1) bekezdésének *f*) pontja szerint a bünszervezetbe beépült fedett nyomozó által a szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény bűnüldözési érdeket szolgál, és az *jelentősen meghaladja* az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket. A (3) bekezdés szerint az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a fedett nyomozó olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 175. § (2) bekezdése szerint bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, a Be. 192. § (2) bekezdése szerint pedig a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével fedett nyomozó [178. § (2) bek.] gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek *jelentősebb*, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik. A 175. § (6) bekezdése, illetve a 192. § (3) bekezdése szerint a feljelentés nem utasítható el, illetve a nyomozás nem szüntethető meg, ha a fedett nyomozó megalapozottan gyanúsítható más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével.

Az Rtv. többek által aggályosnak tartott hivatkozott szabálya kiállta az alkotmányosság próbáját, vizsgálatával kapcsolatosan az Alkotmánybíróság

¹⁶ Gerold Koriath: Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. Kriminalistik, 6/1992., S. 370–389.

2007. május 21-én kelt, 135/B/2006/A. határozatában azt állapította meg, hogy az nem alkotmányellenes, ugyanis nem enged feltétlen büntetlenséget a fedett nyomozónak, az általa kimerített tényállás esetén is az ügyész dönt az Rtv. 67/A §-ának alkalmazhatóságáról, és így tartalmilag arról, hogy megindítja, illetve folytatja-e a nyomozást a fedett nyomozóval szemben. A határozathoz a *Lévay Miklós* alkotmánybíró által fűzött különvélemény szerint az Rtv. 67/A § (1) bekezdésének alkotmányellenességét meg kellett volna állapítani és a támadott rendelkezést meg kellett volna semmisíteni, mert sérti az alkotmány 2. § (1) bekezdéséből következő jogbiztonság követelményét és az 54. § (1) bekezdésében védett élethez való jogot. Álláspontja szerint az Rtv. vizsgált rendelkezése a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények büntetethez való jogát – az élet szándékos kioltásával járó esetek kivételével – kiveszi a büntetőeljárás és a büntető anyagi jog általános szabályai alól, s a gondatlan emberölésig bezárólag a büntetlenség vizsgálatát az ügyész diszkrecionális jogkörébe utalja. E diszkrecionális jogkör gyakorlásának szempontjai azonban a jogbiztonság követelményét kielégítő módon a törvényben nem tisztázták. Sem az Rtv., sem más jogszabály nem írja körül a fedett nyomozó alkalmazásának esetkörét [ellentétben például a német büntető-eljárásjogi törvény (StPo) 110.a–110.e §-ával], nem határozza meg az ennek során általa végezhető feladatokat. Sőt, a törvényhelyen szereplő utalt szabály, az Rtv. 64. § (1) bekezdése, illetve ennek további utaló rendelkezése e titkos eszköz igénybevételét olyan indokok alapján is lehetővé teszi, amelyek nem vagy csak nagyon áttételesen kapcsolhatók az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez. Ezáltal értelmezhetetlenné válik az Rtv. 67/A § (1) bekezdésében foglalt „szolgálati feladatteljesítés” során feltétel és hasonlóképpen meghatározhatatlanná az egyébként is tág határok között mozgó bűnüldözési érdek fogalma. Ebből következően viszont a bűnüldözési érdek és az állam büntetőjogi igényének összemérésére is csupán ellenőrizhetetlen szempontokon alapuló esetlegességgel kerülhet sor. Az Rtv. szerinti, a differenciált szabályozást nélkülöző, a normavilágosság követelményének meg nem felelő és így az önkényes jogalkalmazás lehetőségét megerősítő megoldás ezért az alapjogok, de mindenekelőtt az élethez való jog szükségételen, illetve az élet elvételéig terjedő megengedhetetlen korlátozásához vezet.

Magam is egyetértek Lévay Miklós véleményével, miszerint a fedett nyomozók által elkövetett bűncselekmények legalizálásának lehetősége oda vezethet, hogy elmosódik a határ a bűnüldözés törvényes és illegális eszközei között, ami végső soron megkérdőjelezi a büntetőeljárás bizonyítás törvé-

nyességét, s ezáltal az alkotmányban ugyancsak védett tisztességes eljárás érvényesülését.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó döntései

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Teixeira de Castro v. Portugal*-ügyben hozott 1998-as döntésében – amely e területen a legnagyobb hatást gyakorolta az egyes országok ítélkezési gyakorlatára – megállapította, hogy a rendőrség fedett nyomozói megfosztották a terheltet a tisztességes eljáráshoz való jogától, amikor a vonatkozásában fennálló alapos gyanú hiányában bűncselekmény elkövetésére bírták rá. Az EJEK végső következtetése az volt, hogy az ügyben eljáró fedett nyomozók tevékenysége túlmélt a fedett nyomozói ténykedés határán, mivel *ők ösztönözték a bűncselekmény elkövetését, és nem utal semmi arra, hogy az a fellépésük nélkül megtörtént volna*. Ez a fellépés és annak felhasználása a terhelt ellen folyó büntetőeljárásban azt jelentette, hogy már a kezdetektől egyértelműen megfosztották *Teixeira de Castrót* a tisztességes eljárástól, következésképpen megsértették az Emberi jogok európai egyezménye 6. cikkének 1. pontját. A bíróság álláspontja szerint a közérdek nem igazolhatja a rendőrségi felbujtás következtében beszerzett bizonyítékok felhasználását. Az ítéletben a következő, vizsgálatra érdemes faktorok szerepelnek:

- A fedett nyomozók bírói felügyelet mellett ténykedtek?
- Volt a nyomozóknak okuk a vádlottat gyanúsítani?
- Volt folyamatban operatív nyomozás?
- Ismert volt a terhelt személye a nyomozók előtt?
- Alapvetően passzívan viselkedtek a nyomozók?
- Elkövették volna a bűncselekményt a nyomozók fellépése nélkül is?

Az ügyben minden kérdésre nemleges volt a válasz. De nem tudható, hogy ezek a faktorok milyen kapcsolatban állnak egymással, és egyenrangúak-e, például ha minden ugyanígy történt volna, de egy jóváhagyott akció keretében és lett volna folyamatban operatív nyomozás a terhelt ellen, akkor is megállapították volna-e az egyezmény megsértését.¹⁷

¹⁷ Kevin Kerrigan: Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties*, 3/1998., p. 259.

A döntés kapcsán egyesek szerint mégis az a fő kérdés, hogy önmagában az agent provocateurként való fellépés okozta-e a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértését, vagy a felbujtói magatartás és az abból származó bizonyítékok felhasználása együttesen vezetett-e erre az eredményre. A strasbourgi bíróság ítéletének szövege, miszerint a fedett nyomozók fellépése már a kezdetektől (*right from the outset*) – amikor még bizonyítékok felhasználásáról szó sem volt – megfosztotta Teixeira de Castrót a tisztességes tárgyalástól, arra enged következtetni, hogy a bíróság álláspontja szerint a törvénytelen felbujtás nyomán megvalósuló bűncselekményre vonatkozó bizonyíték nem lehet törvényes.

Az EJEB a 2008-as *Ramanauskas v. Lithuania-ügyben* definiálta, mit is ért hatósági felbujtáson. E szerint rendőrségi felbujtás akkor történik, ha a részt vevő rendőrtisztek – legyenek azok a biztonsági erők tagjai vagy olyan személyek, akik az utasításaikra cselekszenek – nem korlátozzák a tevékenységüket arra, hogy alapvetően passzív módon vizsgálják a bűnözői tevékenységet, hanem olyan befolyást gyakorolnak az alanyra, amely által felbujtják egy olyan bűncselekmény elkövetésére, amelyet egyébként nem követett volna el, annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a bűncselekmény megállapítását, vagyis hogy bizonyítékokhoz jussanak és az ügyben vádemelésre kerüljön sor. A bíróság arra is rámutatott, hogy ha egy vádlott azt állítja, hogy felbujtották a bűncselekmény elkövetésére, akkor a büntetőbíróságoknak gondosan meg kell vizsgálniuk az akta anyagát, mivel *ahhoz, hogy a tárgyalás az egyezmény 6. cikkének 1. pontja értelmében tisztességes legyen, minden rendőrségi felbujtás nyomán beszerzett bizonyítékot ki kell zárni az eljárásból.*

A bíróság a *Bannikova v. Russia-ügyben* hozott döntésében hangsúlyozta, hogy a nemzeti jognak nem szabad eltérnie olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket állami ügynökök által elkövetett felbujtás folytán szereztek be. Ha eltéri, akkor a nemzeti jog ebben a tekintetben nem felel meg a tisztességes eljárás elvének. A bíróság álláspontja szerint a különleges nyomozati módszerek, köztük a fedett nyomozás önmagában nem sérti a tisztességes tárgyaláshoz való jogot, de a felbujtás veszélye miatt a használatát egyértelmű korlátok közé kell szorítani. A bíróság összefoglalóan is leírta az ilyen esetekben követendő elveket és vizsgálati szempontokat. A bíróság a hatósági felbujtásra való hivatkozás esetén első lépésben azt vizsgálja, hogy a bűncselekményt elkövették volna-e a hatóságok fellépése nélkül, ennek során az idézett definíciót veszi alapul. Annak eldöntésére, hogy „alapvetően passzív módon” történt-e a fedett nyomozók bevetése, a bíróság a fedett műveletről

okot adó körülményeket veszi számításba, vizsgálva az objektív gyanú meg-
alapozottságát a tekintetben, hogy a célszemély részt vett-e korábban bűn-
özői tevékenységben, vagy hajlott-e bűncselekmény elkövetésére. *A hatóságok-
nak az eljárás minden szakaszában tudniuk kell demonstrálni azt, hogy*
*„jó okuk” volt a fedett művelet elindítására.*¹⁸

Tilos bizonyítás

A legalitás jogállami korlátja minden olyan bizonyítási tilalom, amely akkor
sem vehető igénybe, ha az egyébként sikeres bizonyításhoz vezetne. A krimi-
nálnpolitikának mérlegelnie kell, hogy a bűnüldözés eredményessége érdek-
ben meddig gyarapítható a represszió eszköztára. Gyakorlati kérdés, hogy
mikor érünk el annak a határáig, ahonnan az eszköztár bővítése már nem
szolgálja az eredeti célt, ellenkezőleg, a mindenáron való bűnüldözés súlyo-
sabb hátrányokkal jár, mint a felderítetlenül maradó jogesetek.¹⁹

A bűnüldözést az emberi jogok visszaszorítása árán javítani kívánó meg-
oldásokról számos vizsgálat bebizonyította, hogy azok nem pusztán ered-
ménytelenek, hanem valójában éppen az eredetileg szándékolttal ellenkező
hatást érik el.²⁰ Minél drasztikusabbak – és ezen keresztül esetleg hatéko-
nyabbak – a büntetőeljárás jogintézmények, annál nagyobb a veszélye an-
nak, hogy a jogállami értékrendet maga az állam, bármilyen racionális okra
hivatkozva is, áthágja, megsérti.²¹

A büntetőeljárás egyik legnagyobb erkölcsi, szakmai és alkotmányos di-
lemmája: a jogellenesen megszerzett bizonyítási eszközök és bizonyítékok
felhasználhatóságának megítélése. A kérdés az, hogy a jogellenesen beszer-
zett, de hitelt érdemlő bizonyítékot miként lehet felhasználni az eljárásban
(*fruit of the poisonous tree doctrine*). Az Egyesült Államok 1960-as évekbe-
li „büntetőeljárás forradalma” alapvetően a legfelsőbb bíróság által konstru-
ált kizáró szabályokban öltött testet. A kizáró szabály lényege, hogy a bírós-
ág nem veszi figyelembe a törvényellenesen beszerzett bizonyítékokat. A
főbírák döntéseikben meglehetősen pontosan körülírták, hogy milyen feltéte-

¹⁸ Mészáros Bence: i. m. 129–130. o.

¹⁹ Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminálisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 230. o.

²⁰ Szikinger István: A büntetőhatalom és az egyéni jogok. Fundamentum, 1997/2., 101. o.

²¹ Stanislaw Walto: Die neuen Strafprozeß methoden zur Bekämpfung der organisierten Kriminalität in Polen. In: Hans-Jörg Albrecht et al. (Hrsg.): Organisierte Kriminalität und Verfassungsstaat. C. F. Müller, 1998, S. 125–126.

leket kell kielégítenie a tárgyaláson elfogadható bizonyítékok begyűjtésének. Ez a módszer természetesen azzal is összefügg, hogy Amerikában írott jogszabályok kevésbé átfogóan és részletesen rendezik a nyomozás menetét, ezért a bírói döntésekben megtestesülő iránymutatásoknak nagyobb jelentőségük van. Egyesek szerint a „forradalom” sikertelensége éppen azzal magyarázható, hogy a jogelvek nem öltöttek testet a rendőrség tevékenységét közvetlenebbül vezérlő tételes szabályokban.²²

Alkotmányos demokráciákban a bíróságok feladata az eljárás tisztaságáról való gondoskodás a törvénysértő módon szerzett bizonyítékok kizárása és más döntések, cselekvések révén. Az Egyesült Államokban a szövetségi legfelsőbb bíróság és más igazságszolgáltatási szervek is határozottan fellépnek az eljárási garanciák védelmében. Mindazonáltal ott is vita tárgya, hogy voltaképpen mi is ennek a bírói magatartásnak a konkrét alkotmányos oka és célja. A kérdést vizsgáló kutatók közül igen sokan vallják, hogy az ítélezésnek a nyomozati, általában a rendőri munkát érintő döntései levezethetők a hatalommegosztás elvéből, hiszen a bíróság nem tesz mást, mint hogy megakadályozza a nyomozókat abban, hogy elvonják a bíróság elől az érdemi döntést, mindamellett az alkotmány, különösen annak 4. kiegészítése (a törvénysértő kutatások és lefoglalások megakadályozásáról, amelyet tágran értelmeznek) szintén bírói védelem alatt áll még a törvényhozással szemben is. Ezért a bíróságok nem lépik túl a hatáskörüket, hanem alkotmányos funkciójukat teljesítik, amikor kizárják a törvényellenesen szerzett bizonyítékokat, és ezáltal kétségtelenül egyfajta szankciót alkalmaznak a jogsértő rendőrökkel szemben.²³ Egyes döntések a közhatalom példamutatására, sőt nevelő szerepére hivatkoznak akkor, amikor kifejtik, hogy az igazságszolgáltatás nem hagyhat jóvá törvénysértést, mert azzal azt közvetítené az embereknek, hogy nem mindig kell követni a jogszabályokat. Az igazságszolgáltatás tisztaságának megővésén túlmenően felvetődik a rendőri magatartás befolyásolásának, a törvényszegő magatartás visszaszorításának lehetősége is a bizonyítékokat kizáró döntések hatásaként.²⁴ Vannak azonban olyan vélemények is, amelyek szerint az igazságszolgáltatásnak a szűkebb értelemben vett jogalkalmazás körében kellene maradnia, ezért nem vindikálhat magának semmiféle „fel-

22 V6. Craig M. Bradley: *The Failure of the Criminal Procedure Revolution*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1993, pp. 37–38.

23 Timothy Lynch: *In Defense of the Exclusionary Rule*. *Cato Policy Analysis*, no. 319, 1 October 1998. Hivatkozta: Bólyai János – Szikinger István: *A büntetőeljárás szabályozása az alkotmányos jogállamban. A magyar eljárási reform. Rendészeti Szemle, 2006/7–8., 43. o.*

24 Joseph Casaccio: *Illegally Acquired Information, Consent Searches and Tainted Fruit*. *Columbia Law Review*, May 1987, pp. 842–857. Hivatkozta: Bólyai János – Szikinger István: *Uo.*

ügyeleti” vagy ilyen jellegű hatáskört a végrehajtó hatalom körébe tartozó rendőrséggel és más büntülődő szervekkel szemben.²⁵

A kizáró szabályok nem csupán Amerikában szolgálják a rendőrségi túlkapások visszaszorítását és az eljárás tisztaságát. A bizonyítékok megszerzését és felhasználását szélesebb körben, tételesebben szabályozó kontinentális jogrendszerek is alkalmazzák.²⁶ A *Németországban* kibontakozó jogállameszme alkotmányos tartalmi elemeinek felerősödése magával hozta a büntetőeljárás garanciális szabályok elvi általánosítását. Ezek sorába tartozik a bizonyítékok értékelésének tilalma arra tekintettel, hogy az anyagi igazság csak annyiban érvényesülhet, amennyiben az az eljárás eltérő érdekű résztvevőinek érdekeire és az erkölcsi elvárásokra tekintettel van.²⁷ A huszadik század elején kidolgozott tétel tehát Németországban is az igazságszolgáltatás tisztaságára helyezi a hangsúlyt. A későbbiekben azonban ott is megfogalmazódott, hogy súlyos bűncselekmények büntetlenül maradása esetleges kisebb technikai hibák elkövetése miatt nem egyeztethető össze a jogállam lényegével.

Dániában az igazságszolgáltatásról szóló törvény 746. cikkének 1. bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a bíróság a rendőrség nyomozati intézkedéseivel kapcsolatos jogvitákat is eldönti a terhelt és a védő jogainak érvényesülését érintő kérdésekkel együtt. A *holland* büntetőeljárás törvény 359/a szakasza többféle lehetőséget kínál az eljárási jogsértések bírósági szankcionálására, ezek közé tartozik a büntetés enyhítése, de a vád elutasítása is. *Portugáliában* maga az alkotmány rendelkezik a büntetőeljárás garanciái körében a bizonyítás törvényességéről. A 32. cikk (6) bekezdése szerint minden olyan bizonyíték semmisnek tekintendő, amelyet a következő törvénysértések valamelyike útján szereztek meg: kínzás, kényszer, a személy fizikai vagy morális sérthetlenségének semmibe vétele, visszaélés, a magánéletbe való meg nem engedett beavatkozás, a lakásba való behatolás lehetőségének, a levelezés és a telekommunikációs kapcsolatok titkosságának megsértése. *Angliában*, illetve az *Egyesült Királyságban* a rendőrségről és a büntetőeljárásról szóló 1978-as törvény 78. cikkének (1) bekezdése mérlegelési jogot ad a bíróságoknak a törvényellenesen szerzett bizonyítékok kizárására. A pusztán formai okok tehát nem lehetetlenítik el az eljárás lefolytatását. A gyakor-

25 Timothy Baughman: The Emperor's Old Clothes: A Prosecutor's Reply to Mr. Leitman Concerning Exclusion of Evidence for Statutory Violations. The Law Review of Michigan State University Detroit College of Law, Autumn, 1999, pp. 701–729. Hivatkozta: Bólyai János – Szikinger István: Uo.

26 Vö. Walter Pakter: Exclusionary Rules in France, Germany, and Italy. Hastings International and Comparative Law Review, 1/1985., pp. 1–57.

27 Ernst von Beling: Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitforschung im Strafprozess. Schletter, Breslau, 1903, S. 33.

lat elemzése azt mutatja, hogy a bíróságok alapvetően a tisztességtelenül, vagyis jogellenesen a vád előnyére végrehajtott cselekmények, illetve azok eredményei esetében élnek a kizárás jogával.²⁸ A különböző országok szabályozásában közös, hogy az emberi szabadságjogokba történő súlyos beavatkozás teszi a bizonyítékot alkalmatlanná a felhasználásra.

Az Európai emberi jogi egyezmény nem tartalmaz eligazítást a törvénysértően beszerzett bizonyítékok sorsáról, a strasbourgi Európai Emberi Jogi Bíróság a kérdés eldöntését a nemzeti törvényhozásra bizza.²⁹ A bizonyítás szabadságának azonban korlátot állít az egyezményben garantált jogok tiszteletének kötelezettsége, és a strasbourgi szervek hatásköre kiterjed annak megítélésére, hogy az eljárás – egészét tekintve – megfelelt-e a tisztességes eljárás követelményének.³⁰ A strasbourgi bírák közül többen is sürgetik, hogy a bíróság határozottabban követelje meg az emberi jogok sérelmével szerzett bizonyítékok kizárását.³¹

A magyar büntetőeljárás törvény 1989 óta tartalmazza³², hogy a rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe. Az 1973. évi I. törvény általánosan kizárta a törvény rendelkezéseivel ellentétes bizonyítás eredményeinek elfogadását. A hatályos Be. 78. § (4) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával, jogszabályt sértve szerzett meg. A „más tiltott módon” való bizonyítékszerzés elutasítása tágitja ugyan a kört, mégis valószínűsíthető, hogy a bírói gyakorlat az ügyek eredményes befejezése érdekében szűk körben fogja alkalmazni a törvényellenesen megszerzett bizonyítási eszközökből származó tények figyelmen kívül hagyásának lehetőségét.³³ A bíróságoknak e körben pusztán annyit szükséges vizsgálniuk, hogy a jogállamiság legalapvetőbb követelményei teljesülnek-e, azaz a vonatkozó büntetőjogi előírásokat ésszerű módon, a tisztességes eljáráshoz való jogra és az önkényesség általános tilalmára is figyelemmel tartják-e.³⁴

28 Bólyai János – Szikinger István: i. m. 45–46. o.

29 „Ezért a Bíróság nem zárhatja ki elvi élel és általánosságban, hogy az ilyen bizonyítékot felhasználják.” Schenk v. Switzerland 10862/84 (12/07/1988), A140.

30 Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 230. o.

31 Bárd Károly: A magánszférához való jog és a bűnüldözés határai. Magyar Jog, 2011/5., 272. o.

32 Az 1989. évi XXVI. törvény 5. §-a iktatta be az akkor hatályos 1973. évi I. törvénybe.

33 Szikinger István: i. m. 104. o.

34 Vadász Viktor: A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényi tilalma. Ügyészek Lapja, 2009/6., 14. o.

A rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervének titkos információgyűjtő tevékenysége

A rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervének kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról szóló 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet 1. § (1) bekezdése szerint a kormány a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervként a Nemzeti Védelmi Szolgálatot (a továbbiakban: NVSZ) jelöli ki. A kormányrendelet szerint az NVSZ bünfelderítést, megbízhatósági vizsgálatokat és kifogástalanéletvitel-ellenőrzéseket folytat.

Az Rtv. 7. § (2) bekezdése szerint a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv nyomozó hatósági jogkört nem gyakorol, ezért, ha feladatai ellátása során bűncselekmény elkövetésének gyanúját észleli, a (3) bekezdés alapján haladéktalanul feljelentést kell tennie a nyomozás teljesítésére hatáskörrel és illetékességgel felruházott nyomozó hatóságnál vagy az ügyésznél, és át kell adnia az általa összegyűjtött adatokat. A 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet 6. § (1) bekezdése szerint az NVSZ felderítő tevékenységét a nyomozás elrendeléséhez szükséges gyanú megállapításáig vagy kizárásáig folytatja.

Tekintettel arra, hogy a nyomozás elrendeléséhez jelenleg bűncselekmény egyszerű gyanúja szükséges, kérdés, hogy milyen szintű bűncselekményre utaló gyanú esetén folytat bünfelderítési tevékenységet az NVSZ. A bűncselekmény gyanúja és a bűncselekmény alapos gyanúja közötti megkülönböztetés elhagyása a hatályos eljárási törvényből a felderítés és a nyomozás közötti határt „légiessé” tette, ily módon súlyos jogbizonytalanságot teremtve abban, hogy mikor van helye titkos információgyűjtésnek, illetve mikor kell elrendelni a nyomozást. Az NVSZ bünfelderítő tevékenysége is feltételez egyfajta bűncselekményre utaló gyanút, e nélkül ugyanis, véleményem szerint, nem bünfelderítésről, hanem bűnmegelőzésről beszélhetünk. Kérdés, ha van bűncselekménygyanú, akkor milyen szempontok adnak eligazítást arra, hogy az Rtv. szerinti rendészeti felderítés induljon, avagy a nyomozás keretében titkos adatgyűjtésre kerüljön sor. Ha pedig az előbbi következik be, milyen eljárási feltételeknek a meglétében szükséges átvinni a felderítést nyomozásba? Ez idő szerint semmiféle normatív eligazítás nincs arra, hogy mikor melyik bizalmas eljárási formát választhatja a nyomozó hatóság vagy az ügyész a feltételezett bűncselekmény felderítésére vagy megszakítására. A

helyzetet csak tovább bonyolítja, hogy vannak nyomozó hatósági jogosítványokkal nem felruházott felderítő szolgálatok, amelyek titkos információgyűjtést igen, de titkos adatgyűjtést már nem folytathatnak.³⁵ Idesorolható valamennyi nemzetbiztonsági civil és katonai hivatal, a nemzetbiztonsági szakszolgálat, végül pedig a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának³⁶ utódja, a Nemzeti Védelmi Szolgálat.

Frankberger Ferenc, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának volt vezetője szerint, ha a felderítést és a nyomozást elválasztjuk egymástól, akkor számot kell adni arról, hogy bizonyos súlyos bűncselekményre utaló információk mikor teszik lehetővé a bűncselekmény gyanújának megállapítását, és ebben az esetben nyomozásnak van helye, illetve mikor indokolt a nyomozást megelőző titkos eszközöket is felhasználó informálódás. Számos olyan értesülés, gyanúk keletkezhet, amely megalapozza a szolgálat beavatkozását, de a nyomozás elrendeléséhez még nem elegendő. Ellenkező esetben a bűnügyek sokaságával árasztanak el a nyomozó hatóságokat. A büntetőeljárás terhével sújtóan olyan gyanúba keveredő személyeket, akiknek véltensége a felderítés idején megnyugtatóan tisztázható. A nyomozást megelőző felderítés lehetőségét ad az elsődleges információk alaposabb ellenőrzésére anélkül, hogy a büntetőeljárás-jog által biztosított kényszerítő eszközöket igénybe kellene venni. Vannak továbbá olyan nemzetközi tapasztalatok, hogy azokban az országokban, amelyekben a bűncselekményre utaló bármilyen információ csak a nyomozás keretei között ellenőrizhető, az eljárási garanciák e primátusa gyakran a célszerűség ellen hat, és azokat terheli meg, akiknek a jogait a garanciáknak szolgálniuk kellene. Frankberger

35 Finszter Géza: A titkos adatgyűjtés kriminalisztikája. In: Farkas Ákos (szerk.): Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003, 138. o.

36 A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvénytől kapott felhatalmazás alapján a 4/1995. (V. 4.) számú kormányrendelet alapította meg, az igazságügyi és rendészeti miniszter irányítja. Feladata a rendőrség, a katasztrófavédelem hivatásos szervei, az állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság, a vám- és pénzügyőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, továbbá az érintett minisztériumoknak a felsorolt szervek irányításával és ellenőrzésével kapcsolatos szervezeti egységei belső bűnmegelőzési célú ellenőrzése és a bünfelderítés. Bűnmegelőző tevékenysége során kezdeményezi a bűncselekmények folytatásának megszakítását, feltárja a bűncselekményeket lehetővé tevő körülményeket. Nyomozó hatósági jogköre nincs, felderítő tevékenységét a rendőrségi törvényben szabályozott titkos információgyűjtésben felhasználható erőkkel és eszközökkel végzi. A Sólyom László köztársasági elnök által a korrupció problémájának elemzésére 2008 novemberében felállított Bölcsök Tanácsának *Szárny és teher* című ajánlása szerint a korrupció elleni hatékony küzdelemhez az intézményrendszer oly módon történő átalakítása indokolt, hogy a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát a legfőbb ügyész irányítása alá kerüljön, megerősítve ezzel az ellenőrzés szervezeti függetlenségét és politikamentességét. http://bolcsoktanacsa.solyomlaszlo.hu/Szarny_es_teher.pdf

hangsúlyozza azonban, hogy tilos a mindenkire kiterjedő „szűrő-kutató” módszer, amely abból a feltételezésből indul ki, hogy mindenki gyanús. Ugyancsak elfogadhatatlan a végtelenbe nyúló ügyfeldolgozás, amely azzal a kockázattal jár, hogy elveszíti időszerűségét, valós bűncselekmények nem lepleződnek le, miközben időbeli korlátok nélkül alkalmaznak olyan jogkorlátozást, amelyre racionális magyarázatuk nincsen. Frankberger a felderítés számára nem tud elgondolni más célt, csak annak tisztázását, hogy fennáll-e, vagy hiányzik az állam büntetőigénye. Ez jelentheti egyfelől a gyanú kizárását, másfelől pedig a nyomozás elrendelésének megalapozását. Olyan titkos felderítést a jogállam nem visel el, amely kompromittáló adatok készletező gyűjtésére, hatalmi aspirációk alátámasztására vagy személyes ambíciók kielégítésére irányulhat. Álláspontja szerint a szoros ügyészégi felügyelet, a bírói és az ügyészi engedélyezési jogkör, a nyílt eljárást megalapozó információk folyamatos ellenőrzése hatékony eszköz a célhoz kötöttség elvének megtartásához.³⁷

Szikinger István azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy nem ritka, hogy a nyomozás alapjául szolgáló bűncselekménygyanú bizonyosan fennáll, a nyomozás elrendelése valamely magasabb rendű érdek miatt mégis várat magára. A büntetőeljárás garanciális jellege számos tényező következtében erősebb, mint a kevésbé formalizált közhatalmi tevékenységeké, ez pedig nem kismértékben annak tulajdonítható, hogy az egész folyamat bírósági tárgyalásba torkollik, és ez alkalmas rá, hogy az alapjogok érvényesülése szempontjából is felülbírálja a bűnüldöző szervek addigi munkáját. Mindebből következik, hogy lényeges alkotmányos kérdés a büntetőeljárás megindításának kezdőpontja, továbbá az, hogy a bírósági befejezés csak az alapjogok korlátozására irányadó feltételek megléte esetén maradhasson el. Nincs lehetőség bűncselekmények hosszabb ideig való eltűrésére, még a „keresztapa” felderítésének reményében sem. A törvényi feltételek (bűncselekmény gyanúja, illetőleg személyre irányuló megalapozott gyanú) fennállása esetén meg kell indítani az eljárást. Nem megengedhető az alvilággal való együttélés, még kevésbé az, hogy a beépülő rendőrök maguk is eljussanak a kriminalitásig.³⁸

Sléder Judit A büntetőeljárás megindítása című doktori értekezésében kimerítően elemzi a témát. Álláspontja szerint a gyanú meglétét nem kell bizonyítéknak alátámasztania, ahhoz elegendő bármilyen objektív tény, adat, amelyből levonható az a logikai következtetés, hogy az észlelt esemény, cse-

37 „...számomra iránymutató a legitím cél meghatározása”. Interjú dr. Frankberger Ferencsel, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetőjével. *Rendészeti Szemle*, 2009/4., 41–44. o.

38 Szikinger István: i. m. 102. o.

lekmény egyik oka lehetett büntetendő emberi magatartás is. A nyomozás megindításához elegendő tehát annak a feltételezése, feltevése, hogy a hatóság tudomására jutott emberi magatartás feltehetően bűncselekmény, és ezt a feltevést kellő számú vagy minőségű adat meg is erősíti.³⁹

A megbízhatósági vizsgálat

A megbízhatósági vizsgálat az agent provocateur, a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmény, a tilos bizonyítás és a büntetőeljáráson kívüli bűnfelderítési célú titkos információgyűjtés jogelméleti problémáit egyesítő jogintézmény.

Az ismertetett jogállami követelménnyel összhangban lévő magyar szabályozás szerint az Rtv. 64. § (1) bekezdés b) pontja alapján fedett nyomozó kizárólag bűnüldözési célból, vagyis konkrét bűncselekmény gyanúja esetén járhat el, bűnmegelőzési célból nem, és az ismertetett szakirodalmi álláspontot követő gyakorlat szerint szolgálata teljesítése közben más bűncselekmény elkövetésére nem bujthat fel. Ha mégis megteszi, az a saját büntetőjogi felelősségre vonásához, illetve a felbujtott személy büntetőjogi felelősség alóli mentesüléséhez vezethet.⁴⁰

2011. január 1-jétől azonban egy új jogintézménnyel „gazdagodott” a hazai titkos felderítés, méghozzá a megbízhatósági vizsgálatlal. E jogintézmény keretében a Nemzeti Védelmi Szolgálat eljáró tagja, aki bár a törvény nem így hívja, de lényegében⁴¹ fedett nyomozó, a legtágabb értelemben vett bűnmegelőzési célból, bárminemű büntetendő magatartásra utaló tény, adat, körülmény hiányában is gyűjthet titokban információkat a célszemélyről annak megállapítása érdekében, hogy az eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ráadásul e vizsgálata során a célszemélyt bűncselekmény elkövetésére is felbujthatja, és sikeres felbujtás esetén ő maga mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól, míg a felbujtott személy büntetőjogi felelősségre vonható.

39 Sléder Judit: A gyanú és a megalapozott gyanú jelentősége a büntetőeljárásban. In: Adám Antal (szerk.): PhD Tanulmányok 2. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskola, Pécs, 2004, 234. o.

40 Vö. Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.161/2009/17. számú döntése.

41 Ezt támasztja alá az is, hogy megfelel az Rtv. 68/F § e) pontja szerinti fedett nyomozó fogalmi elemeinek. Fedett nyomozó: a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kiletét leplező rendőr.

A megbízhatósági vizsgálat célja, álláspontom szerint, lényegében bűnmegelőzés. Bűnmegelőzési célból pedig 2011. január 1. előtt is mód volt titkos információgyűjtés folytatására az Rtv. szerint. Jóllehet, bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésre és fedett nyomozó alkalmazására nem, mivel ezek akkor is és most is bűnüldözési célból alkalmazhatók, vagyis bűncselekmény egyszerű gyanúját feltételezik. A megbízhatósági vizsgálat bevezetésével tehát a jogalkotó felhatalmazást adott a rendőrségnek „fedett nyomozó” igénybevételére bűnmegelőzési célból is, miközben e személyre nem vonatkoznak azok a korlátok, tilalmak, amelyek a fedett nyomozóra (például hogy nem lehet felbujtója bűncselekménynek). Sőt a jogalkotó meghatározott bűncselekmények elkövetésére egyenesen feljogosítja, abból a célból, hogy az ellenőrzött személy ellen terhelő bizonyítékokat gyűjtsön, amely bizonyítékok mindezek okán nem esnek a jogellenesen beszerzett bizonyítók fogalma alá, vagyis azok büntetőeljárásban történő felhasználását nem tiltja a büntetőeljárás törvény.

Felmerül a kérdés: a Nemzeti Védelmi Szolgálat megbízhatósági vizsgálat keretében eljáró tagjára miért vonatkoznak sokkal „megengedőbb” szabályok, mint a bűnüldözési érdekből eljáró fedett nyomozóra? Kérdés továbbá, hogy ha egy védett állományhoz tartozó személy vonatkozásában felvetődik annak gyanúja, hogy például vesztegetés(ek)e)t követ(ett) el, akkor ki és mi alapján dönti el, hogy megbízhatósági vizsgálat, vagy fedett nyomozó igénybevételével (esetleg más eszközökkel és módszerekkel) bűnfelderítési/bűnüldözési célú titkos információgyűjtés induljon ellene, avagy nyomozás keretében alkalmazott fedett nyomozó derítse fel az esetet. A Be. 6. § (1) és (2) bekezdése alapján bűncselekmény gyanúja esetén a nyomozást el kell rendelni, ennek ellenére a gyakorlat mást mutat. A büntügyi titkos felderítés és nyomozás annak ellenére elkülönül, hogy materiális feltételük azonos (bűncselekmény egyszerű gyanúja). A gyakorlatban akkor kerül sor nyomozás elrendelésére, ha a titkos felderítés során a bűncselekmény gyanúját megalapozó bizonyítékokat sikerül beszerezni. Mindebből kitűnően sejthető, hogy ha egy védett állományhoz tartozó személy vonatkozásában felmerül annak gyanúja, hogy például vesztegetés(ek)e)t követ(ett) el, akkor első ízben megbízhatósági vizsgálatot fognak elrendelni ellene, hiszen a korrumpálható személyek esetén könnyebb egy újabb vesztegetést kiprovokálni, mintsem a korábbi cselekményeket felderíteni, bizonyítani. A probléma azonban az, hogy erősen vitatott a kiprovokált bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősségre vonhatóság jogállami elvekkel való összeférhetősége.

Ha a megbízátsági vizsgálat során a célszemély rendőri provokáció következtében bűncselekményt követ el és emiatt a hazai bíróság elítéli – ami a korábban kifejtettek szerint nem is bizonyos –, lehetséges, hogy a strasbourgi Európai Emberi Jogi Bíróság egyezményesértést fog megállapítani, mondván, hogy „nem utal semmi arra, hogy a bűncselekmény megtörtént volna a fedett nyomozó fellépése nélkül”, továbbá „a hatóságnak nem volt »jó oka« a fedett művelet elindítására”. A megbízátsági vizsgálat a közszolgálat, valamint a hivatásos szolgálat ellátásának jogszerűségét, a feladat ellátása során tanúsított magatartást, az intézkedési és munkaköri kötelezettség teljesülését vizsgálja, tesztjelleggel, preventív módon ellenőrzi a hivatásos és a közszolgálat etikai integritását. Elrendelésének tehát nem feltétele semmilyen „jó ok”, a védett állományon belül bárkivel szemben bármikor elrendelhető. Ez egyébként a szükségesség–arányosság alapjogi tesztnek való megfelelés szempontjából is problémás.

Az Alkotmánybíróság már a kilencvenes évek elején kialakította az alkotmányos büntetőjoggal szemben támasztható követelményeket, hangsúlyozva a garanciák jelentőségét és azt, hogy a jogsértések ellen nem lehet jogsértő módon felvenni a küzdelmet, az esetleges eredménytelenség következményeit pedig az államnak magának kell viselnie, mert a történelmi tapasztalatok szerint ez kevesebb kárt okoz a közösségnek, mintha maga az állam kezdene el bűnöző módjára cselekedni. Ezt a meggyőződést közvetíti a szükségességi és arányossági teszt, amelynek során az vár igazolásra, hogy valamely alapjog korlátozása egy másik alapjog védelmében indokolt-e.⁴²

A szükségességi–arányossági teszt alkalmazásakor a bíróságok a korlátozás alkotmányos indokoltságának keresése közben annak önkényességét akarják kizárni. Ahhoz, hogy az alapjogok korlátozása ne legyen önkényesnek minősíthető, a teszt szerint a következő feltételeknek kell teljesülniük: a korlátozásnak valamilyen kényszerítő oka kell, hogy legyen, például egy másik alapjog érvényesíthetősége. Ennek a célnak arányban kell állnia a megvalósítása érdekében alkalmazott korlátozással. A törvényi korlátozásnak alkalmasnak kell lennie a cél elérésére. A törvényhozó azonban köteles az alkalmas eszközök közül a legenyhébbet kiválasztani.⁴³ Az Alkotmánybíróság 20/1990. (X. 4.) AB határozatából kiolvasható: „Az Alkotmánybíróság 1990 óta folytatott gyakorlata szerint az állam akkor nyúlhat az alapvető jog

42 Finszter Géza: Rendvédelemről szóló alkotmánybírósági határozatok elemzése. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 44. OKRI, Budapest, 2007, 12. o.

43 Halmai Gábor: Alapjog-korlátozás és erőszak-monopólium. Rendészeti Szemle, 2008/11., 9. o.

korlátozásának eszközehez, ha másik alapjog védelme vagy érvényesülése, illetőleg egyéb alkotmányos célok védelme ezt szükségessé teszi, és a korlátozás csak olyan mértékű lehet, amely a korlátozással elérni kívánt céllal arányban áll.”

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a bűnüldözés, bűnmegelőzés és a nemzetbiztonság érdeke szükségessé teheti az alkotmányban garantált alapjogok korlátozását. Az AB több határozatában a bűnmegelőzéshez fűződő érdeket a jogállamiságból következő olyan alkotmányos célként ismerte el, amelynek garantálása érdekében még egyes alapjogok korlátozása sem zárható ki. Minden esetben hangsúlyozta azonban, hogy ezen alkotmányos cél megvalósítása érdekében sem adható fel a jogállamiság, a jogbiztonság követelményrendszere és az állam szervei nem kaphatnak túl széles, bizonytalan tartalmú felhatalmazásokat az általános, elvont értelemben vett bűnmegelőzés érdekében.⁴⁴

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módon reagálhat. A jogállam jogrendje senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat. Ezek ugyanis alapjogként mindenkit megilletnek. Jogállami értékrend alapján jogállami garanciák mellőzésével még igazságos követelés sem érvényesíthető. Az igazságosság és az erkölcsi indokoltság lehet ugyan motívuma a büntetendőségnek, a büntetést érdemlőségnek, de a büntetethőség jogalapjának alkotmányosnak kell lennie. A jogbiztonság – az Alkotmánybíróság értelmezésében – az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatók és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatók legyenek. A jogállamiság és a jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák. Ezek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából. Csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működik alkotmányosan a jogszolgáltatás.⁴⁵

A megbízhatósági vizsgálat keretében a Nemzeti Védelmi Szolgálat eljáró tagja abból a célból, hogy ellenőrizze, hogy a vizsgálattal érintett személy elegendő tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének, egy sor olyan jogsértést követhet el törvényi felhatalmazás alapján, amely oly mértékben veszélyes a társadalomra, hogy törvényi felhatalmazás (jogellenességet kizá-

⁴⁴ 20/1997. (III. 19.) AB határozat; 24/1998. (VI. 9.) AB határozat; 13/2001. (V. 14.) AB határozat; 47/2003. (X. 27.) AB határozat.

⁴⁵ 11/1992. (III. 5.) AB határozat.

ró ok) híján bűncselekménynek minősülne, valamint jogosult az érintett magánszféra tiszteletben tartásához való jogának erőteljes korlátozására a titkos információgyűjtés bírói engedélyhez nem kötött eszközei, illetve módszerei igénybevetelével (például megfigyeléssel, hírközlési rendszerekből és egyéb adattároló eszközökből információ gyűjtésével), továbbá jogosult a célszemélyt provokálni, bűncselekményre felbujtani, elvileg akár akkor is, ha az munkája során egyébként a lehető legkifogástalanabb magatartást tanúsítja. Megítélésem szerint az ilyen súlyú jogkorlátozással nem áll arányban a jogintézmény célja, a védett állományba tartozó személyek hivatali kötelezettsége teljesítésének ellenőrzéséhez fűződő társadalmi érdek. Ilyen súlyú jogkorlátozásra még bűnüldözési érdekből is csak kivételesen van alkotmányosan lehetőség, ezért véleményem szerint a megbízhatósági vizsgálat jelenlegi szabályozása a szükségesség–arányosság teszten elbukna, nem állná ki az alkotmányosság próbáját.

A jogintézmény abból a szempontból is aggályos, hogy a hatályos Be. szerint a büntetőeljárásban bizonyítékként fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetve beszerzett. Ez tulajdonképpen önmagában teljesen természetesnek tekinthető, mindössze egyetlenegy vonatkozásban jelent problémát. Ha ugyanis éppen az eljárási garanciák megkerülése céljából hoznak létre olyan jogintézményeket, amelyek nem tartoznak a büntetőeljárás törvény hatálya alá, akkor az ilyen lényegében önkényes beavatkozás eredményét be lehet vinni a processzusba anélkül, hogy a jog formálisan sérelmet szenvedne.⁴⁶ Az alkotmányos büntetőjog értelme és funkciója éppen az, hogy alkotmányos védelemben részesítse a garanciális intézményeket és kizárja a garanciaellenes törvényi módosításokat.⁴⁷

Úgy gondolom, a visszaszorítandó aktív rendőri technikák megítélésé-
re kapcsán nem hagyható figyelmen kívül az a három körülmény sem, amelyre
Miskolci László hívja fel a figyelmet. Az első, hogy a véletlenszerű próbáté-
telek gyakorlata a rendelkezésre álló – sosem elégséges – erőforrások pazar-
lását idézi elő, továbbá rendkívül hatékony eszközt jelenthet esetleges politi-
kai vagy egyéb indíttatású visszaélésekre, ezért nem lehet megengedni, hogy
a hatóságok ténybeli alap nélkül, saját tetszésük szerint válasszák ki az aktív

⁴⁶ Szikinger István: i. m. 103. o.

⁴⁷ Szabó András: Büntetőjogi dogmatika – alkotmányjogi dogmatika. In: Farkas Ákos – Görgényi Ilo-
na – Lévai Miklós (szerk.): Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Bibor
Kiadó, Miskolc, 1997, 101. o.

rendőri tevékenység célpontjait. Az aktív rendőri fellépés másik káros hatása lehet, ha olyan személyeket bírnak rá bűncselekmény elkövetésére, akik a rendőri ráhatás nélkül nem követtek volna el ilyen cselekményt, s így az állam nem visszaszorítja, hanem növeli a bűnözést. Harmadsorban pedig felmerül, hogy az alkalmazott módszer olyan mértékben tisztességtelen és igazságtalan-e, hogy az még az egyébként is bűncselekményt elkövető személyek esetén is elfogadhatatlan. Ennek keretében az egyik oldalról figyelembe kell venni a beugratott személy által elkövetett bűncselekmény súlyát, veszélyességét és az elkövető predisponáltságát, vagyis azt a társadalmi áldozatot, amelyet az elkövető büntetlenül hagyása követelne. A másik oldalról mérlegelni kell a rendőri módszer természetét, az előzetes ténybeli alap meglétét, a törvényi előírások, illetve a belső szabályozás betartását, a vizsgált bűncselekmény jellegét, felderítésének és bizonyításának nehézségét, stb.⁴⁸

A megbízhatósági vizsgálat intézményét bevezető törvény tervezetének indokolása szerint – ami egyébiránt az Ütv. vonatkozó módosításának miniszteri indokolása lett – a rendőrség vonatkozásában fennálló szakmai igények, a közbiztonság helyzetének javítására irányuló célkitűzések teljesítéséhez, továbbá Magyarországnak a rendőrség feladataival összefüggő egyes jogharmonizációs kötelezettségei teljesítéséhez volt szükséges a szabályozási környezet megfelelő átalakítása. Ennek érdekében az Országgyűlés elfogadta a Belügyminisztérium által készített, az egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról szóló 2010. évi CXLVII. törvényt. A szabályozás kialakítását alapvetően meghatározta a feladatellátás hatékonyságának növelésére, az egyes költségvetési szervek tevékenységében megnyilvánuló párhuzamosságok megszüntetésére, az intézkedések jogszerűségének fokozására, az államigazgatás tisztaságának növelésére vonatkozó társadalmi igény. E követelmények megvalósítása érdekében egyidejűleg került sor szervezeti változásokra, továbbá az ellenőrzés hatékony eszközeinek bevezetésére, valamint a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjaival szemben a szolgálati viszony létesítése és fenntartása alatt fennálló fokozott követelmények érvényesítésére.

A Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvény hatálybalépésével bekövetkező szervezeti változások szükségessé tették a Belügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek belső ellenőrzési, bűnmegelőzési és belső bűnfelderítési tevékenységeinek felülvizsgálatát az irányított szervek tevékenysége közötti átfedések megszüntetése érdekében. A

⁴⁸ Miskolci László: i. m. 120–122. o.

belső bűnmegelőzést és bünfelderítést a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára végezte, de a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok közül a Belügyminisztérium alárendeltségében működő Alkotmányvédelmi Hivatal és Nemzetbiztonsági Szakszolgálat feladatai között is szerepeltek belső bűnmegelőzési célú feladatok. Célszerűségi és hatékonysági szempontból egyaránt indokoltak tartották, hogy ezekről a feladatokról a jövőre nézve egyetlen szerv, a rendőrségi szervként működő belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv (Nemzeti Védelmi Szolgálat) gondoskodjon. A belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv hatáskörét kiterjesztették továbbá egyes költségvetési szervek bűnmegelőzési és bünfelderítési ellenőrzésére is. A belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv feladatai között új elemként jelenik meg *a megbízhatósági vizsgálat, amely a közszolgálat, valamint a hivatásos szolgálat ellátásának jogszerűségét, a feladat ellátása során tanúsított magatartást, az intézkedési és munkaköri kötelezettség teljesülését vizsgálja, tesztjelleggel, preventív módon ellenőrzi a hivatásos és a közszolgálat etikai integritását.* A megbízhatósági vizsgálat során a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv rendelkezésére állnak a titkos információgyűjtés bírói engedélyhez nem kötött eszközei és módszerei, valamint a megbízhatósági vizsgálat során a törvény az Rtv. módosításával felhatalmazást ad arra, hogy a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja feladatellátása közben szabálysértést vagy bűncselekményt kövessen el.

Az indokolás szerint ugyanis kiemelten fontos társadalmi érdek annak vizsgálata, hogy a megbízhatósági vizsgálat alá vont személyek eleget tesznek-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségüknek. Ennek megállapítása érdekében a vizsgálatot végző szerv a munkakör ellátása során a valóságban előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz létre mesterségesen, akár szabálysértést vagy bűncselekmény elkövetésével.

A miniszteri indokolásból számomra nem derül ki, hogy a jogalkotó miért tartja súlyos alapjog-korlátozásokat is indokoló, kényszerítő oknak annak ellenőrzését, hogy a védett állományhoz tartozó személyek (több mint kilencvenháromezer hivatásos, közalkalmazott, közszolgálati és kormánytisztviselő⁴⁹) eleget tesznek-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségüknek, és

⁴⁹ Az Rtv. 7. § (1) bekezdésének b) pontja 2012. január 5. napjától hatályos szövege szerint a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv kizárólagos hatáskörrel elvégzi

ba) a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat hivatásos állományú tagjai, valamint a hivatásos állomány Nemzeti Biztonsági Felügyelete (a továbbiakban: NBF) vezényelt tagjai,

miért tartja arányosnak e célból akár bűncselekményi tényállások megvalósítását is. A jogalkotó szándéka nyilván a korrupciós cselekmények visszaszorítása, amely valóban kiemelt társadalmi érdek, azonban nem biztos, hogy erre a választott megoldás a legjobb. *Finszter Géza* álláspontja szerint a korrupció mint nehezen felderíthető, de könnyen bizonyítható bűncselekmény esetében a gazdasági és pénzügyi élet legális kontrollmechanizmusai és a hatékony szakértői közreműködés sokkal eredményesebb lehet, mint az esetleg évekig folytatott titkos nyomozás. Titkos információgyűjtésnek, fedett nyomozó alkalmazásának a nehezen felderíthető és nehezen bizonyítható ügyek kategóriájába tartozó szervezett bűnözés különböző erőszakos változatai, valamint a bűnöző vállalkozások esetén lehet jelentősége.⁵⁰

Az NVSZ megbízhatósági vizsgálat keretében eljáró tagjának kriminalitása

Az Rtv. 7/A § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat célja annak megállapítása, hogy az érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ennek megállapítása érdekében a megbízhatósági vizsgálatot végző szerv a munkakör ellátása során a valóságban is előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz mesterségesen létre. Ezen élethelyzetek nyilvánvalóan olyan szituációk, amelyek a célszemélyt hivatali helyzetéből fakadó cselekvésre sarkallják, például az NVSZ tagja közlekedési szabályértést követ el abból a célból, hogy az adott helyen és időben szolgálatban

bb) a ba) alponban meghatározott szervek, az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság, az állampolgársági ügyekben eljáró, a kormány által kijelölt szerv, valamint a kormány által rendeletben meghatározott befogadóállomás kormánytisztviselői, köztisztviselői, valamint közalkalmazotti jogviszonyban álló tagjai,

bc) az NBF kivételével a ba) és bb) alponban meghatározott szervek irányítását ellátó minisztériumok a ba) és bb) alponban meghatározott szervek irányításával, ellenőrzésével kapcsolatos szervezeti egységeinek, továbbá az NBF kivételével a ba) és bb) alponban meghatározott szervek bűnüldözési és államigazgatási adatkezelését, pénzügyi és gazdasági ellátását, kiképzését és oktatását végző szervek rendeltetészerű működése körében eljáró kormánytisztviselői, köztisztviselői és közalkalmazottai, továbbá

bd) a kormány által a központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló törvény alapján nemzetbiztonsági célból létrehozott kabinet, valamint az annak munkáját segítő testület – politikai vezetőnek nem minősülő – tagjai, továbbá a tagok helyettesítésére jogosult és a titkársági feladatokat ellátó személyek [a ba)–bd) alponban meghatározottak a továbbiakban együtt: védett állomány] megbízhatósági vizsgálatát.

50 Finszter Géza (2004): i. m. 978–979. o.

lévő rendőrfőnökön van intézkedés alá. Mindezek jogszerű megvalósítására az Rtv. 7/B § (2) bekezdése ad felhatalmazást.

Az Rtv. 7/B § (2) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot a belső büntmegelőzési és büntfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja a következők szerint végezheti:

- a) polgári felhasználású robbanóanyagokkal és pirotechnikai termékekkel kapcsolatos szabálysértést [a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (a továbbiakban: Sztv.) 140. §], valótlan bejelentés szabálysértést (Sztv. 153. §), vámszabálysértést (Sztv. 158. §), vámszabálysértés elkövetőjének segítése szabálysértést (Sztv. 160. §), vámorgazdaság szabálysértést (Sztv. 161. §), tűzvédelmi szabálysértést, minősített adat biztonságának megsértése szabálysértést, külföldiek rendszetével kapcsolatos szabálysértést, közúti jelzéssel kapcsolatos szabálytalanság szabálysértést, érvényes gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés nélküli vezetés szabálysértést, közúti közlekedési igazgatási szabályok megsértése szabálysértést, közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértést, hajózási szabályok megszegése szabálysértést, valamint olyan közlekedési szabálysértést követhet el, amelyek esetén közigazgatási bírság kiszabásának van helye,
- b) nem követhet el a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) X., XI., XII. fejezetében – a magánlaksértés (Btk. 176. §) kivételével –, XIII., XIV., XV. fejezetében – a hivatali visszaélés (Btk. 225. §), a hamis vád (Btk. 233. §), a hatóság félrevezetése (Btk. 237. §), valamint a III. és a VII. címben foglaltak kivételével, XVI. fejezetében – a III. címben foglaltak kivételével –, XVII. fejezetében – az áru hamis megjelölése (Btk. 296. §), valamint a III. címben foglaltak kivételével –, XVIII. fejezetében – a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A §) kivételével –, XIX. és XX. fejezetében felsorolt bűncselekményeket,
- c) elkövetheti a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény 114. §-ában jövedéki bírság kiszabásával szankcionált cselekményt.

Kérdés, hogy a jogalkotó miért azt a megoldást választotta, hogy azokat a bűncselekményeket sorolta fel, amelyeket nem követhet el az NVSZ-tag a megbízhatósági vizsgálat során, hiszen fő szabályként senki nem követhet el bűncselekményt, ezért célszerűbb lett volna meghatározni az e fő szabály alóli kivételeket, azaz hogy milyen jogsértést követhet el, az ugyanis sokkal egyértelműbb és világosabb lenne. Valójában ugyanis arról van szó, hogy – ha nem is *expressis verbis*, de ténylegesen – bűncselekményi tényállások meg-

valósítására jogosította fel a jogalkotó az NVSZ megbízátsági vizsgálat keretében eljáró tagját, az Rtv. 7/D §-a értelmében ugyanis az ügyésznek bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén a feljelentést határozattal el kell utasítania, vagy a nyomozást meg kell szüntetnie, ha a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv 7/B § szerint eljáró tagja által elkövetett bűncselekmény bűnmegelőzési, bünfelderítési érdeket szolgál. Bár szerintem meglehetősen abszurd az az elképzelés, hogy megbízátsági vizsgálat keretében – ahol konkrét bűncselekmény gyanúja elvileg fenn sem állhat, hiszen ez esetben bűnügyi titkos felderítés keretében kellene eljárni a vonatkozó jogszabályok szerint – bűncselekmény elkövetése bűncselekmény megelőzését, felderítését szolgálja. Véleményem szerint bűncselekmény elkövetése csak egy konkrét és súlyosabb bűncselekmény tervezett elkövetésének gyanúja esetén, annak megelőzése, megakadályozása érdekében lehet elfogadható, általánosságban – az amúgy is megfoghatatlan – bűnmegelőzési célból nem.

Ennek kapcsán kérdés az is, hogy az Rtv. miért szabályoz a 7/D §-ában olyan kérdést, amelynek kizárólag a Be.-ben van helye. A Be. 175/A § (1) bekezdése szerint a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, ha a bűncselekmény elkövetésével a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt megbízátsági vizsgálat végzése során, bűnmegelőzési, bünfelderítési érdekből követte el. A Be. 192/A § (1) bekezdése szerint a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt megbízátsági vizsgálat végzése során, bűnmegelőzési, bünfelderítési érdekből követte el.

A Be. 175/A § (2) bekezdése és 192/A § (2) bekezdése szerint a feljelentés nem utasítható el és a nyomozás nem szüntethető meg, ha az (1) bekezdésben meghatározott személy a rendőrségről szóló törvény 7/B § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható. Ez a megfogalmazás sem lett azonban tökéletes, mivel az Rtv. 7/B § (2) bekezdésének b) pontja – kivételként – éppúgy meghatározza azokat a bűncselekményeket is, amelyeket az NVSZ tagja büntetlenül elkövethet.

Kérdés az is, hogy miért maradt ki az iménti szabályokból az a kitétel – ami a fedett nyomozó esetében előírás –, hogy minderre csak akkor van lehe-

tőség, ha a bűnmegelőzési, illetve bünfelderítési érdek jelentősen meghaladja az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.

Az ügyész szerepe

Garanciális elemként – a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (a továbbiakban: Ütv.) módosításával – a jogalkotó ügyészi törvényességi felügyeletet vezetett be a megbízhatósági vizsgálat felett. 2011. január 1-jétől december 31-ig az Ütv. 17/B § (1) bekezdése akként rendelkezett, hogy az ügyész a (2) bekezdésben meghatározottak szerint felügyel az Rtv.-ben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv által folytatott megbízhatósági vizsgálat törvényességére. A (2) bekezdés szerint a felügyelet során az ügyész

- a) jogosult a megbízhatósági vizsgálat elrendeléséről szóló határozatról, továbbá a megbízhatósági vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes tervről az elrendelést követő – a határozat és a részletes terv megküldésével történő – haladéktalan tájékoztatásra,
- b) az elrendelésről szóló, az *a)* pontban meghatározott iratok kézhezvétele után két munkanapon belül dönt a megbízhatósági vizsgálat lefolytatásának jóváhagyásáról,
- c) jogosult a megbízhatósági vizsgálat teljes dokumentációjába korlátozás nélkül betekinteni,
- d) jogosult a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló indokolt határozatról – a határozat megküldésével történő – haladéktalan tájékoztatásra, valamint
- e) a *d)* pont szerinti határozat kézhezvételétől számított nyolc munkanapon belül óvást emelhet.

A (3) bekezdés szerint az ügyész a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló indokolt határozatot a kézhezvétel után nyolc munkanapon belül vizsgálja az Rtv.-ben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervnek.

Az ügyészségről szóló, 2012. január 1-jétől hatályos 2011. évi CLXIII. törvény azonban a 29. § (6) bekezdésén túl, miszerint törvény titkos információszerezsre irányuló – büntetőeljáráson kívüli – hatósági eljárás megindítását az ügyész előzetes jóváhagyásához kötheti vagy feljogosíthatja az ügyészt ezek megtiltására, nem tartalmaz rendelkezéseket a megbízhatósági vizsgálatról. Ki-

zárólag az Rtv. 7/A §-ában találunk szabályt az ügyész konkrét feladataira vonatkozóan. Az Rtv. 7/A § (2) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot a szükségességének indokolásával a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv vezetője határozattal rendeli el. A megbízhatósági vizsgálat elrendeléséről és befejezéséről – az arra vonatkozó határozat, valamint elrendelés esetén a részletes terv megküldésével – az ügyészt haladéktalanul tájékoztatni kell. A határozat és a megbízhatósági vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv alapján az ügyész a megbízhatósági vizsgálat elrendelését két munkanapon belül jóváhagyja, vagy a jóváhagyást megtagadja.

Kérdés, hogy a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv vezetőjének mivel kell indokolnia a megbízhatósági vizsgálat elrendelésének szükségességét. A törvény nem határoz meg elrendelési feltételeket, ezért azok fennálltát nem is kellhet indokolni. Az indokolás megalapozottsága pusztán szubjektív alapon vizsgálható felül, ami viszont a jogbiztonság követelményét sérti. Rejtély az is, hogy vajon mi annak a következménye, ha a vezető nem indokolja vagy sablonszöveggel indokolja határozatát. Ilyen körülmények között a törvény által megkövetelt indokolt határozattal való elrendelés, álláspontom szerint, pusztán formáság. Problémásnak tartom azt is, hogy a 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet szerint nem az elrendelő határozat, hanem a vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv tartalmi eleme a vizsgálat végrehajtásának indoka⁵¹.

⁵¹ A 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet 10. § A megbízhatósági vizsgálatot elrendelő határozat tartalmazza

a) a védett állomány vizsgálattal érintett tagja vagy tagjai személyazonosító adatait és szolgálati helyét,

b) a vizsgálat kezdő és befejező időpontját év, hónap, nap megjelöléssel, valamint

c) a megelőző egy éven belüli ellenőrzés időpontját és időtartamát.

11. § (1) A vizsgálat végrehajtásról szóló részletes terv tartalmazza:

a) a védett állomány vizsgálattal érintett tagja nevét, szervezeti egységének megnevezését, beosztását, illetve munkakörét,

b) a vizsgálat végrehajtásának indokát,

c) a vizsgálat során alkalmazni kívánt módszer részletes leírását,

d) a kialakítani tervezett élethelyzet leírását a tényállás és a helyszín részletes bemutatásával,

e) a vizsgálat tervezett időpontját, helyét,

f) a vizsgálatot végzők nevét és rendfokozatát,

g) a vizsgálatot végzők részletes feladatait,

h) a végrehajtás dokumentálásának módját,

i) a vizsgálat befejezését követő tájékoztatás érdekében a vizsgálattal érintett személyek felett munkáltatói jogkört gyakorló személyek nevét, beosztását.

(2) Ha a vizsgálat során alkalmazott módszerként a vizsgálatot végző személy szabálysértés vagy büncselekmény elkövetését tervezi, akkor a részletes terv tartalmazza annak indokát és az elkövetési magatartás részletes leírását.

Tisztázatlan, hogy az ügyész mi alapján dönt a jóváhagyásról. Hiszen megbízhatósági vizsgálat elrendelésének egyetlen objektív feltétele van, mégpedig az, hogy a célszemély a védett állomány körébe tartozzon, továbbá egyetlen kizáró feltétele, hogy az adott naptári évben a célszeméllyel szemben háromnál többször nem rendelhető el. Az ügyész tehát az elrendelő határozat kapcsán objektív alapon csak azt ellenőrizheti, hogy az Rtv. 7/A § (4) bekezdését nem sérti-e az újabb elrendelés, vagyis az adott naptári évben az érintett személlyel szemben nem került-e már sor három alkalommal az elrendelésre, illetve azt, hogy a megbízhatósági vizsgálat időtartama nem haladja-e meg a tizenöt napot. Esetleg még azt ellenőrizheti, hogy a vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv nem tartalmaz-e tilos rendőri aktivitást. Vélelmezhető azonban, hogy ilyet soha nem tartalmaz, hiszen a tiltott módon beszerzett bizonyítékok a Be. alapján nem használhatók fel bizonyítékként, tehát az ilyen jellegű tevékenység azon túl, hogy jogsértő, költséges és haszontalan is lenne, ezért nem látom reális alapját annak, hogy a belső bünmegelőzési és bünfelderítési szerv vezetője ilyen akciótervet készítene. Mindezek alapján az ügyészi jóváhagyás garanciális jellege legfőképp abban áll, hogy az ügyészség ezáltal feltétlenül tud az NVSZ megbízhatósági vizsgálatáról.

Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás II. fejezete rendelkezik a megbízhatósági vizsgálatokkal kapcsolatos ügyészi feladatokról. Az utasítás 65. § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatokkal kapcsolatos ügyészi feladatokat a legfőbb ügyész által kijelölt főügyészségek látják el, a kijelölésben meghatározott illetékességi területen. A Legfőbb Ügyészségen a főügyészségek e tevékenységével kapcsolatos felettes ügyészi feladatokat a legfőbb ügyész által kijelölt ügyész látja el. A 66. § szerint a megbízhatósági vizsgálat elrendelésének jóváhagyását vagy a jóváhagyás megtagadását az elrendelő határozatra kell felvezetni. A jóváhagyás megtagadását – a határozaton vagy külön iratban – indokolni kell. Kérdés, hogy az elrendelés jogszabályban rögzített objektív feltételeinek hiányában mégis mivel indokolható a megtagadás. A szabályozás szerint az ügyész tulajdonképpen szabadon döntheti el, hogy ki ellen folytatható és ki ellen nem megbízhatósági vizsgálat, továbbá annak keretében milyen tit-

(3) Ha a törvényben meghatározottak szerint a vizsgálat során a vizsgálat technikai eszközök segítségével történő rögzítésére kerül sor, akkor a részletes terv az (1) bekezdésben foglaltakon túl tartalmazza a rögzítésre vonatkozó utalást, a helyszín vagy jármű leírását, körülhatárolását vagy pontos megjelölését.

kos információgyűjtő eszközöket, módszereket vehet igénybe a belső bünelőzési és büntelítési feladatokat ellátó szerv.

Az Rtv. 7/A § (2a) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló határozat kézhezvételétől számított nyolc munkanapon belül az ügyész megvizsgálja annak törvényességét, majd visszaküldi az elrendelő szervnek. Jogszabálysértés megállapítása esetén írásba foglalt indokolt határozatával új határozat hozatalára utasítja a megbízhatósági vizsgálatot folytató szervet, ha pedig azt állapítja meg, hogy a megbízhatósági vizsgálat végrehajtására a részletes tervtől eltérően került sor, felelősségre vonást is kezdeményez.

A 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 67. § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot befejező határozat megküldésére előírt határidőt megtartottnak kell tekinteni, ha a határozatot a vizsgálat befejezéséről az érintettnek szóló tájékoztatás törvényes határidőn [Rtv. 7/A § (3) bekezdése szerint három munkanap] belüli kiadása után késedelem nélkül küldik meg.

Az Rtv. 7/C § (3) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló határozat tartalmazza a vizsgálat minden lényeges adatát, így különösen az ügyész törvényességi felügyelet gyakorlásához, valamint az eljárás alá vont érdekeinek védelme szempontjából jelentőséggel bíró adatot. Ez a megfogalmazás azonban a normavilágosság követelményének nem felel meg, nem derül ki belőle, hogy mit kell tartalmaznia a határozatnak, és más jogszabály sem tartalmaz rendelkezést a befejezésről szóló határozat tartalmi elemeit illetően, ezért azt gondolom, hogy e rendelkezés felülvizsgálatra szorul. Ilyen körülmények között, amikor még az sem világos, hogy pontosan mit is kell tartalmaznia a befejező határozatnak, nehezen érthető, hogy a kapcsolódó teljes iratanyagot miért nem kell minden esetben megküldeni az ügyésznek, hiszen csak így tudná ellátni törvényességi felügyeleti jogkörét. A 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 67. § (1) bekezdése írja elő az ügyésznek, hogy a vizsgálatot befejező határozat törvényességi vizsgálata során szükség szerint haladéktalanul be kell szereznie az eljárás iratait. A megbízhatósági vizsgálat végrehajtásával kapcsolatosan azonban vannak olyan információk, amelyekről az ügyész sosem szerez tudomást, ez pedig a garanciális ügyészi kontrollt sérti.

Az Rtv. 7/B § (5) bekezdés szerint ugyanis a megbízhatósági vizsgálat célja szempontjából érdektelen adatot, valamint az ügyben nem érintett személy adatait a rögzítés után három napon belül törölni kell. Aggályosnak tartom, hogy e szabály szerint az adatok értékelését az NVSZ ügyészi kontroll nélkül maga végzi, és a felvételek törlésére is lehetősége van az ügyész tud-

ta nélkül, ezáltal ugyanis az ügyész törvényességi felügyeleti jogai csorbulnak. Egyrészt a külső ügyészi kontroll e téren nagyobb garancia lenne a visszaélések kizárására, másrészt pedig egy cselekmény büntetőjogi minősítése és ennek kapcsán az állam büntetőjogi igényének érvényesíthetősége kérdésében döntésre, álláspontom szerint, az ügyésznek van kompetenciája. Az ügyészi kontroll akkor teljes, ha az „eredménytelen” vizsgálat teljes anyagát is megismerheti. Különösen azért, mert az ügyésznek feladata az NVSZ eljáró tagjának magatartását is értékelni, adott esetben eljárást is kezdeményezni ellene, márpedig az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben foglalt keretek betartása kizárólag ekképpen lenne ellenőrizhető, mivel az eljáró NVSZ-tag az általa a végrehajtásról készített jelentésben nyilvánvalóan nem fog adott esetben önmagát terhelő nyilatkozatot tenni. Álláspontom szerint ezért bármit törölni kizárólag a befejezésről szóló határozat végső ügyészi kontrollja után lenne szabad. A garanciális szabály ugyanis azért garanciális és nem közönséges jogtechnikai szabály, mert rendeltetése az önkény kizárása és az egyén védelme.⁵²

Az, hogy mit takar az Rtv. 7/C § (4) bekezdésében foglalt felhatalmazás, miszerint az ügyész az e törvényben foglalt jogosítványok mellett a megbízhatósági vizsgálat törvényességének ellenőrzése során az ügyészségről szóló törvényben szabályozott jogokat gyakorolja, rejtély, ugyanis a megbízhatósági vizsgálatokra alkalmazható jogosultságokat, megítélesem szerint, nem tartalmaz az új ügyészségi törvény, így pedig az Rtv. e rendelkezése tartalom nélküli.

A megbízhatósági vizsgálat során készíthető kép- és hangfelvételek

Az Rtv. 7/B § (3) bekezdése 2012. január 5-től pótolta a szabályozás azon korábbi hiányosságát, miszerint addig nem volt felhatalmazása az NVSZ eljáró tagjának az akció technikai eszközzel történő rögzítésére, pedig a kép- és hangfelvételek a bizonyítási eljárásban a közvetlenség elve érvényesülésének fontos garanciái. A törvényhely szerint a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési szerv megbízhatósági vizsgálatot végző tagja technikai eszközök segítségével titokban rögzítheti

⁵² Szabó András: i. m. 100. o.

- a) az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben szereplő mesterségesen létrehozott helyszínen, valamint a védett szervek hivatali helyiségeiben, gépjárműveiben történeteket, továbbá
- b) a 7/A § (1) bekezdésében meghatározott célból létrehozott mesterséges élethelyzetben részt vevő, valamint a megbízhatósági vizsgálat alá vont személy vagy személyek tevékenységét, magatartását, előadását.

A miniszteri indokolás szerint a törvénymódosítás megteremti a megbízhatósági vizsgálat során nem közterületen – hanem például a vizsgált személy által használt hivatali helyiségben, illetve szolgálati gépjárműben – történő események rögzítésének lehetőségét, az Rtv. korábban hatályban lévő rendelkezései alapján ugyanis csak a nyilvános helyen végrehajtott megbízhatósági vizsgálatot lehetett megfelelően dokumentálni, jöllehet a megbízhatósági vizsgálat során a bizonyíthatóság érdekében fontos garanciális szabály a kép- és hangfelvétel készítése. Minderre tekintettel indokolt megteremteni annak lehetőségét, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző rendőr adott esetben például a hivatali helyiségben, a szolgálati gépjárműben, avagy a vizsgálat érdekében mesterségesen létrehozott helyszínen (például mesterségesen kreált lakásbetörési helyszínen) történeteket technikai eszközök segítségével, titokban, bírói engedély nélkül megfigyelhesse és rögzíthesse.

Álláspontom szerint azonban az idézett jogszabályhely megfogalmazásából (különösen a hozzá fűzött miniszteri indokolás fényében) nem derül ki egyértelműen, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző rendőr csak azt rögzítheti-e technikai eszközzel (a bizonyítás megkönnyítése érdekében), amit személyesen is tapasztal a konkrét akció során, vagy azt is, ami a távollétében történik a célszemély hivatali helyiségében, szolgálati gépjárművében. A miniszteri indokolás, miszerint indokolt volt megteremteni annak lehetőségét, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző rendőr a hivatali helyiségben, a szolgálati gépjárműben történeteket technikai eszközök segítségével, titokban, bírói engedély nélkül megfigyelhesse, az utóbbira enged következtetni, hiszen egyrészt ahhoz, hogy az eljáró hivatalos személy a saját eljárási cselekményét – amelynek nyilván mások is résztvevői – rögzítse, sohasem kellett bírói engedély, másrészt a technikai eszközzel történő megfigyelés csak akkor értelmezhető, ha a vizsgálatot végző nincs jelen. Bírói engedély csak a vizsgálatot végző személy távollétében és privát helyen (nem közterületen) történetek technikai eszközzel történő megfigyeléséhez és rögzítéséhez kell, vagyis ha kiemelést érdemel az indokolásban, hogy bírói engedély nélkül van mód a 7/B § (3) bekezdésében foglaltakra, az azt jelentheti, hogy amúgy bí-

rói engedélyhez kötött módszerről van szó, de a megbízhatósági vizsgálat végrehajtása során mégsem kell hozzá bírói engedély. Továbbá a rögzítés megszüntetésére vonatkozó rendelkezések is erre az értelmezésre engednek következtetni. Az Rtv. 7/B § (4) bekezdése szerint a rögzítést haladéktalanul meg kell szüntetni, ha *a)* a célját elérte, vagy *b)* az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben a mesterséges élethelyzet végrehajtására meghatározott határidő lejárt. Utóbbi megszüntetési ok nem értelmezhető abban az esetben, ha a vizsgálatot végző rendőr csak azt rögzítheti technikai eszközzel, amit a mesterségesen létrehozott élethelyzetben saját maga tapasztal.

Az, hogy az NVSZ eljáró tagja(i) a mesterségesen létrehozott élethelyzetben technikai eszközzel rögzíthessék a történeteket az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben szereplő mesterségesen létrehozott helyszínen, valamint a védett szervek hivatali helyiségeiben, gépjárműveiben, valóban szükséges. Azonban az, hogy a törvényhely olyan értelmezésre is alapot ad – még ha nem ez volt is a jogalkotó kifejezett szándéka –, miszerint a megbízhatósági vizsgálatok végrehajtása során bírói engedély nélkül lényegében bárkivel szemben és bármikor igénybe vehető olyan titkos információgyűjtési eszköz, amely egyébként kizárólag súlyos, a társadalomra kiemelten veszélyes bűncselekmények gyanúja fennálltakor bűnüldözési célból alkalmazható bírói engedélyhez kötött (magánlakásban⁵³ történtek technikai eszközök segítségével történő megfigyelése és rögzítése), úgy gondolom, az alaptörvényben deklarált alapvető emberi jogok figyelmen kívül hagyását jelenti. Megítélésem szerint preventív ellenőrzés céljából az érintett hivatalos helyiségének (irodájának) lehallgatása demokratikus jogállamban nem elfogadható.

A Magyarországra is kötelező Emberi jogok európai egyezményének 8. cikke szerint 1) Mindenkinnek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. 2) E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy közérkölcis védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.⁵⁴

A 8. cikk 1. bekezdésében szereplő négy védett érdek: a magánélet, a családi élet, a magánlakás (otthon) és a levelezés eltérő fogalmak. A 8. cikk tar-

⁵³ Véleményem szerint ezen a hivatali helyiség is értendő.

⁵⁴ Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1998, 707. o.

talma röviden így foglalható össze: a magánszféra tiszteletben tartása. Központi kérdés, hogy mi tartozik a magánszféra fogalma alá. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének egyik határozata a következők szerint fogalmazza meg a magánszférát. A magánszféra tiszteletéhez való jog lényegében azt jelenti, hogy mindenki a saját életét élhesse és abba más csak minimális módon avatkozhatson be. A magánszférában benne van a magánélet, a családi élet, az otthon, a fizikai és erkölcsi integritás, a becsület és a jó hírnév védelme, a jog arra, hogy ne kerüljünk hamis megvilágításba, hogy velünk kapcsolatban irreleváns vagy zavaró tényeket ne fedjenek fel, a rólunk készült fényképet engedélyünk nélkül ne tegyék közzé, az általunk közölt vagy kapott bizalmas információk ne kerülhessenek napvilágra.⁵⁵ A bizottság egy ügyben kifejezetten is rámutatott arra, hogy a magánszféra tiszteletben tartására vonatkozó 8. cikk bizonyos fokig magában foglalja azt a jogot is, hogy egyéniségünk kiteljesedése érdekében más emberi lényekkel kapcsolatot létesítsünk és tartsunk fenn.⁵⁶ A strasbourgi bíróság nem tartja sem lehetségesnek, sem szükségesnek a magánélet fogalmának kimerítő értelmezését. Túlságosan leszűkítő lenne mindenesetre, ha azt csupán az „intimszférára” korlátoznánk, amelyben mindenki kedve szerint folytathatja életét és amelyből teljes mértékben kizárhatja a külvilágot. A magánélet védelmének fel kell ölelnie, legalább egy bizonyos mértékig, az egyénnek azt a jogát, hogy kapcsolatot alakítson ki és folytasson embertársaival. A munka az, amelynek során az emberek nagy többségének sok, illetve a legtöbb lehetősége van arra, hogy szorosra fűzze kapcsolatát a külvilággal. Különösen a szellemi szabadfoglalkozásuk feladatai foglalhatnak el olyan jelentős részt az életükben, hogy egy adott pillanatban nem állapítható meg, milyen minőségben jár el. A védelem címzettje marad az a személy, akinek szakmai és nem szakmai tevékenységei olyan mértékig összefonódnak, hogy képtelenség lenne azokat szétválasztani. A 8. cikk hatálya tehát a hivatali helyiségekre is kiterjed.

Általánosan megfogalmazva: ha a „magánélet” és a „lakás” szavakat úgy értelmezzük, mint amelyek felölelik a szakmai vagy kereskedelmi tevékenységeket és helyiségeket is, az megfelelne a 8. cikk alapvető tárgyának és céljának, vagyis az egyén védelmének a közhatalom önkényes beavatkozásaival szemben. A szerződő államokat ez nem korlátozná méltánytalanul, mivel a 8. cikk 2. bekezdése által előírt mértékben megtartanák a „beavatkozás” jogát, ami a hivatali helyiségek és a szakmai vagy kereskedelmi tevékenységek ese-

⁵⁵ Resolution 428/1970. Declaration on the Mass Media; Council of Europe, Collected Texts, Strasbourg, 1979.

⁵⁶ Appl. 8962/80, X and Y v. Belgium, D and R 28 (1982) p. 112.

tében jóval messzebbre mehetne, mint egyéb esetben⁵⁷ (*Niemietz v. Németer-szág-ügy*, 1992).

Bízom abban, hogy az általam kifogásolhatónak tartott értelmezés csak a törvény szerencsétlen megfogalmazásából és nem a jogalkotói szándékból fakad.

A megbízhatósági vizsgálat eredménye

Az Rtv. 7/A § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat során feltárt jogsértés alapján fegyelmi vagy szabálysértési eljárás nem indítható, ugyanakkor az Rtv. 7/C § (1) bekezdése szerint, ha a megbízhatósági vizsgálat során bűncselekmény gyanújára utaló adat merül fel, a belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás feladatokat ellátó szerv a megbízhatósági vizsgálat befejezése után haladéktalanul feljelentést tesz a hatáskörrel felruházott szervnél. Kérdés, hogy mi ezen megkülönböztetés oka. Miért nem indítható fegyelmi vagy szabálysértési eljárás, ha büntetőeljárás indítható, és fordítva, miért indítható büntetőeljárás, ha fegyelmi és szabálysértési eljárás nem indítható? Ha a megbízhatósági vizsgálat kizárólagos célja annak megállapítása, hogy az azzal érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének, akkor, megítélésem szerint, a kiprovokált köteleességszegést, szabálysértést, bűncselekményt nem követheti felelősségre vonás, kizárólag annak megállapítása, hogy munkaköre ellátására az érintett nem alkalmas és/vagy nem méltó, ezért közszolgálati viszonyának megszüntetését tartanám helyeselhetőnek. Ha azonban a jogalkotó szándéka, hogy a célszemély által provokáció nyomán elkövetett bűncselekményt kövesse büntetőjogi felelősségre vonás is, érthetetlen, hogy fegyelmi vétség és szabálysértés elkövetése esetén miért „elnézőbb”.

Egyébiránt az sem feltétlenül egyértelmű, hogy a célszemély által a megbízhatósági vizsgálata keretében, aktív rendőri fellépés (ami akár a provokáció szintjét is elérheti) nyomán elkövetett Btk. különös része szerinti tényálláshoz magatartás bűncselekmény. Magam is elfogadhatónak tartom ugyanis azt az álláspontot, miszerint nem valósul meg az egyik, a Btk. 10. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény-fogalmi elem, a társadalomra veszélyesség. A Btk. 10. § (2) bekezdése szerint társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely Magyarország állami, társadalmi vagy gazda-

⁵⁷ Vincent Berger: i. m. 430–431. o.

sági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti. A törvényhely miniszteri indokolása szerint a bűncselekmény fogalmának együttes feltételei a bűnösség, a társadalomra veszélyesség és a büntetni rendeltség, ha ezek közül bármelyik hiányzik, nem jön létre bűncselekmény. Véleményem szerint, ha a célszemély „rendőri asszisztenciával”, mintegy „színdarab részeként” valósítja meg például a vesztegetés törvényi tényállását, maga a konkrét cselekmény nem veszélyes a társadalomra, ugyanis nem sért és nem is veszélyeztet semmilyen védett jogtárgyat. A célszemély cselekménye akkor lenne veszélyes a társadalomra, ha nem az adott „megrendezett szituációban”, hanem a „való életben” követné el. Az akció következtében tehát a célszemély társadalomra veszélyessége megállapítható lehet, de úgy gondolom, hogy a konkrét cselekményének társadalomra veszélyessége nem.

A hazai büntetőjog-tudomány szerint a társadalomra egyáltalán nem veszélyes konkrét cselekmény nem bűncselekmény. A hatályos Btk. kodifikációs munkálatai során volt is olyan törekvés, amely ezt a kódexben is rögzíteni kívánta. Ám ha a bűncselekmény törvényi ismérve a társadalomra veszélyesség, feleslegesnek tűnt ugyanabban a kódexben azt ismét kimondani, hogy az egyáltalán nem veszélyes cselekmény nem bűncselekmény. Ezért ez a magától értődő tétel az indokolásba került.

Egyes hazai szerzők a korábbiakhoz hasonlóan ma is azt vallják, hogy a tényállást megvalósító és a jogellenességet (társadalomra veszélyességet kizáró ok létezését) nélkülöző cselekmények mindenkor szükségképpen veszélyesek a társadalomra, és a bíró nem mondhatja ki, hogy valamely deliktum társadalomra veszélyessége az elkövetéskor teljesen hiányzott. Mások szerint viszont a formálisan valamennyi bűncselekményi elemet kimerítő magatartásból is hiányozhat a társadalomra veszélyesség. Ellenkező felfogás esetében ugyanis a társadalomra veszélyesség bűncselekmény-fogalmi eleme elveszítené önálló jelentőségét, s csupán a magatartások büntetendővé nyilvánításának miéttjére adhatna deklaratív jellegű magyarázatot. A társadalomra veszélyesség hiányának jogalkalmazói megállapítása nem „törvény feletti” értékelést jelent, hanem maga a törvény jogosítja fel a bíróságot arra, hogy a konkrét cselekményt összevesse a bűncselekmény általános törvényi fogalmával, s ha úgy találja, hogy annak bármelyik fogalmi eleme a konkrét cselekményből hiányzik, a bűncselekmény hiányát állapítsa meg. Ha pedig ez a fogalmi ismérv – a cselekmény tényállásszerűségének megállapítása után – hiányzik, nincs bűncselekmény.⁵⁸

⁵⁸ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 177–178. o.

Wiener A. Imre álláspontja szerint azonban a hatályos törvénynek éppen a jogbiztonságot sértő hibája, hogy elindíthatja azt a gondolati folyamatot, amely a konkrét cselekményt közvetlenül kapcsolhatja a bűncselekmény általános fogalmához.⁵⁹ Szerinte a társadalomra veszélyesség fogalma ugyanis olyan absztrakció, amely nem felel meg a törvény pontos meghatározása jogállami követelményeinek. Ennélfogva viszont sértheti a jogbiztonságot (a jogállamiság egyik legfontosabb alapértékét), ha a vádlott felmentését a társadalomra veszélyesség törvényi fogalmának közvetlenül az adott esetre való „alkalmazására” alapozzák.⁶⁰

További problémák, amelyek a gyakorlatban felvetődhetnek

A gyakorlatban felvetődő kérdés lehet, hogy mi az eljárási rend egy „sikeres” akció esetén, ha például a rendőr célszemély vesztegetést követ el, vagyis elfogadja a neki az NVSZ eljáró tagja által felajánlott pénzt azért, hogy közlekedési szabályszegése miatt a szabálysértési feljelentést ne tegye meg. Ki teszi meg a feljelentést a célszemély ellen, hol és mikor? A célszemélyt nyomban őrizetbe kell-e venni? Ha igen, kinek? Rendőr elkövető esetén a nyomozás lefolytatására a nyomozó ügyészségnek van hatásköre. Neki azonban az akcióról elvileg nincs tudomása. Nyilvánvalóan nem az NVSZ eljáró tagja „fogja el”, hiszen egyrészt az NVSZ-nek nincsenek nyomozó hatósági jogosultságai, másrészt nem fedheti fel a célszemély előtt valódi kilétét, mert ez kizárná a jövőbeli bevethetőségét. Netán az elkövetés helye szerint illetékes rendőrség halaszthatatlan nyomozati cselekményként teszi meg? Tekintettel arra, hogy a megbízhatósági vizsgálat során a védett állományba tartozó célszemélyek jelentős része által elkövethető bűncselekmény nyomozása kizárólagos ügyészségi hatáskörbe tartozik, indokoltnak tartom a nyomozó ügyészség előzetes tájékoztatását a várható „eseményről”, így fel tud készülni egy esetleges őrizetbe vételre, gyanúsításra, egyéb szükséges nyomozati cselekmények végrehajtására.

Tisztázatlan az is, hogy mi az eljárási rend abban az esetben, ha az akció olyanra nem sikeres, hogy például a rendőr célszemély nemhogy nem fogadja el a neki az NVSZ eljáró tagja által felajánlott pénzt, hanem a vesztegetőt

⁵⁹ Wiener A. Imre: Büntetőjog. Általános Rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002, 81–82. o.

⁶⁰ Wiener A. Imre: Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2000, 57. o.

az illetékes nyomozó ügyész vagy az ügyeletes ügyész (aki mit sem tud az akcióról) utasítása alapján halaszthatatlan nyomozati cselekményként őrizetbe veszi. Az őrizetbe vett NVSZ-tagot az illetékes nyomozó ügyészségnek (vagy hétvégén az ügyeletes ügyészségnek) 24 órán belül ki kell hallgatnia gyanúsítottként. Kinek, mikor és milyen módon kell értesítenie az eljáró ügyészt, hogy az őrizetbe vett személy NVSZ-tag, aki szolgálati feladatait teljesítette a vesztegetéssel. Ha az NVSZ-taggal szemben eljáró ügyész értesül minderről, a nyomozást ő maga nem szüntetheti meg, mert arra a 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 59. § (3) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot engedélyező főügyészség székhelyén lévő helyi ügyészség vezetője (megyei bíróság hatáskörébe tartozó ügyben a főügyész) jogosult. Kérdés, hogy így az eljáró ügyész mi alapján „szabadítja” az őrizetbe vett NVSZ-tagot. Jelentős hiányossága továbbá a szabályozásnak, hogy arra sem tartalmaz rendelkezéseket, hogy az eljárás kapcsán ki és milyen minősített adatokat ismerhet meg. Tulajdonképpen az eljárási szabályok (ki, mikor, mit, hogyan) teljes mértékben hiányoznak, ami a jogintézmény szakszerű és jogszerű alkalmazását szinte lehetetlenné teszi. Mindez alapvetően ellentétes a jogbiztonságból fakadó jogállami követelményekkel, mert sérül a Magyarország alaptörvénye B) cikkének (1) bekezdéséből levezethető, a jogszabályok világos normatartalmához fűződő és az alkalmazásuk következményeinek kiszámíthatóságára vonatkozó kívánalom. Az alkotmányosan is elfogadott rendszerképző jogértelmezésnek megvannak a határai: ez nem kerülhet szembe a jogbiztonság követelményével.⁶¹

Zárszó

Azt gondolom, kétség nem fér hozzá, hogy a megbízhatósági vizsgálat intézményének szabályozása újragondolást igényel a jogalkotótól. Alapvető kérdés, hogy e súlyosan alapjog-korlátozó és nem utolsósorban rendkívül költséges jogintézmény „megéri-e az árát”. A Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója, *Bolcsik Zoltán* rendőr dandártábornok elmondása szerint 2011-ben mintegy háromszáz ilyen vizsgálatot végeztek országszerte, közöttük kis arányban voltak az olyan esetek, amikor az intézkedési kötelezettség elmulasztását állapították meg. Hozzátette, hogy elsősorban a megelőzésre helyezték a hangsúlyt, és bár tehettek volna, nem provokáltak szélsőséges élet-

⁶¹ 2/2007. (I. 24.) AB határozat.

helyzeteket. Céljuk, hogy a védett állományba tartozók senkitől ne merjenek elfogadni semmiféle előnyt, és eredménynek tartja, hogy a korábbi évekhez képest megdöbbentően megnőtt azon rendőri bejelentések száma, hogy megpróbálták őket megvesztegetni, vagy előnyt kínálva nekik megkíséreltek kibújni az intézkedés alól.⁶²

A megbízhatósági vizsgálat elrettentő hatásán túl azonban számolni kell azzal is, hogy nem mindenkit rettent el a tudat, hogy titkos információgyűjtés célpontjaivá válhatnak, pusztán körülményekre, óvatosságra kényszeríti őket, ami még inkább melegezheti a korrupciós bűncselekmények jövőbeni felderítését.

IRODALOM

- Allen, David K.:** Entrapment and Exclusion of Evidence. *Modern Law Review*, July 1980
- Asworth, Andrew:** Testing Fidelity to Legal Values: Official Involvement and Criminal Justice. *Modern Law Review*, September 2000
- Bárd Károly:** Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007
- Bárd Károly:** A magánszférához való jog és a bűnüldözés határai. *Magyar Jog*, 2011/5.
- Baughman, Timothy:** The Emperor's Old Clothes: A Prosecutor's Reply to Mr. Leitman Concerning Exclusion of Evidence for Statutory Violations. *The Law Review of Michigan State University Detroit College of Law*, Autumn, 1999
- Beling, Ernst von:** Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess. Schletter, Breslau, 1903
- Berger, Vincent:** Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1998
- Bócz Endre – Finszter Géza:** Kriminálisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008
- Bólyai János – Szikinger István:** A büntetőeljárás szabályozása az alkotmányos jogállamban. A magyar eljárási reform. *Rendészeti Szemle*, 2006/7–8.
- Bradley, Craig M.:** The Failure of the Criminal Procedure Revolution. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1993
- Brodeur, Jean-Paul:** A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. *Belügyi Szemle*, 1997/5.
- Casaccio, Joseph:** Illegally Acquired Information, Consent Searches and Tainted Fruit. *Columbia Law Review*, May 1987
- Deiters, Mark:** Straflosigkeit des agent provocateur? *Juristische Schulung*, 4/2006

⁶² A belső elhárítás szerint javult a rendvédelmi morál. Interjú Bolcsik Zoltánnal. *Magyar Nemzet*, 2011. december 3., 5. o.

- Dressler, Joshua:** Understanding Criminal Procedure. 2nd edition. Matthew Bender & Co., 1977
- Finszter Géza:** A titkos adatgyűjtés kriminalisztikája. In: **Farkas Ákos (szerk.):** Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003, 138. o.
- Finszter Géza:** A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módja és eszközei. In: **Bócz Endre (szerk.):** Kriminalisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 712. o.
- Finszter Géza:** Rendvédelemről szóló alkotmánybírószági határozatok elemzése. In: **Virág György (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok 44. OKRI, Budapest, 2007, 12. o.
- Halmi Gábor:** Alapjog-korlátozás és erőszak-monopólium. *Rendészeti Szemle*, 2008/11.
- Kenneth M., Lord:** Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defences. *Florida State University Law Review*, 1998
- Kerrigan, Kevin:** Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties*, 3/1998.
- Koriath, Gerold:** Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. *Kriminalistik*, 6/1992.
- Krey, Volker:** Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs“ zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, 1993
- Lynch, Timothy:** In Defense of the Exclusionary Rule. *Cato Policy Analysis*, no. 319, 1 October 1998.
- Mészáros Bence:** Fedett nyomozás a bűnüldözésben. PhD-disszertáció, Pécs, 2011 http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/meszaros/meszaros_ertekezes_nyilv.pdf
- Miskolci László:** Az anyagi jog és az eljárásjog határán. A rendőrség által provokált bűncselekmények megítélése egyes common law jogrendszerű országokban. In: **Lévay Miklós – Farkas Ákos (szerk.):** Tanulmányok Horváth Tibor professzor emeritus 75. születésnapjára. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 88. o.
- Nagy Ferenc:** A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001
- Pakter, Walter:** Exclusionary Rules in France, Germany, and Italy. *Hastings International and Comparative Law Review*, 1/1985.
- Sléder Judit:** A gyanú és a megalapozott gyanú jelentősége a büntetőeljárásban. In: **Ádám Antal (szerk.):** PhD Tanulmányok 2. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs, 2004, 234. o.
- Szabó András:** Büntetőjogi dogmatika – alkotmányjogi dogmatika. In: **Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.):** Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997, 101. o.
- Szalai Géza:** Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozásról. *Belügyi Szemle*, 2005/6.
- Szikinger István:** A büntetőhatalom és az egyéni jogok. *Fundamentum*, 1997/2.
- Vadász Viktor:** A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényi tilalma. *Ügyészek Lapja*, 2009/6.

Waltos, Stanislaw: Die neuen Strafprozeß methoden zur Bekämpfung der organisierten Kriminalität in Polen. In: **Hans-Jörg Albrecht et al. (Hrsg.):** Organisierte Kriminalität und Verfassungsstaat. C. F. Müller, 1998, S. 125–126.

Wiener A. Imre: Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2000

Wiener A. Imre: Büntetőjog. Általános Rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002

LAKATOS VIKTOR

A nemzetközi kábítószer-ellenőrzés új irányai

A Nemzetközi Kábítószer-ellenőrző Szervezet (*International Narcotics Control Board; INCB*) 2011. március 2-án Bécsben nyilvánosságra hozta a 2010-re vonatkozó éves jelentését¹, amelyben a világ kábítószerhelyzetét korábban nem vizsgált nézőpontokból is áttekinti. Az első fejezet hagyományosan évente változó, kiemelt fontosságú témákat dolgoz fel. A 2010. évi jelentésben a drog és a korrupció viszonya kapott kiemelt figyelmet, de szó esik a Magyarországnak is új próbatételt jelentő úgynevezett *dizájnerdrogokról* is.

A következőkben ismertetem az INCB-jelentés említett témákban tett főbb megállapításait, a jelentés hivatkozásainak lábjegyzetben való feltüntetése mellett. Ez után röviden vázolom a dizájnerdrogok hazai helyzetét is.

A határokon átnyúló szervezett bűnözés kiterjedésével az *erőszak* és a *korruptió* a drogkereskedelem integráns részévé vált. Az illegális kábítószerkereskedelemből származó jövedelmek méretei semmi máséhoz nem foghatók: a bűnszervezetek költségvetése sok esetben messze meghaladja az állami apparátus erőforrásait. Az INCB szerint a korruptió nem csupán a szervezett kábítószer-bűnözés mellett létező jelenség, hanem annak egyik oka. A fejlődő országok és azok a társadalmak, amelyek a belső konfliktusok utáni konszolidáció kezdetleges fokán állnak, különösen ki vannak téve a kábítószer-korrupció veszélyének.

A nemzetközi kábítószer-ellenőrzés egyik nagy erőpróbája az úgynevezett *dizájnerdrogok* megjelenése és világméretű elterjedése. Ezeket kifejezetten a kábítószer forgalmát korlátozó szabályok kijátszására fejlesztik ki az ellenőrzött kábítószeres molekuláris szerkezetének minimális módosításával. A nemzeti kormányok nincsenek könnyű helyzetben, hiszen a belső jogrendszerükben létező és alkalmazott kábítószer-ellenőrzési rendszert kell többé-kevésbé módosítaniuk, hogy ellenőrzés alá vonhassák a nemzetközi egyezmények által nem tilalmazott szerek forgalmát. A feladat különös nehézséget adja, hogy e trendekre a nemzeti jogalkotásnak szokatlanul gyorsan és rugal-

¹ Report of the International Narcotics Control Board of 2010. United Nations: International Narcotics Control Board, January 2011. http://www.incb.org/pdf/annual-report/2010/en/AR_2010_English.pdf (2012. április 25.)

masan kell(ene) reagálnia. A jogalkotás nehézkességét a hagyományosan érzékeny kábítószerkérdés mint belpolitikai kérdés tovább növelheti.

Míndezek mellett a jelentés vezető témája a legális, ellenőrzött kábítószer-kereskedéshez való hozzáférés lehetősége is, ennek elsődleges területe az egészségügy. A probléma rendkívüli súlyát mutatja, hogy az INCB jelentéséhez ezúttal külön melléklet is készült, amelyben a szervezet az orvosi célokra használt legális kábítószer elérhetőségének aránytalanságaira hívja fel a figyelmet: jelenleg a világ lakosságának nyolcvan százaléka nem tud hozzáférni a szükséges fájdalomcsillapítókhoz. Ez az adat különösen ahhoz képest megdöbbentő, hogy már az 1961-ben létrejövő egységes kábítószer-egyezmény egyik fő célja is az volt, hogy a kábítószerpiac szabályozásán keresztül lehetővé tege a legális drogokhoz való egyenlő hozzáférést.

A kábítószer-bűnözés és a korrupció kapcsolata

Az illegális kábítószer-kereskedelem – mivel a korrupció a legalitást fogalmilag kizárja – egyik nagy veszélye, hogy a kiterjedt bűnözői csoportok a rendőrség és más hatóságok korrumpálásával olyan stabil piaci helyzetre tehetnek szert, amely behozhatatlan hátrányba szorítja a bűnüldöző szerveket. A jelentés tág értelemben használja a „korrupció” fogalmat. Általános definíció hiányában az ENSZ korrupcióellenes egyezményére hivatkozik, ennek értelmében a részes államok kötelesek kriminalizálni, egyebek között, a vesztegetést, az illegális gazdagodást, a hatalommal való visszaélést, befolyással üzérkedést, a sikkasztást, a hűtlen kezelést és a hivatalos személyek által elkövetett egyéb tulajdon elleni cselekményeket. A korrupció a világ különböző részein – a jogi szabályozás eltérésein túl – a kulturális és történelmi hagyományok miatt is eltérő értelmezést kap (családi összefonódás, különböző ajándékok stb.), és az egyes országok politikai, gazdasági és társadalmi környezete ugyancsak nem hagyható figyelmen kívül. A korrupció adott helyen és időben való jelenlétének mértéke a latencia magas foka miatt rendkívül nehézkesen és pontatlanul határozható meg².

Az illegális kábítószerpiacok folyamatosan változnak: idomulnak a hatóságok intézkedéseihöz, és ha a kábítószer-kereskedő valahol megérzi a törvényt

² A korrupció mértékének meghatározásához több indikátor is igényelne segítséget nyújtani. Ilyen például a Transparency International (TI) által évente, országonként meghatározott úgynevezett korrupcióérzékelési index (Corruption Perceptions Index; CPI), vagy a Világbank világszintű felmérései (World Governance Indicators; WGI).

fenyegetését, onnan eltűnik a kínálat, és máshol bukkan fel. A kábítószer-kereskedelem a szervezett bűnözés más formáihoz nem fogható mértékű jövedelemmel kecsegtet, ezért ama szervezett bűnözői csoportok profiljában is megjelent, amelyek korábban nem foglalkoztak ezzel. A kábítószerpiacokon való boldogulás a szervezettség magas fokát igényli, ami – különösen a piac dinamizmusa és kockázatai miatt – rendkívül költségigényes is. A cél tehát az, hogy a szervezett bűnözői csoportok igyekezzenek minél stabilabban megőrizni a piaci pozícióikat. Ehhez az ideális a hatóság által nyújtott védelem és a hivatalos személyekkel való együttműködés, amely történhet megvesztegetés, zsarolás, de akár erőszak útján is. Számos hivatalos szerv úgy véli, a piac által generált óriási haszon miatt egyre több bűnözői csoport kapcsolódik be ebbe, mivel a korrupció nélkülözhetetlen a piac áruval történő ellátásához. A jelentés dél-amerikai példákra hivatkozva úgy véli, a szervezett bűnözés útja a hivatali adminisztráción át a magas politikai pozíciókig vezet.

Annak alátámasztására, hogy a droggal kapcsolatos korrupció fenyegetést jelent az igazságszolgáltatásra és a közbiztonságra, az INCB az ismert kriminológiai tételt alkalmazza: a bűncselekmények elkövetése valószínűbb, ha a felelősségre vonás valószínűsége alacsony, főleg ha a büntetés elkerülésének legkönnyebb módja a vesztegetés. A rendszeressé váló korrupció intézményesül, és az egész igazságszolgáltatásra, annak törvényességére, hitelességére, az iránta megnyilvánuló közbizalomra egyaránt káros hatással van. A szervezett bűnözés kiterjedtsége összefügg a kormányzati intézmények gyengeségével és a hivatalnokok megvesztegethetőségével. A korrupció fő oka egyébként nem szükségképpen a szervezett bűnözés tevékenysége: a gyenge jogalkalmazás és a gyenge büntető igazságszolgáltatás tálcán kínálja a lehetőséget azáltal, hogy jelzi a réseket, amelyeken át a korrupció segítségével a szervezet belsejébe vezet az út.

A rendőrségen belüli korrupció nem csupán „hiba” a szervezetben: a szervezett bűnözés általi korrupció tipikusan szisztematikus és tartós. A hatóságok és a bűnözők korrupt kapcsolata úgy szilárdul meg és terebélyesedik, ahogy az elültetett fa növekszik és gyökerei egyre szerteágazóbbak a talajban. A bűnüldöző szervek az együttműködés keretében pedig indifferens, a hatóság látszatfoglalkoztatása érdekében „halálra ítélt” csoportokkal szemben intézkednek, vagy pedig kizárólag a rivális bűnözői csoport tagjai ellen. Ezt számos, Ausztráliából, a Bahamákról, illetve az Amerikai Egyesült Államokból is érkezett hivatalos jelentés is alátámasztja.³ A korrupció a vesztege-

³ A jelentés 6. oldalának 6. lábjegyzetében számos hivatkozás található különböző, ezt alátámasztó dokumentumokra.

tési pénzek begyűjtése miatt a rendőrök között egyes esetekben nyílt, erőszakos konfliktushoz is vezet.

A jelentés a témán belül külön figyelmet szentel az igazságszolgáltatás helyzetének. Bírák, ügyészek gyakran válnak bünszervezetek célpontjaivá, hiszen ők azok, akik döntő befolyással bírnak a büntetőeljárás teljes lefolyására. Az eljárás megindítása és megszüntetése olyan erős jogosítvány, amely rendkívül érzékenyvé teszi e két szervezetet a korrupcióval és a fenyegetéssel szemben. Az INCB a bírói függetlenséget is e vonatkozásban vizsgálja: a függetlenség védelme a korrumpálhatóságtól való védelmet is kell hogy jelentse.

Azt a megállapítást, amely szerint a szervezett kábítószer-bűnözés a legnagyobb veszélyek egyike a békére és a biztonságra, a belső konfliktusok után konszolidálódni igyekvő társadalommal és változó gazdasági viszonyokkal jellemezhető országok vizsgálata igazolja. Az UNODC nemrégiben kiadott jelentése⁴ szerint Afganisztánban a kábítószer-kereskedelem és a korrupció a két legjelentősebb bevételi forrás: e két tevékenység mintegy a felét adja az afganisztáni GDP-nek. Hasonló jelenségek számos más országban is kimutathatók⁵. Az UNODC egy másik jelentése⁶ szerint a Dél-Amerikából származó illegális drogszállítmányok egyik fő útvonala Nyugat-Afrikán át vezet Európába. Az ottani instabilitás ugyanis elősegíti a gyakorlatilag zavartalan kábítószer-tranzitálást a szervezett bűnözés számára. Figyelemre méltó megállapítása ennek a jelentésnek, hogy a Nyugat-Afrikában elfogott kábítószer-kereskedők büntetőjogi felelősségét meglehetősen ritkán állapítják meg. Az okot nem kell különösebben találgatnunk.

A kábítószer-korrupció elleni harc két részből tevődik össze: egyrészt meg kell birkózni a jelen lévő szervezett bűnözéssel, másrészt lehetőség szerint meg kell azt előzni. Előbbi nehézségét leginkább az adja, hogy a bünszervezetek rendelkezésére álló erőforrások gyakran meghaladják az államét, az erőszak alkalmazásától pedig egy pillanatra sem riadnak vissza. Az államnak így nem marad más lehetősége, mint próbálni folyamatosan frissíteni, megújítani a bűnüldözési módszereket, fejleszteni az eszközparkot és a széles körű, határon átnyúló együttműködést. A korrupciós jövedelmek tisztára mosásának megakadályozása érdekében hatékonyan kell fellépni a pénzmosás ellen is.

A jelentés álláspontja szerint nagy súlyt kell fektetni az oktatásra, képzésre és általában véve a megelőzésre, ezeknek ugyanis hosszú távon számos előnyük van. Szükséges továbbá a közhatalom gyakorlóinak hatékony, átlát-

⁴ Corruption in Afghanistan: Bribery as reported by the Victims. UNODC, January 2010.

⁵ A jelentés hivatkozik egyebek között a Balkánra, Sierra Leonéra és Szenegálra is.

⁶ Drug trafficking as a Security Threat in West Africa. UNODC, November 2008.

ható és objektív kiválasztási, előmeneteli és nyugdíjazási rendszerének kialakítása is. A kábítószer-ellenőrzéssel kapcsolatban lévő hatóságok tagjai esetében – kiemelt veszélyeztetettségük miatt – egyéniesített, a szektor sajátosságait figyelembe vevő programok kidolgozása szükséges. E szűkebb kategórián belül is speciális az igazságszolgáltatás helyzete. Meg kell teremteni a bírának az erre a célra létrehozott független és pártatlan intézmények előtti felelősségét az általuk tanúsított magatartásért⁷, továbbá garantálni kell az igazságszolgáltatás nyilvánosságát és hozzáférhetőségét, a bírói döntések indokolási kötelezettségét is. Bár ezek az elvek aligha tűnnek teljesíthetetlennek, ne tévesszük szem elől, hogy az INCB az ENSZ valamennyi tagállamában vizsgálódik. Ezek közül pedig számos országban nem evidencia például az, hogy a bíróság ügydöntő határozata indokolást is tartalmaz. Az ügyészséggel kapcsolatban hasonló kívánalmakat fogalmaz meg a jelentés, mint a bírák esetében.

A hatóság védelme mellett a tanúk, szakértők és áldozatok helyzetéről sem szabad megfeledkezni. A hatóság munkáját segítő tisztességes civil személyek könnyen a fenyegetés, erőszak áldozataivá válhatnak, ha a szervezett bűnözés érdekeit sértik. Közvetlenül az ő védelmük, közvetve pedig a büntetőeljárások eredményessége érdekében hatékony személyvédelmi programok kidolgozása és alkalmazása szükséges.

Az INCB a célok elérése érdekében számos ajánlást fogalmaz meg a jelentésben. Az ajánlások egy része arra irányul, hogy a kormányok fordítsanak nagyobb figyelmet a korrupció megelőzésére irányuló kezdeményezésekre, különösen a kábítószer-ellenőrzésben érintett jogalkalmazókkal kapcsolatosakra, valamint azokra, amelyek növelik a társadalom korrupcióval kapcsolatos veszélyérzetét. A megelőzés terén külön figyelmet kell fordítani az igazságszolgáltatás korrupciójának megelőzésére is, a korrupciós igazságszolgáltatás ugyanis a korrupció elleni harcot és a kábítószer-ellenőrzési stratégiák megvalósulását egyaránt súlyosan fenyegeti.

Alapvető követelménynek tartja a jogalkalmazás és az igazságszolgáltatás számára a korrupcióra vonatkozó „zéró toleranciát”. Konkrét intézkedésként javasolja a közhatalom gyakorlóinak számára megvesztegethetetlen, átlátható felvételi rendszer, képzés, felügyelet, belső ellenőrzés és társadalmi kontroll kialakítását, az eljárás szereplőinek fokozott védelméről való gondoskodást. Tovább kell erősíteni a pénzmosás elleni intézkedéseket és figyelmet fordítani

⁷ A jelentés e körben a bírói magatartás bangalore-i elveire hivatkozik. The Bangalore Draft Code of Judicial Conduct 2001 adopted by the Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, as revised at the Round Table Meeting of Chief Justices held at the Peace Palace. The Hague, November 25-26, 2002.

arra, hogy a kábítószer-bűnözésből, különösen az azzal összefüggő korrupciós cselekményből származó jövedelmeket azonosítsák és elkobozzák. Erősíteni kell az együttműködést nemzetközi, nemzeti és regionális szinten egyaránt, továbbá a még nem részes államoknak indokolt ratifikálniuk a határokon átnyúló bűnözés elleni és a korrupció elleni ENSZ-egyezményeket is.

A dizájnerdrogokról

A *dizájnerdrog* olyan szer, amelyet annak érdekében fejlesztenek ki, hogy – kémiai összetételére figyelemmel – kívül maradhasson a hatályos kábítószer-ellenőrzési rendszereken. Jellemzően az ellenőrzött kábítószeres molekuláris szerkezetének apró módosításával új, a kábítószerlistán nem szereplő anyag jön létre, amelynek az emberi szervezetre gyakorolt hatása megegyezik a már tiltólistán lévő „ősével”, de legalábbis alkalmas azonos vagy azonosnak tűnő élettani hatás kiváltására. Amellett, hogy az interneten számos útmutató található e modifikációk elvégzésére, a dizájnerdrogokat számos helyen teljesen legálisan hirdetik és árulják kereskedelmi forgalomban is.

Az INCB jelentése e szerek közül a *mefedron* emeli ki, amelyet Magyarországon először 2009 júliusában foglaltak le.⁸ A mefedron 2008-ra széles körben használt szerré vált Európában, 2010-ben pedig egyre növekvő számban érkeztek jelzések már Észak-Amerikából, Délkelet-Ázsiából és Ausztráliából, Új-Zélandról is. A jelentés kitér arra, hogy néhány jelentett esetben a mefedron – főként egyéb szerekkel együttes – használata halálhoz vezetett, viszont további, a mefedron veszélyességét érintő megállapítástól tartózkodik.⁹ Az INCB elégedetten nyugtázza, hogy az államok viszonylag gyorsan reagálnak a kábítószerrel visszaélés trendjeiben felvetődő változásokra, ezt jelzi a mefedron számos országban való gyors ellenőrzés alá helyezése is. Rámutat azonban, hogy a mefedron korántsem az egyetlen dizájnerstimuláns,

⁸ Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet monitoring hírlevele. 2009. november 24.
http://www.bszi.hu/e107_files/downloads/MH200911.pdf

⁹ Az EMCDDA 2010 szeptemberében kiadott, mefedronra vonatkozó kockázatelemzése ugyancsak visszafogottan fogalmaz. A közlemény a szer egészségre gyakorolt hatásairól kifejti, hogy a jelenleg rendelkezésre álló adatok pontos következtetések levonására egyelőre nem adnak kellő alapot: „Az akut mefedron-intoxikációk klinikai adatain és a halálos áldozatokról szóló korlátozott jelentésen kívül rendelkezésre álló vizsgálat kevés, és ezek is leginkább csupán előzetesek és a szert használók beszámolóján alapulnak.” Risk assessment report of a new psychoactive substance: 4-methylmeth-cathinone (mephedrone). EMCDDA, Lisbon, September 2010
<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index116639EN.html>

amelynek visszaélészerű használatát észlelték: az EMCDDA körülbelül tizenöt úgynevezett dizájnerkatinon forgalmának és használatának mutatóit tartja szemmel. Mindazonáltal Európa másik jellemző dizájnerstimulánsa, a napyhrone, például nem katinonszármazék.

Azok az országok, amelyekben nem az úgynevezett generikus listát alkalmazza a jog, nehéz helyzetben vannak a dizájnerdrogok ellenőrzés alá vonása ügyében, mert az ellenőrzött kábítószeres listáját minden egyes dizájnerdrog ellenőrzés alá vonásával külön kell módosítani.

Az INCB jelentésében a következő ajánlásokat fogalmazza meg a kormányoknak:

1. Kísérjék figyelemmel a droghasználati trendeket, különös figyelemmel olyan új szerek megjelenésére, mint a dizájnerstimulánsok.
2. Kövessék nyomon az interneten található fórumokat annak érdekében, hogy azonosítsák azokat a szereket, amelyek a listára került mefedron helyére léphetnek (ahol listán szerepel).
3. Az INCB-t és a WHO-t egyaránt tájékoztassák minden, a droghasználatban történő változásról.
4. Ahol még nem történt meg, tegyenek azonnali intézkedést annak érdekében, hogy a mefedron és más dizájnerdrogok nemzeti ellenőrzés alá kerüljenek a kereskedelembe részt vevők büntetőjogi felelősségre vonása érdekében.
5. Megfontolandónak tartja, hogy nemzeti jogszabályaik módosításával bevezessék az úgynevezett generikus listás kábítószer-ellenőrzési rendszert.
6. Fontolják meg a főtítkárt értesítését azokról a problémákról, amelyeket a mefedronhasználattal kapcsolatban tapasztaltak azzal a céllal, hogy a pszichotróp-egyezmény listáira kerülhessen.

Utóbbi ajánlással kapcsolatban az INCB megjegyzi: a WHO egy ideje képtelen összehívni a kábítószer-függőséggel foglalkozó szakértői bizottságát, hogy megvitassa egyes szereknek az egységes kábítószer-egyezmény és a pszichotróp-egyezmény listáira való felvételének lehetőségét, ez pedig a nemzetközi kábítószer-ellenőrzési rendszer működésére is súlyos hatással van.

A dizájnerdrogok hazai helyzete

A dizájnerdrogok magyarországi térnyerésének kézzelfogható bizonyítékai a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) monitoringrendszere által ki-

mutatható tendenciák. A statisztikák szerint az ecstasy használata jelentős csökkenést mutat, 2010-re szinte eltűnően volt a piacról. A mepredon azonban 2009. negyedik negyedévéől van jelen és egy évvel később már a piac mintegy negyvenöt százalékát tudhatja magáénak, ami rendkívül gyors terjedést jelez. Előfordulása már meghaladja az amfetaminét, és az intravénás használata is terjed. A BSZKI által elvégzett szakértői vizsgálatok a szintetikus kábítószeres piacának robbanását mutatják. Az új szerekkel találkozó szakértők munkáját azonban számos probléma nehezíti. Egyrészt még nem áll rendelkezésre a vizsgálathoz szükséges referenciaanyag, a szakértőknek a „valami van benne” érzés mellett információhiányban kell dolgozniuk¹⁰.

A szintetikus kábítószeres piaca átalakulóban van, mi több: rohamosan változik, és ennek nyomán követése korántsem egyszerű feladat. Az ecstasy 2009-re, mondhatni, eltűnt a piacról, jelenleg a legnépszerűbb szintetikus drog. A szintetikus kannabinooidok elterjedése a kábítószerpiac teljes átrendeződésével járhat, az eddigi statisztikák egyértelműen ebbe az irányba mutatnak.

Ez a piaci mozgás egyenes következménye annak, hogy mint minden piacon, a kábítószerpiacon is tökéletesen működik a közgazdaságtan alapvető törvényszerűsége: a kereslet és kínálat egymással szorosan összefügg. A folyamatos kriminalizációval párhuzamosan a kábítószer-kereskedőknek alapvető érdekük, hogy újabb és újabb – listán nem szereplő – szereket dobjanak piacra, mivel az azok iránti kereslet egyáltalán nem csökken. A tervek szerint a piacon megjelenő új pszichoaktív szerek¹¹ egy „ideiglenes listára” kerülnének, amelyen addig szerepelnének, amíg a szükséges vizsgálatok és kutatások lefolytatása következtében objektív, teljes kép állna rendelkezésre a „végleges tiltólistára” kerülés tárgyában való döntéshez. Ennek célja az lenne, hogy megakadályozza az új dizájn drogok gyors elterjedését, hiszen a már kialakult piacon jóval nehezebb bármilyen korlátozó intézkedés alkalmazása. Az ideiglenes listás megoldással elejét lehetne venni emellett az egyes újonnan megjelenő szerek hatásairól szóló, labora-

¹⁰ Mindezek ellenére a BSZKI laboratóriumában világszöként azonosították a 3,4 dimetil-metkatinont. Magyar ENSZ Társaság sajtótájékoztatója, 2011. március 4.

¹¹ A visszaélés szempontjából veszélyes új szer definíciója rendelkezésre áll a kábítószerekkel és pszichotrop anyagokkal végezhető tevékenységekről szóló 142/2004. (IV. 29.) kormányrendelet 1. § 31. pontja által. E szerint visszaélés szempontjából veszélyes új szer az engedély nélküli forgalomban megjelent anyagot tartalmazó szer, amelyről az elemzések, illetve egyéb adatok (fogyasztási szokások stb.) alapján feltételezhető, hogy bódultságot vagy tudatállapot-módosulást eredményez, a központi idegrendszerre gyakorolt hatása miatt kóros élvezetre használják.

tórium vizsgálatok, szakmai álláspontok által alá nem támasztott „ismertek” terjesztésének is¹².

A dizájnerdrogok problémakörére a jogalkotó részéről válasz lehet a jelenlegi szabályozás kiegészítéseként úgynevezett generikus-listás ellenőrzési rendszer alkalmazása is, amely az egyes anyagokat kémiai hasonlóságuk alapján vonja ellenőrzés alá. Erre egyebek között az Egyesült Királyságban és Írországban találunk példát¹³.

Mindezek mellett azonban fontos hangsúlyozni, hogy a jogalkotónak az említett trendek értékelése kapcsán nem csupán a büntetőjogi szankciók alkalmazása és a kábítószer-ellenőrzés kiterjesztése a feladata. Gondoskodnia kell a megelőzésről is: nevelő, felvilágosító közoktatási programok nélkül a kriminalizáció önállóan alkalmatlan a cél elérésre. Mi több: a kereslet esetleges növekedése a kínálat növekedésével jár – függetlenül a büntetőjogi szabályozástól. A kábítószer-ellenőrzés két tényezője a kriminalizáció és a társadalmi nevelés, megelőzés, ezek nem függetlenek egymástól, hanem szoros kölcsönhatásban állnak, és egyik sem lehet képes önálló eredmények felmutatására.

12 Az EMCDDA említett kockázatelemzése tökéletes példája annak, hogy a veszélyesnek tartott új szerek esetében is mértéktartó és objektív szakmai álláspontok közlése szükséges, nem pedig a halállal való „riogatás”, amely könnyedén ellentétes hatást válthat ki, és a figyelmeztetéseket senki sem veszi igazán komolyan.

13 Így az Egyesült Királyságban például generikus listás szerek a barbiturátok és a szintetikus kannabinoidek, Írországban pedig „valamennyi pszichotróp anyag”.

KATONA GÉZA

A helyszíni szemle hatékonyságának aktuális kérdései

A szemle az igazságszolgáltatás és az államigazgatás területén hosszú történelmi múltra tekinthet vissza és régóta tárgya a tudományos feldolgozásnak. Kezdetben jogtudósok foglalkoztak a szemle kérdéseivel, amelyek később helyet kaptak a kriminalisztika témái között is.¹

A helyszíni szemle kimenetele döntően befolyásolja a bizonyítás és a büntetőeljárás eredményességét. Nemcsak a nyomok és más tárgyi bizonyítási eszközök felkutatását és rögzítését teszi lehetővé, hanem kiindulási alap a tanúvallomások mint személyi bizonyítási eszközök feltárásához és a nyomozás vagy államigazgatási eljárás irányának meghatározásához

A helyszíni intézkedések hatékonysága a XXI. század első évtizedének derekán nem kielégítő. Ebben az időszakban a rendőrség büntügyi technikai állománya 90-95 ezer nyomozási cselekmény (helyszíni szemle, helyszínmegtekintés) lefolytatásában vett részt. Ennek során mintegy 260-270 ezer tárgyi bizonyítási eszközt (nyomokat, anyagmaradványokat, tárgyakat stb.) kutattak fel és rögzítettek.

A helyszíneken rögzített ujjnyomok száma évente megközelítette a hetvenezret. A kutatás nem kellő hatékonyságát jelzi, hogy helyszínenként 0,74 ujjnyomot rögzítettek, de még ennél is súlyosabb, hogy a felkutatott nyomok csupán húsz százalékát küldték szakértői vizsgálatra.²

A tudományos és technikai fejlődés és a bizonyítás kapcsolata

A büntügyi tudományok korszerű felfogása szerinti integrált bűnüldözés, a bizonyítás színvonalra és a korszak tudományos-technikai fejlettsége között szo-

¹ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 239. o.; Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004, 274. o.; Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika 1–2. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 239. o.

² Az ORFK Büntügyi Főosztály 27-12/98/2005.ált.sz. jelentés tervezete. 2005. október

ros kapcsolat áll fenn, amelyet kultúr- és jogtörténeti kutatások tettek nyilvánvalóvá.³

Jelen időszakban a technikai fejlődés tényezői, a számítástechnika, a világháló vagy a genetika vívmányai nemcsak a maguk területén idéztek elő forradalmi változásokat, hanem befolyásolták az igazságszolgáltatás folyamatát is.⁴

A helyszíni szemle hatékonyságát befolyásoló tényezők értékelése

A helyszíni szemle eljárásjogi szabályozása

A helyszíni szemlét mint kriminalisztikai fogalmat a büntetőeljárás-jog önálló jogi intézményként nem szabályozza, tehát a szemlére vonatkozó tételek és előírások érvényesek rá. A közigazgatási eljárás során végzett szemlére a *közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól és szolgáltatásait szabályzó* 2004. évi CXL. tv. 55., 56., 57. §-a, illetve a 23/1994. (X. 26.) BM rendelet 4. §-a vonatkozik, és közigazgatási hatósági eljárási cselekményként határozza meg.

A szemlét a hatályos büntetőeljárás törvény (1998. évi XIX. tv.) a korábbi szabályozáshoz képest bonyolultabban, nem a bizonyítási eszközök között [1973. évi I. tv. 61. § (1) bek.; 84. §], hanem a bizonyítási eljárások sorában [Be. 119. §; 123. § (3) bek.] szabályozza. Elrendelésére, illetve megtartására a bíróságot vagy az ügyészt, illetve az ügyész eltérő rendelkezésének hiányában a nyomozó hatóságot hatalmazza fel [Be. 119. §; 123. § (3) bek.]. A helyszíni szemle lefolytatásához részletes szabályozást nyújt az 1/2006. (I. 11.) ORFK utasítás.

Halasztást nem tűrő esetben a szemle (Be. 119. §) elvégzését az ügyész és a nyomozó hatóság rendelheti el (Be. 77. §). Meg kell jegyezni, hogy a hivatkozott paragrafus fogalmazása ellentmondó, mivel a halasztást nem tűrő esetben a kényszerintézkedések „nyomban elvégzését” teszi lehetővé, de a bizonyítási cselekmények – így a szemle – elvégzésének csupán az „elrendeléséről” intézkedik.

A helyszínnel kapcsolatos nyomozási cselekményeket a büntetőeljárás törvény [Be. 178. § (1) bek.] a büntetőeljárás megindítása után *A nyomozás*

³ Déri Pál: Korszerű nyomozás integrált bűnüldözés. BM Kiadó, Budapest, 1976

⁴ Fenyvesi Csaba: A számítógép a bűnüldözésben. Belügyi Szemle, 2003/7–8., 127–130. o.

lefolytatása cím alatt a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenységeként határozta meg.

A helyszíni szemle tartalmát a büntetőeljárás-jogi szabályok a helyszíni megtekintésében, a bizonyítási eszközök felkutatásában, a releváns helyszíni körülmények rögzítésében, a tárgyi bizonyítási eszközök közvetlenül vagy szaktanácsadó közreműködésével történő beszerzésében állapította meg [Be. 119. § (1)–(3) bek.; 178. §; 178. § (1) bek.]. Ezt a nyomozási cselekményt a továbbiakban a gyakorlati szóhasználatához igazodva „helyszínmegtekintés” kifejezéssel jelöljük.

A helyszíni szemle lefolyását jegyzőkönyvben, a jelentős körülményeket, kép-, hangfelvételen, rajzon vagy vázlaton rögzíteni kell [Be. 119. § (3); 123. § (5) bek.]. A nyomozási cselekményként végzett helyszínmegtekintésről jelentést kell készíteni [178. § (3) bek.]. A nyomozási iratokhoz csatolt jelentés – a helyszíniszemle-jegyzőkönyvhöz hasonlóan [123. § (5) bek.] – az okirati bizonyítás szabályai szerint használható fel [178. § (4) bek.].

Mind a bizonyítási cselekményként végzett helyszíni szemle, mind a nyomozási cselekményként végzett helyszínmegtekintés része az integrált bűnüldözésnek.

Rendőri nyomozó szervek helyszíni tevékenységére vonatkozó hatásköri és illetékességi szabályok

A helyszíni szemlével és a helyszínmegtekintéssel kapcsolatban a büntetőeljárás törvény és az alacsonyabb szintű jogszabályok a rendőrség mint általános nyomozó hatóság számára állapítanak meg rendelkezéseket [Be. 36. § (1) bek.; 123. § (3) bek.; 177. §].

A rendőrség nyomozó szervei: a központi nyomozó hatóság (ORFK), a területi nyomozó szervek (megyei rendőr-főkapitányságok, Repülőtéri Rendőr Igazgatóság stb.) és a helyi nyomozó szervek (rendőrkapitányságok, vízi rendészeti rendőrkapitányság) nyomozási hatáskörét és illetékességét hatályos büntetőjogi fogalmakat alkalmazva a 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet szabályozza.

Utalva arra a már ismertetett eljárásjogi tételre, amely szerint a helyszíni szemle a nyomozás része, ebből következik, hogy ennek a bizonyítási vagy nyomozási cselekménynek a végrehajtása is a nyomozási hatáskörre vonatkozó rendelkezések szerint történik.

A helyszíni szemle szervezési kérdései

Helyszíni intézkedések előkészítése

A rendőri nyomozó szervezetnek megfelelően fel kell készülniük arra, hogy azokra a bűncselekményekre vagy egyéb eseményekre vonatkozó (be)jelentésekre, amelyekkel kapcsolatban a rendőrségnek helyszíni-megszemlélési vagy megtekintési feladatai vannak, nyomban megtegyék a szükséges intézkedéseket.⁵

A helyszíni szemle és helyszínmegtekintés előkészítéséhez a nyomozó szervek vezetőinek olyan ügyrendet kell összeállítaniuk, amely mind a hivatali munkaidőn belül, mind más időszakokban szabályozza

- a helyszínbiztosítás rendjét,
- a hatékony helyszíni intézkedések személyi és tárgyi feltételeit,
- a helyszíni rendőri intézkedéseket igénylő eseményekről személyesen, távbeszélőn vagy interneten tett bejelentések/rendőri jelentések kezelését,
- az ügy eldöntésének vagy a döntésre jogosult szervhez, személyhez történő továbbításának,
- a hiányos vagy homályos szóbeli/írásbeli bejelentések kiegészítésének rendjét.

Annak eldöntéséhez, hogy a bejelentett eseménnyel kapcsolatban a rendőrségnek áll-e fenn intézkedési kötelezettsége, sok esetben a helyszíni körülmények gyors, informális tisztázása szükséges.

Ha a bejelentés bűncselekményre vagy olyan esemény bekövetkezésére utaló gyanút tartalmaz, amely büntetőeljárás, nyomozás vagy más hatósági eljárás elrendelését teszi szükségessé, a nyomozó szerv ügyrendjének megfelelően kell intézkedni.

Intézkedés szemlebizottság létrehozására vagy a helyszíni feladatmegosztásra

A büntetőeljárás törvény nem rendelkezik szemlebizottság létrehozásáról és működtetéséről. A rendkívüli halál, a közlekedési balesetek és bűncselekmények ügyében alacsonyabb szintű jogszabályok, így az 1/2006. (I. 11.) ORFK utasítással kiadott szabályzat és a 10/2011. (VI. 30.) ORFK utasítás meghatározott esetekben előírja szemlebizottság közreműködését.

⁵ Gárdonyi Gergely: A bűnügyi helyszínelők régiósításának tapasztalatai. Belügyi Szemle, 2010/5., 67. o.

A nyomozó szerv vezetőjének minél korábban, optimális esetben a helyszíni szemle elrendelésekor intézkednie kell megfelelő szemlebizottság ki-
rendeléséről. Erre a szemle megkezdése után is sor kerülhet, ha ennek szükségessége ekkor merül fel.

Szemlebizottság létrehozása vagy más helyszíni intézkedések előkészítése, így szaknyomozók, szaktanácsadók, szakértők bevonása rendszerint

- az ügynevezett helyszínes cselekmények,
- a hatósági intézkedést követelő közlekedési események, balesetek, illetve
- rendkívüli halál esetén válhat szükségessé.

A helyszínes bűncselekmények körébe általában a *Modus operandi nyilván-
tartásának ideiglenes szabályzatában*⁶ felsorolt egyes személy elleni, a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcsi elleni, a közrend elleni, vagyon elleni bűncselekmények tartoznak, amelyek nyomozása rendszerint az elkövetés helyének megszemlélését teszi szükségessé.

Ezen kívül azonban az ügy körülményeitől függően indokolt lehet szemle tartása mindazon esetekben, amikor a helyszínen a bűncselekmény elkövetésére utaló tárgyi bizonyítási eszközök kutathatók fel vagy következtetések vonhatók le.

A szemle során

- a helyszín és helyszíni körülmények megszemlélése, következtetések levonása megfelelő felkészültségű nyomozó/nyomozók (vagy erre feljogosított más beosztású rendőrök) feladata,
- a helyszín rajz vagy fényképezés útján történő rögzítését, a tárgyi bizonyítékok felkutatását, rögzítését egyaránt elvégezheti megfelelő felkészültségű nyomozó, vagy rendőr, vagy szaktanácsadó,
- a szakértő is végezheti a kompetenciájába tartozó nyomok és nagy érzékenységű tárgyi bizonyítási eszközök (például DNS-maradványok) rögzítését, illetve ezek alapján szakértői következtetések levonását.

Az előkészítés folyamán el kell dönteni, hogy a szemle végzésével a nyomozó szerv melyik részlegének/osztályának melyik tagját/tagjait bízzák meg. Erről – a kérdés kriminalisztikai és nyomozásszervezési jellege miatt – az eljárásjogi szabályok nem rendelkezhetnek. Ha a helyszíni szemle végzésében a nyomozó szerv tagjai, továbbá szakértők, szaktanácsadók vesznek részt, te-

⁶ A 22/2000. (XII. 29.) ORFK utasítás 1. számú melléklete.

vékenységük összehangolása szemlebizottság létrehozását és működtetését teszi szükségessé.

A helyszíni tevékenység gazdaságossági kérdései

A költségérzékenység kérdése a szemle előkészítésekor is felvetődhet. Vitathatatlan elvi szabály, hogy a perbeli bizonyításban az igazság megállapításához fűződő érdek elsőbbséget élvez a költségérzékenységhez (gazdaságossági kérdéshez) képest. Ez az elv maradéktalanul érvényesül az ügynevezett kiemelt, súlyos bűncselekményekben folytatott eljárások során, de alkalmazása aggályos lehet a tömegesen előforduló ügynevezett „bagatell-ügyekben”. Szemléletes példa erre a százezres költségkihatással járó DNS-profilvizsgálatok alkalmazása alacsony kárértékű lopások ügyében.⁷

A szemlebizottság tevékenységét alapvetően befolyásolják a helyszín sajátosságai és annak a bűncselekménynek vagy eseménynek a jellege, amelynek ügyében megtartása szükségessé válik. E körülmények figyelmen kívül hagyása egyaránt veszélyeztetheti a szemle eredményességét, vagy az emberi erő vagy technika túlzott mértékű igénybevétele megsértheti az intézkedések gazdaságossági követelményeit.

A helyszíni szemlét érintő kriminalisztikai normák

A helyszíni szemlével kapcsolatos kriminalisztikai tételekről

A kriminalisztika feladata a szemlére vonatkozó büntetőeljárási előírások [Be. 119. § (1), (3) bek.] keretei között taktikai vagy technikai szabályok kidolgozása, különösen a szemle tárgyának

- biztosítására,
- megfigyelésére, megtekintésére,
- a tárgyi bizonyítási eszközök, felkutatására, rögzítésére rajz, kép- vagy hangfelvétel készítésével.

A kriminalisztika tudományos ágazatai, a krimináltaktika és krimináltechnika folyamatosan foglalkoznak a helyszíni szemle metodikai kérdéseivel és e tevékenységi körben számos megalapozott elméleti tételt és gyakorlati ajánlást dol-

⁷ The DNA Field Experiment: Testing Cost Effectivness of Collecting DNA in Property Crimes.
<http://www.usdoj.gov.nij>

goztak ki. Ezek ismertetése helyett a következőkben megkísérlem azoknak a súlypontoknak a kiválasztását, amelyek az utóbbi évtizedekben a helyszíni tevékenységben a tudományos technikai fejlődés hatására kialakultak.

A korszerű információrögzítési és -továbbítási eszközök, módszerek évtizedek óta szerepelnek a fejlett külföldi rendőrségek eszköztárában és a magyar rendőri szervezeteknek is évek óta vannak tapasztalatai a helyszíni szemle során történő alkalmazásukról (laptop, notebook stb.).

A mobiltelefonok gyors elterjedése a helyszíni felhasználás újabb lehetőségeit teremti meg. Az úgynevezett okostelefonok helyszíni alkalmazása, az Android-alapú készülékek, a podcast technika, a felhő (cloud) komputerizáció kifejlesztése növeli az információtovábbítási kapacitást, gyors hozzáférést nyújt a kompetens adatbázisokhoz.⁸

Az információrögzítés és -továbbítás elektronikus módszereinek fejlődése

A mobil biometrikus célműszerek, hordozható végpontok alkalmazása jelentősen fokozza a helyszínen alkalmazható krimináltechnikai módszerek hatékonyságát és döntően kihat a helyszíni szemle nyomozásbeli helyzetére.⁹

Az elektronikus információtovábbítás fejlődése hatással van a helyszíni szemle és a nyomozási cselekmények kapcsolatára is. Olyan nyom- (ujj-, lábnyom-) rögzítési célműszerek létrehozásához vezetett, amelyek az integrált bűnüldözés elvének megfelelően közelebb hozták a helyszíni nyomkutatást a szakértői vizsgálatokhoz.¹⁰

A digitális képrögzítés fejlődése lehetővé tette a helyszín egészéről, az egyes változásokról, vagy az ott felkutatott tárgyi bizonyítási eszközökről kiváló minőségű, a méretbeli sajátosságok megállapítására is alkalmas digitális felvétel készítését és elektronikus továbbítását az értékelést és vizsgálatot végző szakértői intézményhez.

Speciális adatbázis-kezelő programok létrehozásával a büntügyi adatbázis alkalmassá vált azonnalos távazonosítás végzésére.

A digitális fényképezés alkalmazásával lehetővé válik a nyom és nyomokozó objektumok méretbeli sajátosságainak rögzítése, megállapítása és elektronikus továbbítása.

⁸ Android Tablet PC, Számítási felhő. <http://hu.wikipedia.org>

⁹ Mobile Biometric Devices. <http://www.hsb.nl>

¹⁰ http://www.shoemaster.co.uk/solutions/foot/foot_scanner.html

A helyszíni nyom- és anyagmaradvány-kutatási eljárások

A helyszíni szemlén rögzített ujjnyomokat, lábnyomokat, közlekedési eszközök, szerszámok és löfegyverek nyomait, illetve biológiai anyagok (vér, ondó és más testváladékok) maradványait rendszeresen használják fel nyomozási, bizonyítási célokra.

A krimináltechnikai szakmunkák szerzői részletesen foglalkoznak a nyomkutatási és -rögzítési módszerek alkalmazásával, a következőkben a témakör néhány aktuális kérdését kívánom érinteni.

A molekuláris genetikai (DNS-profil-) vizsgálatok fejlődése az utóbbi két évtizedben nemcsak a biológiai anyag-maradványok azonosítási vizsgálatát tette lehetővé, hanem ezen túlmenően lényegesen befolyásolta a helyszíni nyomkutatást:

- a molekuláris biológiai vizsgálatok érzékenysége többszörösen meghaladja a biológiai anyag-maradványok elemzésére alkalmazott szerológia vizsgálatokét,
- a DNS-profilvizsgálatokkal a régebben keletkezett biológiai anyag-maradványok is azonosíthatók,
- az alakbeli sajátosságok elemzésén alapuló krimináltechnikai vizsgálatok a biológiai anyagok DNS-profiljának létrehozásával hatékonyan kiegészíthetők.

A nagy érzékenységu molekuláris biológiai vizsgálati módszerek helyszíni alkalmazása nagyfokú körültekintést követel, ezért a helyszíni szemle folytatáskor mindvégig a DNS-profilkészítés tisztaságbiztonsági előírásai (módszertani levél, szabályzat egységcsomag stb.) szerint kell eljárni.

A daktiloszkópia területén a technikai fejlődés több irányban is fokozta a nyomozási intézkedések hatékonyságát, előmozdította

- a nyomkutatás eredményességét, illetve
- az ujjnyomok alapján történő azonosítás helyszíni elvégzését, az ujjnyomok gyors felvételi eljárásának kifejlesztésével.

Új célműszerek kifejlesztésével lehetővé vált az érdes vagy porózus felületű nyomhordozókon található ujjnyomok felkutatása és rögzítése.

Az ujjnyomkutatás és -rögzítés hatékonyságát mozdítja elő az új összetételű porok és a különböző hullámhosszúságú fénysugarakkal történő megvilágítás alkalmazása és az ujjnyom képének elektronikus célműszerrel történő továbbítása. A terepen is alkalmazható mobil biometrikus műszerek alkalma-

zása gyorsította az érdektelen személyektől történő ujjnyomatfelvelet és kizárásukat a gyanúsítható személyek köréből.¹¹

A digitális fényképezés és más speciális fényképezési módszerek

A helyszíni szemle eredményességét több vonatkozásban is lényegesen javította a digitális fényképezés. A bűnügyi technikai gyakorlatból gyorsasági és a gazdaságossági érvekkel kiszorította a pozitív-negatív eljárásokat.

A fotótechnika fejlődése további lehetőséget nyújt a bűnügyi technikai célokra történő alkalmazáshoz. Így

- a 3D fényképezés megfelelő számítástechnikai programokkal gazdaságosan alkalmazható objektumok és helyszínek rögzítésére, mérethű szkennelésére. Hazai alkalmazását előmozdíthatják egyes bűnügyi technikai szervek hasonló tapasztalatai¹²;
- a termofényképezés hatékonyan felhasználható terep, tereptárgyak és nagyobb objektumok roncsolásmentes vizsgálatára¹³;
- a satelitfényképezés a helyszíni intézkedések előkészítésére – amint ezt hazai és külföldi példák igazolják – rendkívül széles mérettartományban gyorsan és gazdaságosan felhasználható.

A bűnügyi technikai alkalmazásra ajánlott módszerek gyakorlatilag lezárhatatlan sorát a GPS navigációs és fotótechnika megemlítésével zárjuk.¹⁴

A digitális fényképezés lehetőségeit a hazai bűnügyi technikai gyakorlat még messze nem használta ki teljes mértékben. A fényképfelvételek felbontási képességének további fokozása, az alkalmazott hullámhossztartományok bővítése még kiaknázatlan lehetőségeket rejt.

A digitális fényképek hitelességének ellenőrzése a hazai gyakorlatban – a külföldi tapasztalatokkal ellentétben – máig nem kapott kellő súlyt¹⁵. Erre irányuló igény még nem merült fel, de a magyar szakembereknek is fel kell készülniük arra, hogy a fényképes ábrázolás méretbeli, alakbeli vagy megvilágításbeli hitelességének ellenőrzésére és igazolására megfelelő technikai módszereket alkalmazzanak.

¹¹ Mobile biometric devices. HSB identification. <http://www.crime-scene-investigator.net> Optimized Digital Recording of Crime Scene Impressions

¹² http://www.shoemaster.co.uk.solutions/foot_scanner.html; <http://www.photomodeler.com>

¹³ Forensic Thermal Imaging. <http://www.youtube.com/watch>

¹⁴ <http://www.digiterra.hu>; Maps, Google.com. Forensic investigation tools. Geophysics Forum

¹⁵ <http://www.policecentral.com/wp-digicam.htm>

A helyszíni szemle jogi, kriminalisztikai és nyomozásszervezési normái közötti összefüggés

Az összefüggés megjelenési módjai

A helyszíni szemlét és a perbeli bizonyítást érintő jogi és kriminalisztikai normák áttekintése mellett indokolt a szemlére és a nyomozás folyamatára gyakorolt együttes hatásuk vizsgálata is.

A szemle jogi szabályozása, a szakmai, kriminalisztikai módszerekre vonatkozó ajánlások tudományos-technikai színvonala és az ezeket alkalmazó nyomozó, szakértő, ügyészi és bírói állomány felkészültsége közötti szoros összefüggés nyilvánvaló.

A helyszíni szemlét befolyásoló – korábbiakban tárgyalt – tényezők jellege és hatása eltérő. A helyszíni szemle tevékenység metodikáját meghatározó tudományos-technikai színvonal fejlődése közvetlenül befolyásolja a nyomozó szervek személyi állományának felkészültségét, és hosszabb távon kihat a szemle jogi szabályozására.

A büntetőügyekben és a közigazgatási hatósági ügyekben eljáró szervek a helyszíni szemlét befolyásoló tényezők közötti egyensúly fenntartásával garantálhatják az intézkedések hatékonyságát. Közvetve követelményeket támaszt a jogalkotóval szemben is, amely felelős a hatósági eljárás jogi szabályozásának hatékonyságáért.

A szemle/helyszíni szemle végzését meghatározó jogi, kriminalisztikai, szervezési tényezők együttes hatékonysága kedvezően hat a korszerű integrált nyomozási folyamat kialakulására.¹⁶

A helyszíni szemle ügyrendi szabályozása

A nyomozó szervek ügyrendje a jogi rendelkezések és a munkaszervezés tudományos elveinek figyelembevételével határozza meg a helyszíni intézkedések előkészítésének rendjét.

Minden esetben intézkedni kell

- a helyszín biztosításáról,
- a helyszíni szemlét vagy a helyszínmegtekintést végző személyekről.

¹⁶ Déri Pál: i. m.

A tárgyalat folyamat szakaszainak időbeli sorrendje:

1. A hatósági eljárás kezdeti szakaszában a helyszíni intézkedések kezdeményezésekor a következő kérdések eldöntése válhat szükségessé:
 - milyen helyszíni intézkedés (szemle tartása, a helyszín megtekintése) szükséges?
 - ki hajtsa végre a szükséges helyszíni intézkedést – figyelembe véve a nyomozással vagy más hatósági eljárással kapcsolatos hatásköri, illetékességi szabályokat.
2. A rendkívüli halál esetén folytatott eljárások során – idesorolva a szándékos élet, testi épség elleni bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozásokat, amint erre már utaltam – jogszabály rendelkezik a bizottságilag tartott helyszíni szemléről. Ennek megfelelően szükségessé válhat
 - orvos szakértő közreműködése,
 - adott körülmények között további szakértők bevonása,
 - a bűncselekmény súlyosságától, illetve a helyszíni körülményektől függően nyomozókutya-vezető kirendelése.

A szemlebizottság kiküldése helyett kisebb súlyú bűncselekmény és adott körülmények között szaknyomozó(k) vagy közrendvédelmi állomány, szerv tagja is megbízható a helyszín megtekintésével.

A munka/nyomozás/szervezés elveinek és a helyszíni bizonyítási és nyomozási cselekmények eljárásjogi normáinak és helyzetének figyelembevételre megteremtheti a nyomozás hatékonyságát, gyorsaságát és gazdaságosságát. Ezeket a követelményeket figyelembe véve körültekintő intézkedésekkel garantálható, hogy

- a releváns eseményre vonatkozó bejelentés vétele után lehető legrövidebb időn belül szakszerű, érdemi helyszíni intézkedések történjenek,
- a helyszíni intézkedések időtartama ne lépje túl a reális időbeli határokat, beleértve a hatékony rögzítést,
- a helyszíni intézkedésekhez kapcsolódó szakértői vizsgálatokat megkezdjék és a szakértői vizsgálatok technikai idő-igényeit és a nyomozás időbeli igényeit is figyelembe véve mielőbb elvégezzék,
- a helyszíni intézkedéseket szükség esetén minél rövidebb időn belül kövesse a forrányomon üldözés, és
- foganatosítsák a további nyomozási, hatósági intézkedéseket, valósuljon meg a helyszíni szemle és a további nyomozási cselekmények integrált egysége.

A helyszíni intézkedések (helyszíni szemle, helyszínmegtekintés) szakszerű, megfelelő időben történő elvégzése pótolhatatlan előfeltétele a büntetőeljárás lefolytatásának és más hatósági intézkedések eredményes elvégzésének.

Összegzés

Jelen tanulmányban megkíséreltem a helyszíni szemle előkészítésével, megtartásával és hatékonyságával összefüggő néhány aktuális kérdés tárgyalását, kiemelt figyelmet fordítva a technikai fejlődés várható vonásaira. Ennek során támaszkodtam az elérhető belföldi tapasztalatokra és a világhálón megismerhető külföldi forrásokra.

Hangsúlyozni kell, hogy e jelzett források alapján a tanulmányban csupán a szemletevékenység fejlesztési irányainak vázolására törekedhettem. A bűnügyi tudományok érintett szakterülete művelőinek feladata – figyelembe véve az adott időszak pénzügyi korlátait – a fejlesztési projektek kidolgozása.

A feldolgozás teljessége akkor garantálható, ha azok a szakemberek, akiknek a tárgyalt kérdésekben hiteles és aktuális ismereteik vannak, a folyóirat hasábjain vitatják meg tapasztalataikat.

SZALÁRDI GÁBOR

A csúcstechnológiai bűnözés elleni küzdelem támogatása

A világháló használata és az abból fakadó előnyök a huszonegyedik század emberének ma már természetes dolog. Megtalálható az otthonokban, munkahelyeken és a szórakozóhelyeken is. A vezeték nélküli hálózat lehetővé tette azt is, hogy mostanra akár a nyílt utcán vagy utazás közben is elérhetőek legyünk. Végfelhasználók milliói osztják meg magánügyeiket biztonságosnak vélt csatornákon keresztül ismerőseikkel, miközben a számítógépen futó programok és az internetes alkalmazások automatikusan adatok halmazát gyűjtik rólunk. Ez a halmaz az átlagember számára értéktelen és nem is elérhető.

Tény azonban, hogy az internethasználóknak van egy olyan, egyre bővülő köre, amelynek tagjai autodidakta módon, tanulmányaik során, illetve munkájukból adódóan magasabb szinten kezelik a számítógépeket, az internetet, és a megszerzett tudásukat személyes adatok illegális gyűjtésére, valamint szándékos károkozásra, illetve anyagi haszonszerzésre használják (botnet¹, malware, vírusok stb.). A következő jellemző bűncselekmények fordulnak elő:

- személyazonosság-lopás;
- internetes banki ügyintézés adatainak másolása;
- elektronikus kereskedelemmel összefüggő csalások;
- elektronikus pénzmosás.

Az elkövetők elfogása és bíróság elé állítása hihetetlenül bonyolult feladat, hiszen a hatóságok sem automatikusan szereznek tudomást a bűncselekményről, gyakran ugyanis a sértettben sem tudatosul az áldozattá válás ténye. Továbbá az elkövető azonosítása is rendkívül nehéz feladat, hiszen fizikailag nem kell Magyarországon lennie annak, aki betör egy titkosított hálózat tagjaként működő kormányzati számítógépbe, vagy indít az interneten automatikusan továbbműködő károkozót.

¹ Vírusal fertőzött számítógépek hálózata, amelyekkel a felhasználó tudta nélkül lehet támadást indítani információs rendszerek ellen (az eddigi legnagyobb botnet 24 óra alatt kb. ötvezer fertőzött számítógéppel állt fel).

Gyermekek szexuális kizsákmányolása

Az internet térnyerésével előtérbe került egy olyan bűncselekményi kategória, amely mára a csúcstechnológiai bűnözés egyik, a társadalomra legveszélyesebb részévé vált.

A gyermekek szexuális kizsákmányolására irányuló, azokat ösztönző, anyagi forrással ellátó bűncselekmények viszonylagos latenciája és anonimitása miatt vonzó az azonos érdeklődési körű emberek között.

Ezek a bűncselekmények

- pornográf tartalmú (ingyenesen és térítés ellenében letölthető) internetes oldalak üzemeltetése, használata (letöltés és feltöltés);
- pornográf témájú közösségi oldalak, fórumok létrehozása, fenntartása és használata.

Mindkét elkövetési módszer magától értődő módon a gyermekek szexuális kizsákmányolását (*Child Sexual Exploitation; CSE*) erősíti, újabb és újabb potenciális elkövetőt teremtve. Az internetes le- és feltöltő oldalak addig szaporodnak, amíg a rajtuk megjelenő videókra, képekre van kereslet.

A feltöltött anyagok iránt érdeklődők sokszor úgy gondolják, hogy nem ártanak senkinek, holott ennek éppen a fordítottja igaz. Az érdeklődés, a gyakori letöltés újabb film vagy kép elkészítéséhez vezet. Természetesen ezen oldalak látogatása most még térítés ellenében történik.

A bevétel sok esetben szervezett bűnözői csoportokhoz kerül, amelyek ebből a pénzből finanszíroznak súlyos, országhatárokon átnyúló bűncselekményeket (terrorizmus, kábítószer-kereskedelem, fegyverkereskedelem, embercsempészség, emberkereskedelem stb.).

A pornográf témájú közösségi oldalak, fórumok általában egyetlen célt szolgálnak: olyan platformot fenntartani és használni, amelyek segítségével a „témában érintett” vagy még „csupán érdeklődő” személyek tapasztalatokat, információkat cserélhetnek.

Együttműködés

Az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnüldözési Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről szóló 1999. évi LIV. törvény felhatalmazása alapján az *ORFK Nemzetközi Bűnüldözési Központ (Nebek)* jogosult a két-

és többoldalú nemzetközi szerződésben részes állammal folytatott együttműködés során adat-, információtovábbításra, illetve adatok és információk igénylésére. Feladatait a rendelkezésre álló információs csatornák (Europol², Interpol³, SIS/SIRENE⁴, SELEC⁵) használatával látja el, ebben kiemelt szerepet vállal az Europol Nemzeti Irodához tartozó és Hágába kihelyezett Europol Magyar Összekötő Iroda.

A Nebek a csúcstechnológiai bűnözés és a gyermekek szexuális kizsákmányolása vonatkozásában elsősorban a következő három nyomozó szervvel működik együtt:

- Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Főosztály Csúcstechnológiai Bűnözés Elleni Osztály,
- Budapesti Rendőr-főkapitányság Gazdaságvédelmi Főosztály Gazdaságvédelmi Osztály I. Számítógépes Bűnözés Elleni Alosztály,
- Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főosztály Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Osztály.

Valamennyi tagország nyomozó szervének a nyomozások során egyetlen célja lehet: az interneten fellelt pornográf tartalmú kép vagy videó alapján eljutni a szexuális erőszakot elszenvedő áldozathoz, az elkövető személyhez és felszámolni a bűnözői hálózatot.

Az információtechnológia hihetetlen léptékű fejlődése és az internet gyors előretérése miatt a szervezett bűnözői hálózatok elleni hatékony küzdelem csak szoros együttműködéssel valósítható meg, elsősorban az igazságügyi szervek, az informatikai iparág szereplői, az internetszolgáltatók, a banki szektor és a nem kormányzati szervezetek között.

A megoldásra törekvés adott, ezt a Nebek teljes mértékben támogatja.

Európai Unió

Az EU legtöbb polgára napi szinten használja valamely információtechnológiai vagy kommunikációs csatornát, amelyet természetes módon biztonságosnak és megbízhatónak gondol. A kommunikációs csatornák biztonsága

² Európai Rendőrségi Hivatal.

³ Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete.

⁴ Schengeni Információs Rendszer/Kiegészítő információ kérése a nemzeti bevitel szintjén.

⁵ Délkelet-európai Rendészeti Központ.

fontos tényező, a magánélethez és a szólásszabadsághoz fűződő alapjogok tiszteletben tartása azonban még fontosabb.

Európa elkötelezett híve az internet felhasználásával – különösen a gyermekek sérelmére – elkövetett bűncselekmények elleni küzdelemnek, és mindent megtesz a bűnözés visszaszorításáért.

A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális zaklatás és a szexuális kizsákmányolásra irányuló bűncselekmények különösen nagy károkat okoznak a gyermekek fizikai és pszichológiai fejlődésében, megnehezítik a társadalomba való beilleszkedés folyamatát.

Az internet rendkívül gyors terjedése mellett a bűnügyi szervek korlátozott lehetőségei is a bűncselekmények elkövetését segítő tényezők. Továbbá kiemelt problémaként kezelendő a sértetti kör bizonyos fokú ismeretlensége: az áldozatok, félve a megaláztatástól, bizonytalanok a megfelelő segítségnyújtást és támogatást illetően, ezért nem tesznek feljelentést.

Uniós irányelvek

Cybercrime

Az Európai Parlament és a Tanács közös irányelvjavaslatot dolgozott ki *az információs rendszerek védelme érdekében*⁶. A javaslattal párhuzamosan számos egyéb programot indítottak útjára, illetve terveznek elindítani pályázat kiírásával:

- bűnmegelőzési és bűnüldözési program (*Prevention of and Fight against Crime; ISEC*);
- büntető igazságszolgáltatás program (*Criminal Justice; JPEN*);
- biztonságosabb internet program (*Safer Internet Programme; SIP*).

Az irányelvjavaslat célja olyan, az információtechnológiát érintő és felhasználó tevékenységek egységes büntetőjogi ágba való bevonása, amelyek eddig a nemzeti szinteken való jogszabályi háttér különbözőségei miatt szankciók nélkül maradó cselekmények voltak. Ilyenek az információs rendszerekbe való jogosulatlan belépés, illegális adat- és rendszerművelet, e műveletekre való felbujtás, segítségnyújtás és ezek kísérlete.

⁶ Az információs rendszerek elleni támadások visszaszorítása és a 2005/222/JHA tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről szóló COM(2010) 517. számú irányelvjavaslat (2010).

A javaslat egy új büntetőjogi kategóriát is bevezet, a jogosulatlan információszerezést. A tevékenység magában foglal minden olyan magatartást, amely egy információs rendszer használatával, nem nyilvános csatornán keresztül továbbított számítógépes adat céleszközzel történő megszerzésére irányul.

Legfontosabb célja az eddig ismertté vált, de nem szankcionált számítógépes támadások (botnet), valamint a bűncselekményhez használt speciális eszközök gyártásának, árusításának, terjesztésének és megszerzésének büntethetővé tétele, illetve a nemzetközi ügyek kapcsán végzett nyomozások és bírósági eljárások könnyebbé tétele, gyakorlat kialakítása.

Az irányelvjavaslat érint egy csupán részben rendészeti, igazságügyi területet is. A javaslat kidolgozói és a javaslatot bírálók szerint is szükség van ugyanis a rendőri szervek és a magánszektor közötti együttműködés erősítésére a 24 órás elérhetőségű rendőri kapcsolattartó pontok számának növelésével, hatáskörének bővítésével, illetve egy rendőr–civil EU-hálózat létrehozásával, amelynek tagjai szakértők és hatóság. Szükség van a rendőri szervek és az internetszolgáltatók, nagyobb szervetulajdonosok közötti együttműködést ösztönző, uniós szintű megállapodásra.

Gyermekek szexuális kizsákmányolása

A bűnözés elleni hatékony fellépés érdekében 2010. március 29-én Brüsszelben elfogadták a gyermekek szexuális zaklatása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló, az Európai Parlament és a Tanács közös irányelvjavaslatát, amely azonban nem az első európai szintű kísérlet a probléma kezelésére. Felismerve az internet, az információtechnológia és a gyermekek szexuális kizsákmányolására irányuló bűncselekmények közötti kapcsolatot, a tanács 2000 óta számos határozatot hozott az információs rendszerek és a gyermekek védelme érdekében.

Az uniós irányelv főbb vívmányai a 2004/68/IB⁷ kerethatározat integrálásá után a következők⁸:

- Büntethetővé nyilvánítja a gyermekek szexuális zaklatásának és kizsákmányolásának azokat a súlyos formáit, amelyek jelenleg nem tartoznak az uniós

⁷ A gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2004/68/IB tanácsi kerethatározat (2003. 12. 22.).

⁸ A gyermekek szexuális zaklatása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB kerethatározat hatályon kívül helyezéséről szóló COM(2010)94 javaslat (2010. 03. 29.).

jogszabályok hatálya alá (szexuális bűncselekmények elkövetése céljából szervezett utazás, különösen gyermekszex-turizmus).

- Emeli a büntetőjogi szankciók mértékét a visszatartó erő növelése érdekében.
- Büntethetővé nyilvánítja a szexuális zaklatás és kizsákmányolás új, az informatika alkalmazásával lehetővé vált formáit (online pornográf előadások, gyermekpornográf anyaghoz való tudatos hozzáférés).
- Új bűncselekmények meghatározása (grooming, azaz szexuális kapcsolatra való felhívás és letöltés nélküli pornográf tartalmú kép vagy videó megtekintése).
- A nyomozások és a vádemelések elősegítése érdekében rendelkezések.
- Módosítja a jogszabályokat annak érdekében, hogy a gyermekek szexuális zaklatásának és kizsákmányolásának az unióból származó elkövetői (állampolgárok és állandó lakosok) akkor is eljárás alá vonhatók legyenek, ha bűncselekményeiket az EU-n kívül követik el.
- Új rendelkezések az áldozatok jogorvoslatainak elérhetősége érdekében.
- A gyermekpornográfiához való internetes hozzáférés korlátozása.

Uniós programok, projektek

Biztonságos internet program⁹

Az internetet és egyéb kommunikációs technológiát használó gyermekek védelme érdekében létrehozott többéves közösségi program¹⁰ keretében egy három tagozódású pályázat kiírására került sor olyan projektek fogadása és elbírálása céljából, amelyek fő törekvése a gyermekek védelme. A befogadott projekt szakmai elemzésére szaktudással bíró, szintén pályázati úton bekerülő cég felkérésére kerül sor. A projekt megvalósítása a pályázat harmadik szintje. A biztonságos internet program a következő négy elemre épül:

- ismeretterjesztés;
- illegális tartamú oldalak elleni elkötelezett harc;
- biztonságosabb online környezet hirdetése;
- tudásközpont megvalósítása.

Fő célkitűzése olyan biztonságos internetközpontok (*Safer Internet Centres; SIC*) létrehozása Európa-szerte, amelyek a koordinátori szerepkörüknél fog-

⁹ http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/crime/crime_sexual_en.htm

¹⁰ Multi-annual Community Programme on protecting children using the Internet and other communication technologies.

va lehetővé teszik az illegális tartalmú oldalak elleni küzdelemhez nélkülözhetetlen tudás terjesztését. Efféle központok jelenleg harminc országban találhatóak, ellátnak felvilágosító tevékenységüket, bejelentik az illegális adat-tartalmú oldalakat és segítséget nyújtanak a családoknak.

Az illegális tartalmú oldalak elleni eredményes küzdelem érdekében a biztonságos internet program keretén belül sor került az Internet-hotline-ok Nemzetközi Szövetsége (*International Assosiation of Internet Hotlines; INHOPE*) elnevezésű hálózat, a segítségnyújtás, valamint az állandó elérhetőség érdekében pedig a Felvilágosító Központok Európai Hálózata (*European Network of Awareness Centres; INSAFE*) megalapítására.

CIRCAM-projekt¹¹

Az Európai Rendőri Vezetők Munkacsoportja (*European Police Chief Task Force; EPCTF*) által 2004-ben életre hívott és a rendőrség átfogó műveleti stratégiai tervezése (*Comprehensive Operational Strategic Planning for the Police; COSPOL*) elnevezésű projekt célja a rendőri szervek szervezett és súlyos bűncselekmények felderítésére irányuló stratégiai tervezésének elősegítése az EU valamennyi szintjén megvalósuló koordinációval és a felek közötti kommunikációval.

A COSPOL valójában egy többoldalú, a rendőri szerveket segítő eszköz, amelyet terroristák, szervezett bűnözői hálózatok és csoportok vezetőinek elfogására és a szervezet felszámolására irányuló rendőri akciók és nyomozások támogatása érdekében hoztak létre. A COSPOL-projekten belül megvalósuló együttműködés alapfeltétele az Europol nyújtotta lehetőségek kihasználása.

Számos bűncselekmény-kategóriát (kábitószer, csúcstechnológiai bűnözés stb.) érintő projekt fut a COSPOL égisze alatt.

A CIRCAM- (*COSPOL Internet Related Child Abuse Material*) projektet az Európai Rendőri Vezetők Munkacsoportja 2004-ben indította útjára az interneten terjesztett illegális, pornográf tartalmú anyagok visszaszorítása érdekében. A projekt kiemelkedő sikereket ért el a gyermekek szexuális kizsákmányolására irányuló anyagok terjesztését akadályozó szűrő (*Child Sexual Abuse Anti Distribution Filter; CSAADF*) tagországok közötti terjesztésében, amelynek alapja az érintett domén blokkolása. A projekttagok folyamatosan elemzik a célterülettel érintett bűnözés várható irányait és a beavatkozás le-

¹¹ <http://circamp.eu>

hetséges eszközeit, a megvalósításhoz magasabb szintű műveleti megközelítés szükséges.

A projekt műveleti és elemzői támogatást kap az Europoltól és az Interpoltól. A CIRCAM-hálózat céljai a következők:

- pornográf anyagok készítésére és terjesztésére specializálódott bűnözői hálózatok és szervezetek azonosítása és felszámolása, az elkövetők elfogása és segítségnyújtás az áldozatoknak;
- együttműködés az internet használatára vonatkozó általános gyakorlat kialakítása érdekében;
- európai szintű segítségnyújtás a pornográf tartalmú anyagok terjesztése elleni küzdelemben;
- a szervezett bűnözői csoportok által üzemeltetett fizetős oldalak azonosítása és felszámolása.

A hálózat a rendőri szervek munkájának támogatása érdekében a 2006-ban kiadott akciótervnek megfelelően jár el a következők szerint:

- szűrő terjesztésével a tagországok nemzeti szabályozásaira figyelemmel blokkolja az illegális, pornográf anyagokat tartalmazó weboldalak elérését;
- azonosítja és lezárja a pornográf anyagok terjesztésével összefüggésben elérhető fizetési rendszereket;
- azonosítja és elfogja az ilyen bűncselekmények elkövetésében érintett személyeket.

A projekt vezetője a Norvég Bűnügyi Szolgálat (Kripos) és az Egyesült Királyság Gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni online védelmi központ (*UK Child Exploitation and Online Protection Center; CEOP*).

Hazánk nem tagja a CIRCAM-hálózatnak.

A CIRCAM-projekt másik hasznos eszköze a *Nemzetközi domén-feketelista (International „Worst of”-list of domains)*, ez elsősorban azon országok támogatása céljából jött létre¹², amelyek megfelelő jogszabályi vagy technikai háttér hiányában nem képesek felvenni a harcot a rohamosan szaporodó illegális tartalmú oldalak ellen. A lista segítségével a nemzeti hatóságok számára

- azonosíthatóvá válnak az esetleges ellenőrzés tárgyát képező internetes oldalak,
- az internetszolgáltatók blokkolhatják a domének elérését.

¹² <http://i247.ip/1247/Public/THB/default.asp>

A CIRCAM-projekt kiemelkedő partnereként működő Interpol szolgáltatja a feketelistát és a figyelmeztető oldalt a saját biztonságos, 24 órás elérhetőséget nyújtó belső rendszerén¹³ keresztül a tagországok kapcsolattartó pontjainak.

Európai Pénzügyi Koalíció

A szervezet (*European Financial Coalition; EFC*) célja az illegális tartalmú, fizetős internetes oldalak mögött lévő gazdasági háttér felszámolása. A legnagyobb pénzügyi, internetszolgáltató és információtechnológiai cégek a nemzetközi rendőri szervekkel, az Európai Bizottsággal és civilszervezetekkel együttműködve azonosítják és fagyasztják be az illegális tartalmú weboldalakhoz kapcsolt pénzügyi vonalakat, számlákat. Az Europol szoros kapcsolatot tart fenn az Egyesült Királyságban működő online védelmi központtal, az Eltűnt és kihalasztott gyermekek nemzetközi központjával (*International Center for Missing and Exploited Children; ICMEC*) és az Olasz Rendőrséggel.

Az Europol a 2009 márciusában létrejövő szervezetet a kezdetek óta támogatja.

SIP-BENCH-II projekt

A biztonságosabb internet program égisze alatt működő projekt (*Safer Internet Programme Benchmark II*) célja az internetes szűrőalkalmazások és szolgáltatások teljesítményének teljes körű felmérése. A projekt eredményeinek megismerésével és terjesztésével azoknak a szülőknek és intézményeknek kívánnak ajánlást nyújtani, akik, illetve amelyek elsősorban beépített szűrők alkalmazásával igyekeznek megvédeni a gyermekeket az ártalmas tartalmú internetes oldalaktól.

Az elemzés alapján felállított és szakértők által kidolgozott lista ismeretében a szülők eldönthetik, hogy melyik program, alkalmazás vásárlása, telepítése szolgálja legjobban az érdekeiket.

FIVES-projekt

A rendőrségi nyomozások során sokszor probléma a nagyszámú tárolóeszközök lefoglalása és a tartalom teljes körű elemzése. A projekt a lefoglalt képek és hanganyagok igazságügyi vizsgálatát hivatott támogatni egy saját fejlesztésű

¹³ Interpol I-24/7

tésű, könnyen kezelhető, nagy adattartalom gyors és hatékony elemzésére kifejlesztett alkalmazással¹⁴.

Egy átlagos nyomozás során is több terrabyte-nyi¹⁵, eltérő kiterjesztésű adat lefoglalására kerül sor, ezek elemzése nagyon lassú folyamat.

A vizsgálati másolat és a videofelvételek támogatása (*Forensic Image and Video Examination Support; FIVES*) alkalmazás a rendőri és igazságügyi szervek számára lehetővé teszi

- a nagy adattartalom gyors és mélyreható elemzését, a már feltárt illegális tartalmú adatok és az új adatok megkülönböztetését;
- az azonosítási folyamatba épített automatizmusok segítségével az emberi beavatkozás minimalizálását;
- különböző képeken és videókon látható bűncselekmények azonos helyszíneinek jelzését képfelismerő és tárgypon-tazonosító eszköz futtatásával.

Európai civilszervezetek összefogása
a gyerekek biztonságos internetezésért

Az internetes gyermekvédelem körében a *European NGO Alliance for Child Safety Online (ENACSO)* projekt célja egy civilszervezetekből álló dinamikus hálózat kiépítése és fejlesztése, amely a témában képviseli az uniós civilszervezeteket, illetve hozzájárul egy Európában egységes gyermekvédelmi koncepció kialakításához és igyekszik hatással lenni a nemzeti, európai és nemzetközi szakpolitikák és stratégiák létrehozására.

A projekt tagja a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány.

Rendvédelmi Szervezetek Szövetsége

A *Virtual Global Taskforce (VGT)* célja egy erős és hatékony nemzetközi rendőri hálózat létrehozása, amely képes felvenni a harcot a bűnözői csoportok ellen.

Céljaik között szerepel az internet biztonságosabbá tétele, az áldozatok és lehetséges áldozatok azonosítása és segítségnyújtás, az elkövetőkről naprakészen tartott adatbázis működtetése.

Hazánk nem tagja a szervezetnek.

¹⁴ <http://i247.jp/i247/Public/Children/Default.asp>

¹⁵ 1 Terrabyte = 1024 Gigabyte = 1 048 576 Megabyte

PIN-művelet¹⁶

Az akció elindításakor létrehoztak egy rendőri szervek által irányított weboldalt, amely illegális tartalmú anyagok elhelyezésének lehetőségét és megtekintését kínálta.

A belépni szándékozók internetes azonosítóját lekövezték, és az illető szembekerült egy figyelmeztető oldallal, amely tájékoztatta, hogy egy rendőri portálon van, és az azonosítóit átadják az illetékes nyomozó szervezeteknek további intézkedésre. A művelet 2003. decemberi indulása óta számos ország állampolgárainak azonosító adatai felkerültek, olyanokéi, akik szándékosan kerestek az interneten illegális pornográf tartalmú weboldalakat.

A művelet valódi célja azonban a bűnmegelőzés és a magukat megfoghatatlannak hívók elbizonytalanítása. Az akció az évek folyamán már bebizonyította érdemeit, és a hatékonyabb visszatartó erő érdekében a szervezők újabb és újabb internetszolgáltatókat és cégeket vonnak be.

A VGT ugyanakkor a szülők és nevelők részére segítséget is nyújt a gyermekvédelem terén. Felvilágosítást adnak a veszélyes weboldalak online bejelentésének lehetőségeiről. A szervezet évente nagyjából háromszáz jelentést kap a szülőktől.

Europol

*Elemzői munkafájlok*¹⁷

Az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) bűnözésfinanszírozás és csúcstechnológiai bűnözés elleni osztálya a tagországok kompetens nyomozó szerveinek támogatása céljából működteti a CYBORG és a TWINS elemzői munkafájlokat (*Analysis Work File; AWF*).

A 2009. április 29-én megnyitott munkafájl célja az Europol mandátumkörébe eső internetes és információtechnológiai bűnözéssel kapcsolatos tagállami nyomozások támogatása a munkafájlok alaprendeltetése és a nyitópáncsban meghatározottak szerint.

Magyarország tagja a CYBORG AWF-nek, a kapcsolattartó szerv a Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Főosztály Csúcstechnológiai Bűnözés Elleni Osztály.

¹⁶ <http://www.virtualglobaltaskforce.com>

¹⁷ <http://europs.europolhq.net/Europs/DesktopDefault.aspx>

Az Europol mandátumkörébe eső és a pornográf tartalmú anyagok készítésére, terjesztésére és kereskedelmére irányuló bűnözői hálózatok felderítése érdekében tett tagállami erőfeszítések elősegítésére indította el 2001. augusztus 16-án az Europol a TWINS munkafajlt.

Az Europol a következő célok elérésében nyújt segítséget:

- elkövetők azonosítása;
- a határon átnyúló elkövetési módszerek és a kapcsolattartás módjának (rejtett, meghívásos módon működő privát csatornák) azonosítása;
- sértettek azonosítása az esetlegesen folyamatban lévő bűncselekmények megszakítása érdekében;
- hálózati azonosító elrejtéséhez használt programok azonosítása;
- ismételt áldozattá válás megakadályozása;
- az Europol összekötő tiszti hálózat (*Europol Liaison Officers Network; ELO*) igénybevetelével a műveleti szintű együttműködés hatékonyságának növelése;
- stratégiai és műveleti elemzői támogatás nyújtásával a bűncselekmény változásainak követése;
- információ- és tapasztalatcsere érdekében szakértői (műveleti és stratégiai) találkozók szervezése.

Hazánk a kezdeti tagság után kilépett a munkafájlból.

Csúcstechnológiai bűnözés elleni központ

A *High Tech Crime Center (HTCC)* a tagországok szervezett bűnözés elleni küzdelmében kíván támogatást nyújtani a közvetlen és közvetett igények lehetőség szerinti kielégítésével elsősorban magasan képzett szakértők közreműködésével végzett koordinációval, műveleti támogatással és képzésekkel.

A HTCC a koordinátor szerepét tölti be a csúcstechnológiai bűnözéshez kapcsolódó tevékenységek vonatkozásában, és a következő eszközökkel igyekszik hatékonyabbá tenni a tagországok közötti együttműködést:

- legjobb gyakorlat (a nyomozó szervek leghatékonyabb nyomozási taktikáinak azonosítása és elemzése a nyomozás eredményességének növelése érdekében);
- kutatás és fejlesztés (az információtechnológia fejlődésének nyomon követésével fenyegetettségértékelés);
- szakértői csoport;
- kommunikációs platform (a tagországok nyomozó szerveinek kapcsolattartásra alkalmas eszköze);

- képzések (a bűnözés fejlődési irányához és a tagországok internet-információtechnológiai specifikus igényeihez igazodva dolgozzák ki a képzési anyagokat, és egy 2007 óta működő munkacsoport keretében tart fenn állandó kapcsolatot rendészeti szervekkel, nemzetközi szervezetekkel, magánszektorral és iskolákkal).

A központ képzett szakértői az adott jogszabályi keretek között speciális szaktudást igénylő kérdésekben segíthetnek választ adni a hozzájuk kérésrel forduló tagországnak akár eseti jelleggel, akár közös nyomozó csoport (*Joint Investigation Team; JIT*) keretében. Lehetőség van lefoglalt számítógép merevlemezének speciális programmal való átvizsgálásra, valamint az Europol tisztviselői számára elérhető internet account használatával biztonságos online információcserére.

A központ a csúcstechnológiai bűnözés tendenciáinak azonosítása érdekében folyamatosan elemzi a tagországok által szolgáltatott és a terület által érintett információkat, valamint adatot szolgáltat az Europol által készített szervezettbűnözés-fenyegetettségi értékeléshez (*Organized Crime Threat Assessment; OCTA*), és saját, területspecifikus fenyegetettségértékelést készít.

Az eredményes együttműködés és a stratégiai célok megvalósítása érdekében az Europol létrehozta az Europol csúcstechnológiai bűnözés elleni platformot (*Europol Cyber Crime Platform; ECCP*), amely a következőket foglalja magában:

- internetbűnözés online értesítési rendszer (*Internet Crime Reporting Online System; I-CROS*), amelynek célja a tagországok és egyes esetben a (műveleti megállapodással bíró) harmadik partnerek által az internetes bűncselekményekről szolgáltatott információk továbbítása közvetlenül az Europol Információs Rendszerbe (*Europol Information System; EIS*);
- CYBORG AWF;
- internet igazságügyi szaktudás (*Internet Forensic Expertise; I-FOREX*) platform az említett I-CROS és CYBORG AWF kiegészítésére szolgál, magában foglalva minden egyéb, nem személyes vagy műveleti információt. Ezek az adatok általában rendőrségi legjobb gyakorlatokra és képzésekre vonatkoznak.

Akciónapok¹⁸

Az Europol évről évre különböző méretű, technikai támogatottságú és célú akciók szervezésével igyekszik segíteni a tagországok nyomozó hatóságainak felderítő munkáját.

TYPHON

A művelet nyomán tizenkilenc országban tartottak házkutatást a hatóságok, és a korábban azonosított 286 elkövető közül 118-at letartóztattak. Az osztrák hatóságok által vezetett nyomozás során sikerült azonosítani egy pornográf tartalmú anyagokat terjesztő internetszolgáltatót. A lefoglalt anyagok alapján az Europol több minősített tartalmú információs csomagot és elemző jelentéseket állított össze. Az akció során kiderült, hogy a munkakörénél fogva jó néhány elkövető a gyermekek állandó közelségében dolgozott.

Az osztrák hatóságok által vezetett nyomozás végén sikerült azonosítani és biztonságba helyezni öt, különböző állampolgárságú, négy és tizenkét év közötti gyermeket.

VENICE CARNIVAL

A velencei Olasz Postai és Kommunikációs Rendőrség által vezetett művelet során az Europolnak sikerült azonosítania számos, malware-rel fertőzött weboldal URL-jét. A malware volt a felelős az internetfelhasználó illegális, pornográf oldalakra való átirányításáért. A malware-t tartalmazó szerver tulajdonosa nem tudott a fertőzésről. A beszerzett adatok alapján valószínűsíthető volt, hogy ugyanaz a bűnözői szervezet állt a fertőzés hátterében, amelyik az illegális tartalmú képek reklámozásáért volt felelős.

A művelet nyomán számos tagországban működő weboldal-tulajdonos értesítettek, ők pedig elvégezték a szükséges vizsgálatokat és a törléseket.

HAVEN

Az Europol Műveleti Főosztály TWINS AWF szervezésében Németországgal, Hollandiával, Svédországgal és az Egyesült Királysággal együttműkö-

¹⁸ Child Sexual Exploitation 2010 Fact Sheet

<http://europs.europolhq.net/europs/desktopmodules/search/getDMSDoc.aspx?id=520193&ext=pdf>

désben, 2011 márciusában került sor a HAVEN elnevezésű közös európai akciónap megrendezésére.

Az akciónap célja az érintett tagországok által megjelölt és a gyermekek szexuális szolgáltatásairól elhíresült országokból érkező repülőjáratok utasainak ellenőrzése (szükség esetén csomagok átvizsgálásával együtt) a legnagyobb cél- és tranzitállomás bevonásával, mint például a frankfurti vagy a Schiphol repülőtér, de részt vett számos brit és svéd nemzetközi repülőtér is.

Az Europol három Mobile Office kitelepítésével és egy ügyeletes kapcsolattartó személy kijelölésével segítette a tagországok hatóságainak munkáját.

Interpol

Az Interpol együttműködik a tagországok kapcsolattartó pontjaival, ezzel téve lehetővé a nyomozó szervek számára a hatékonyabb bűnmegelőzést és bűnüldözést nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.¹⁹

A nyomozó szervek támogatása terén tapasztalt szakértőket felvonultató munkacsoportjain keresztül az Interpol évek óta kiemelt szerepet vállal a csúcstechnológiai bűnözés elleni küzdelemben. Jelenleg négy, területi eloszlású munkacsoport létezik:

- Európai Csúcstechnológiai Munkacsoport (*European Working Party on Information Technology Crime; EWP ITC*);
- Afrikai Regionális Csúcstechnológiai Munkacsoport (*African Regional Working Party on ITC; ARWP ITC*);
- Ázsiai–Dél-óceáni Csúcstechnológiai Munkacsoport (*Asia-South Pacific Working Party on ITC; A-SPWP ITC*);
- Dél-amerikai Csúcstechnológiai Munkacsoport (*Latin America Working Party on ITC; LAWP ITC*).

Az Európai Csúcstechnológiai Munkacsoport évente háromszor rendez találkozót, 2010 szeptemberében tartotta az Interpol Főtitkárság (*Interpol Secretariat General; IPSG*) az 58. munkacsoportüli ülést.

A munkacsoport már eddig is számos elemzéssel, gyakorlati útmutatóval és ajánlással segítette a rendőri szerveket. Egyebek között a következőkkel segít:

¹⁹ <http://i247.ip/I247/Public/Children/Default.asp>

- Cúcstechnológiai bűnözés nyomozása (*Information Technology Crime Investigation Manual; ITCIM*) című útmutató (szakudással felvértezett nyomozók tapasztalatainak, iránymutatásainak gyűjteménye, megjelenik CD-n);
- botnetadatbázis;
- képzések (szakértők bevonásával, például Microsoft).

Interpol-tájékoztatók

Az Interpol mindenki számára elérhető tájékoztatókat készít és publikál, így figyelmeztet az információtechnológia hordozta veszélyekre.

Vezeték nélküli technológia

A rádióalapú kommunikációra épülő technológia (*Wireless Local Area Network; WLAN*) adattovábbítási módszere és biztonsági szintje alapszabványoktól különbözik a kábelszabványoktól. Az adatok rádióhullámok segítségével lépnek ki a rádióadón keresztül.

A WLAN-kommunikációt számos veszély fenyegeti:

- jogosulatlan személy használhatja az internet-hozzáférést, ami nagy fokú anonimitást garantál számára, így tevékenységének akár pénzügyi vagy büntetőjogi vonzata is lehet;
- a teljes kommunikáció ellenőrizhető (jogosulatlan személy által);
- adatlopás;
- jogosulatlan adatmódosítás.

3G mobiltelefonok

A hírközlési telekommunikációs szolgáltatók új, nagyobb és merőben más információs forgalom lebonyolítására képes technológiát dolgoztak ki harmadik generáció, azaz 3G néven. Új információs forgalmon a videoletöltés nélküli megtekintést (*Video streaming; VS*), a videokonferencia-hívást, a videohívásokat, az e-mail-kommunikációt és a webes böngésző szolgáltatásokat értem.

Ez a technológia a bűnözők számára is új lehetőségeket teremtett, külön kiemelendők a következő tevékenységek:

- a 3G technológiával ellátott telefonokra nagyon széles feketepiac alakult ki, az így létrejövő kereslet jól mutatja a telefonlopások számának ugrásszerű növekedése;

- a VS tényerése és a képküldő multimédia-szolgáltatás bevezetése újabb lökést adott a gyermekek szexuális kizsákmányolásával, illegális pornográf anyagok kereskedelmével érintett, valamint az illegális megfigyeléssel foglalkozó bűnözői tevékenységnek;
- a trójai típusú támadások²⁰ elterjedése is megfigyelhető, ezek során személyes adatokat igyekeznek gyűjteni a mobiltelefon memóriájából vagy az adatforgalomból;
- az elektronikus szavazások bevezetésével egy teljesen új bűncselekmény megjelenése várható, amikor az erre szakosodott szervezett bűnözői csoportok klónozott²¹ vagy másolt mobiltelefonokkal adnak le további szavazatokat, így befolyásolva a választási eredményeket;
- A 3G technológia nyújtotta internetelési lehetőség újabb vírusok megjelenését generálta.

A tagországok nyomozó szervei egyrészt a megfelelő jogszabályi háttér hiánya, másrészt a technikai és szaktudás terén csak nehezen tudják felvenni a versenyt az új technológiára épülő bűnözéssel. Az Interpol a következő tanácsokkal segíti a rendőrség munkáját:

- szükség van egy olyan jogszabályi háttér kialakítására, amely lehetővé teszi az elektronikus nyomkövetéssel gyűjtött adatok bizonyítékként történő felhasználását;
- együttműködés a technológiát használó, a szaktudásukat átadni képes cégekkel;
- együttműködés a szolgáltatókkal az illegális tartalmú oldalak hatékony blokkolása érdekében;
- együttműködés a gyártóval és a szolgáltatókkal a lopás és csalás elleni védelemi technológia és eljárás kialakítása céljából (kártyaletiltás, szolgáltatónál történő letiltás);
- a 3G technológiára épülő rendőri kapcsolattartó hálózat kialakítása.

Multimédiaüzenet-küldés

Az MMS-szolgáltatás lassan felváltja az SMS-t, vagyis az utóbbi a szöveges üzenet mellett kiegészült hang- és képüzenettel. Formátuma és a szinkronizálási eljárás következtében a legtöbb mobiltelefon már összekapcsolható a

²⁰ Álcázott malware programba való bejuttatása és elrejtése, ez a továbbiakban nem igényel különösebb beavatkozást, önállóan végzi az adatok gyűjtését.

²¹ Valódi mobiltelefon azonosító adatainak eltulajdonítása, és úgynevezett üres készülékre áthelyezése.

számítógépekkel. A technikai lehetőségeket kihasználva a bűnözői csoportok a vírusok terjesztésén felül a nagy mennyiségű adatforgalom miatt szinte ellenőrizhetetlen módon terjeszthetik az illegális pornográf tartalmú kép- és videoanyagokat.

Virtuális pénz

A valódi pénz olyan elektronikusan tárolt és titkosított kódformája, amely a hozzárendelt érték alapján részt vesz a kereskedelemben. Valójában ugyanazon az elven működik, mint a papírpénz, csak elektronikusan. Számptalan internetes pénzügyi tranzakciót bonyolítanak le a világon naponta bankkártyákkal és hitelkártyákkal.

A virtuális pénznek két fajtája ismert:

- azonosított virtuális pénz (*Identified Virtual Money; IVM*), amely tartalmaz személyes információkat, így a tulajdonos beazonosítható;
- azonosító nélküli virtuális pénz vagy digitális készpénz (*Anonymous Virtual Money; AVM*), ennek nyomon követése vagy a tulajdonos visszakövetése a pénzköltés után nem lehetséges.

A bűnözői körök számára széles távlatokat nyit a virtuális pénz használatának elterjedése:

- virtuális pénz jogosulatlan készítése, felhasználása;
- az információs rendszerbe való illegális behatolás után a számlák manipulációja;
- a kiszolgáló információs rendszer támadása, amely a bizalomhiány következtében a virtuális pénz forgalmának csökkenéséhez vezet;
- a rendszer használatával való visszaélés bűncselekmények elkövetése céljából (pénzmosás);
- egyes bűncselekmények elkövetésének megkönnyítésére való felhasználás (emberrablás vagy zsarolás esetén a követelt pénzüsszeg átadása elektronikus formában).

A rendőri szervek számára elengedhetetlen feladat a virtuálispenz-szolgáltatók által használt szerverek földrajzi helyének azonosítása és a jogalkotókra, norma-előkészítőkre való nyomásgyakorlás egy egységes nemzetközi jogszabályi környezet kialakítása érdekében.

Sértett felkutatását és a bűncselekmény felderítését segítő adatbázis

A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények az interneten a lefényképezéstől a brutális szexuális bűncselekmények vizuális rögzítéséig terjed. Tekintettel az internet széles körű elérhetőségére, a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményekkel kapcsolatos anyagok online elhelyezése is bűncselekménynek számít és globális, összehangolt együttműködést igényel.

Az Interpol koordinálja a több tagállamot is érintő nagy volumenű nyomozásokat, ezenkívül képzést és elemzői-technikai segítséget nyújt. A szervezet arra buzdítja a tagállamokat, hogy zöld sarkos körözéseket²² bocssássanak ki, amellyel fel tudják hívni a nemzetközi rendőri szervezetek figyelmét a gyermekek sérelmére súlyos bűncselekményeket elkövető személyekre, különösen a bűnismétlőkre.

A korbban említettek szerint az Interpol számos más szervezettel dolgozik együtt, beleértve a CIRCAM-ot és a gyermekek szexuális kizsákmányolása ellen létrehozott VGT-t.

ICSE-adatbázis

Gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények nemzetközi képi adatbázisa 2009 márciusában indult, és a korábbi interpolos (*Interpol Child Abuse Image Database; ICAID*) adatbázist váltotta fel. Rendeltetése, hogy a tagállamok illetékes nyomozó szervei közvetlenül megoszthassák egymással az ilyen bűncselekménnyel összefüggésbe hozható adatokat, információkat, fényképeket. Az adatbázis egy kifinomult kép-összehasonlító algoritmus alapján képes kapcsolatokat találni az áldozatok és az elkövetési helyek között, valamint segítséget nyújt az elkövetők azonosításában. Ebben az esetben a rendszer jelzi a lekérdező félnek, ha egy kép már ismert elemeket tartalmaz, illetve ha már nyomozás van folyamatban.

Az adatbázis a G8-tagországok kezdeményezésére, az Európai Bizottság finanszírozásával jött létre és az Interpol üzemelteti. Eddig a 190-ből 25 állam csatlakozott a rendszerhez: Kanada, Csehország, Dánia, Franciaország, Németország, Norvégia, Svédország, Egyesült Királyság, Ukrajna, Spanyol-

²² Az Interpol figyelmeztető üzenete, amellyel felhívják a tagországok figyelmét egy adott személyre, aki cselekményét más országban is elkövetheti. Tipikusan pedofília, gyermekpornográf szolgáltatás céljából utazó bűnözők esetében alkalmazzák.

ország, Brazília, Japán, Románia, Lengyelország, Ausztria, Svájc, Egyesült Államok, Fehéroroszország, Litvánia, Ciprus, Andorra, Írország, Ausztrália, Belgium, Chile.

Magyarország csatlakozása folyamatban van, az állomány képzése 2011 decemberében megtörtént.

Összegzés

A számítástechnika és információtechnológia rohamos fejlődése miatt a rendvédelmi szervek nehéz helyzetben vannak, az állandósulni látszó lépéshátrány demoralizálja a nyomozó szervek munkatársait. További probléma, hogy ahogyan más kiemelt bűncselekmények nyomozása során, úgy a csúcstechnológiai bűnözés elleni küzdelemben sem lehet megállni az országhatároknál.

A könnyű pénzszerzési lehetőség reményében folytatott internetes adathalászat, illetve szolgáltatók elleni támadások, valamint a deviáns indíttású tiltott pornográf oldalak nézegetése és a „tapasztalat- és fájlcsere” más személyekkel gyakran olyan szervek és álcázott számítógépek segítségével történik, amelyek sok esetben még csak nem is az Európai Unió területén vannak. Könnyen belátható, hogy a kölcsönösségen alapuló nemzetközi bűnügyi együttműködés hiányában a hatóságok nem vehetik fel a versenyt a bűnelkövetőkkel, így e jól felfogott érdeket képviselve az Európai Unió megkezdte a hatékony kooperációt megteremtő irányelvek kidolgozását.

Az Europol és az Interpol kifejezetten a csúcstechnológiai bűnözés elleni küzdelem céljából hozott létre adatbázisokat, amivel a bűnüldözés élére álltak. Természetesen az adatbázisok semmit nem érnek adatszolgáltatások, adatok nélkül. Jól felfogott érdeke valamennyi ország nyomozó szervének, hogy minden rendelkezésre álló eszközt, így az adatbázisokat is megragadja a bűnüldözés folyamán. A lehetőség immár mind jogszabályi vonatkozásban, mind technikailag is adott a hatékony beavatkozásra.

A megfelelő hasznosítás és az eszközök igénybevételenek mértéke már a tagországok dolga, vagy ahogyan az Europolnál mondják: „*Minél többet adsz, annál többet kapsz.*”²³

²³ Az Europol egyik jelmondata: „The more you share the more you get.”

FORRÁSOK

<http://circamp.eu>

COM(2010) 94. irányelvjavaslat

COM(2010) 517. irányelvjavaslat

EC 2005/222/JHA számú kerethatározat

EC 2004/68/IB számú kerethatározat

http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/crime/crime_sexual_en.htm

<http://europs.europolhq.net/Europs/DesktopDefault.aspx>

<http://europs.europolhq.net/europs/desktopmodules/search/getDMSDoc.aspx?id=520193&ext=pdf>

<http://i247.ip/1247/Public/Children/Default.asp>

<http://i247.ip/1247/Public/THB/default.asp>

<http://www.virtualglobaltaskforce.com>

NAGY ZOLTÁN ANDRÁS

A szervezett bűnözői jelenségek a számítógépes hálózatokon

A modern technika vívmányait – mintegy a fejlődés árnyoldalaként – a bűnelkövetők is fel-, illetve kihasználják.¹

A cím azért óvatos, mert nemcsak a szervezett bünszervezet büntetőtörvény-beli fogalma² alapján vizsgáljuk a problémát, hanem a bünszervezet dogmatikailag egzakt fogalma mellett idevesszük azokat a jelenségeket is³, amelyekben a szervezettség bizonyos vonásai⁴ tetten érhetők. Ezeket a vonásokat, jellemzőket az alábbiakban láttuk, láthatjuk számítógépes hálózaton:

1. *Egyetlen bűncselekmény* elkövetéséhez nem igazán éri meg a befektetés:
 - a) Legális, viszonylag bürokratikus tevékenységek szükségesek: domén-név-igénylés, tárhelybérlés, a később pénzmosodának szánt alapítvány létrehozása, esetleg engedélyek beszerzése legális, ám a későbbiekben fedőtevékenységek (szerencsejátékok) lebonyolításához engedély megszerzése.
 - b) Anyagi befektetést is igényel: internet-hozzáférés költsége, a weboldal-készítés munkadíja, annak feltöltésének munkadíja, tárhelybérleti díj, weboldal tükrözéséhez vagy TC/IP-szám leplezésére alkalmazás (program) megvásárlása stb.
2. A *munkamegosztás* is szükségszerűen megjelenik e körben, ahogy ez a többek által elkövetett bűncselekmények esetében jellemző. Ennek oka, a számítástechnikai ismeretek sokrétűsége és kapcsolódó tevékenységek:
 - a) A weboldal elkészítése: ma az interneten több helyről letölthető (díjmentesen vagy ellenszolgáltatás fejében, regisztrációval vagy anélkül) web-

¹ Papp Péter: Hi-tech bűnözés napjainkban. Belügyi Szemle, 2001/11–12., 5. o.; Anamaria Cristina Cercel: Criminologie. Editura Hamangiu, 2009, p. 101.

² Btk. 137. § 8. pontja szerinti bünszervezet fogalma: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

³ Guillemette de Vericourt: A mafia. Alexandra Kiadó, Pécs, 1995, 5–9. o.

⁴ Korinek László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009, 338–339. o.
A kialakuló munkamegosztás megfigyelhető más jogsértések esetében is. Lásd erről Gyaraki Réka: Az online elkövetett szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének bűncselekménye. Infokommunikáció és Jog, 2010/6., 220. o.

oldalsablon. Ezek egyszerűek, kielégítik a nagyon alapszintű igényeket, átalakításuk azonban már némi szakismeretet igényel. Természetesen megrendelésre a legapróbb igények kiszolgálására is készítenek weboldalt, több-kevesebb díjazás fejében.

- b) Weboldal feltöltése: egy-egy weboldal elkészítését, esetleg feltöltését, sőt a tárhelyszolgáltatást – vagy mindezeket együtt – legális gazdasági vállalkozások is elvégzik, elvégezhetik. Ha a (fedő)tevékenység (alapítvány, szerencsejáték folytatása, használt holmik árusítása, vagy az árusítás megszervezése stb.) nem tiltott, akkor a legális vállalkozások elkészítik és fel is töltik a weboldalakat. Némi szakismerettel az elkövetők is megtehetik. Ha a tiltott tartalom megjelenítése már bűncselekmény, akkor a webtartalom feltöltése akár tettesi, akár bűnsegédi magatartásnak is minősülhet, attól függően, hogy a számítógépes hálózaton való megjelenítéshez milyen további tevékenységek szükségesek. A tiltott tartalom (pornográf, pedofil, kábítószer-terjesztés, illegális szerencsejáték stb.) feltöltése azonban már kockázatos a legális vállalkozások számára. Megfelelő díjazás ellenében azonban ezek a vállalkozások is – minden bizonnyal – elkészítik, bár inkább az elkövetőktől várhatjuk a tiltott tartalom feltöltését. A webtartalom elkészítése, karbantartása, a tiltott termékek előállításának, majd árusításuk megszervezése, raktározása, vagy éppen az illegális szerencsejáték kitalálója, szervezője, lebonyolítója, a beérkező pénzekhez bankszámlát nyújtó, majd később a pénzmosó már jellemzően más-más személy.

A munkamegosztás megjelenik más tevékenységek során is. Az internet hozzáféréséhez szervert nyújtó és a tárhelyszolgáltatóval szerződést kötő tárhelybérlő személye elkülönülhet.

Az internet elérése legálisan a hozzáférést nyújtó szolgáltatón vagy tárhelyszolgáltatón keresztül lehetséges. Ezután kezdődhetnek a trükközések az előfizető vagy a számítógépe (szervere) elrejtésére.

Magyarország határain (vagy óceánon) túl van a szerver. Ez a joghatóság kérdését veti fel: a szerver Magyarországon van, de tartalmát az országon kívüli szerver weboldalára tükrözik. A „tükrözés” nem bonyolult tevékenység, bár némi gyakorlottságot igényel.⁵ A joghatóság kérdése általában aggály-

⁵ Tükrözéshez talán a Teleport Pro, a Wget, a WebWhacker vagy a Webcopier alkalmazások a legnépszerűbbek. Vélhetően a regisztrációmentes programok vannak előnyben. Az igényesebb fizetős alkalmazások akkor, ha a díjfizetés leplezett vagy anonim lehet.

mentes. Bár, ha a tiltott tartalom (rasszista, pornográf, becsületsértő, rágalmazó, személyes adatokat illetéktelenül közlő stb.) a hazai szerveren van, de még nem jelent meg a külföldi weboldalon, akkor a bűncselekmény előkészülete merül fel, már ha a törvény abban a bűncselekményben az előkészületet büntetni rendeli. (A példaként említett esetekben az előkészület nem merül fel.)

Anonim vagy public proxy szerverek „takarhatják ki” a valódi szervert. Ezek a „kalózszervert” legfeljebb egy-egy cselekmény elkövetésénél játszhatnak szerepet, folyamatos megjelenés elrejtésére nem igazán alkalmasak. Különösen a distorting proxyk a furfangosak, amelyek alapfunkciójukban hamis IP-címet mutatnak a host szervernek.

A proxyláncolás során egyik proxyról a másikra, onnan a harmadikra és így tovább, majd a (például a Magyarországon szerkesztett) weboldal egy távol-keleti vagy karib-szigeteki ország szerveréről kerül az internetre. Hatásosságát rontja a sávszélesség csökkenése. De a sebességcsökkenésből eredő hátránnyal szemben előnye lehet, hogy (utolérhetetlen ország utolérhetetlen szolgáltatója miatt) a weboldal viszonylagos biztonságban jelenhet meg az interneten.

Más programok is léteznek a TC/IP elrejtésére, például a Hyde My IP stb.

De megjelenik a *haszonszerzési cél* a bűncselekmények elkövetésében: a befektetés megtérülése, illetve a megélhetéshez szükséges részbeni vagy teljes összeg előteremtése. Ez elérhető a tiltott tartalom árusításából, szolgáltatásából, hamis áruk, termékek árusításából, kábítószerek eladásából eredő bevételből, vagy a modern technikai zsarolás útján is (DDoS-támadással való fenyegetéssel).

A kommunikáció, a kapcsolattartás lehetősége a számítógépes hálózatokon

A számítógépes hálózatok a hidegháború idején az Egyesült Államokban épültek ki először, mégpedig a sikeres szovjet szputnyik kilövése után, amivel a Szovjetunió „üzent”, hogy képes a távolságokat nagy hatótávolságú rakétákkal áthidalni, és a kijelölt célpontba juttatni őket. Az Egyesült Államoknak lépnie kellett, hiszen az „üzenet” világos volt: már nem lehet egyetlen vezetési pontról irányítani a hadsereget, ahhoz több vezetési pont kell létrehozni, amelyek között egy hálózatot építettek ki. Ha minden igaz, négy vezetési pont létezett a hatvanas években.

Tehát a számítógépes hálózatok kiépülését a gyors kommunikáció indokolta. Mára a kommunikáció eszköztára a technikai elemek fejlődésével fokozatosan bővült. Ezt a technikai repertoárt (e-mail, chat, twitter, Skype, wapolással mobiltelefonról) a bűnözők is minden bizonnyal használják.

Az írott, elektronikus jelekkel létrejövő kapcsolat lehallgatásának van a legkevesebb technikai akadálya. A waphoz használt mobiltelefonának szintén, így ezek a kommunikációs formák háttérbe szorulnak.

A Skype lehallgatása nehézkes. A Skype-szoftver a szöveget nagyon sok apró csomagra darabolja fel, majd több szerveren keresztül juttatja célba. Nincs tehát közvetlen kapcsolat a hívó és a hívott fél között. A kódolás előtt kell(ene) lehallgatni a beszélgetést. A legutóbbi hírek szerint találtak megoldást a Skype-on keresztül lebonyolított beszélgetés lehallgatására.⁶

A kommunikációt segíthetik az egyoldalú közlendők, közlemények, tájékoztatások, amelyek feltűnhetnek, pontosabban elrejtve jelennek meg weboldalakon, elektronikus hirdetőtáblákon. Ezek megismerése a weboldalak tömegessége miatt nehézkes.

A számítógépes hálózatok alkalmassága tagtoborzásra, hálózatépítésre

Mivel a számítógépes hálózatok alkalmasak kommunikációra, így ezzel az opcióval személyes, közösségi kapcsolatok kialakítására is.

E lehetőséggel a szervezett bűnözői körök is élhetnek. A fekete bárányból biztonságtechnikai szakértővé avanszált hackerlegenda, *Kevin Mitnick*⁷ a könyvében leír egy esetet: egy ismeretlen arra vett rá egy dicsekvő fiatalembert, hogy először a Kínai Műszaki Egyetem hallgatói adatbázisát, később a Lockheed Martinnál a Boeingszek biztonságtechnikai rendszerének leírását szerezzék be, azaz ezekért a dokumentumokért törjön be a számítógépes rendszerbe. A megbízás teljesítése után a megbízó elérhetetlenné vált. A fiatal hacker egy indiai Boeing elrablásakor szembesült azzal, hogy kivel is állt kapcsolatban. Az Egyesült Államok rendőrsége is megtalálta az összefüggést

⁶ <http://computerworld.hu/lehallgathato-skype.html>

⁷ Kevin Mitnick (1963-) öt évet ült börtönben különböző számítógépes bűncselekmények miatt. A legismertebb és legvédeteztebb számítógépes hálózatokba tört be, sok tízezer ügyfél adatait szerezte meg. Ma számítástechnikai biztonságtechnikai vállalkozása van. Két könyve jelent meg magyarul: A megtevesztés művészete. Perfect Kiadó, Budapest, 2003; A behatolás művészete. Perfect Kiadó, Budapest, 2006. Ezekben saját ismereteit, tapasztalatait osztja meg az olvasókkal. 2005-ben Budapesten is tartott előadást. Könyvei igen hasznos olvasmányok az e téma iránt érdeklődőknek.

a géprablás és a hacker tevékenysége között, így röviddel a géprablás után elfogták a fiatalembert.⁸ A szervezett hacker „lebukása” után – természetesen – a szervező eltűnt a kibertérben. E toborzási mód a különös szakismerettel felvértezett, egy-egy részfeladat elvégzésére alkalmas személy beszerzésekor jöhet szóba. Ideális találkahelyek erre a chatszobák.

DoS-, DDoS-támadás zsarolás, terrorcselekmény, szabotázs céljával

A számítógépes környezetben elkövetett zsarolás sem új keletű jelenség: a kilencvenes évek elején *Lewis Popp* vírusos lemezeket küldött szét a világ több országába, mint az AIDS legújabb tudnivalóiról szóló ismertetőt, ám a lemezen lévő vírus 90 nap múltán aktívvá vált, hacsak a gyanútlan felhasználó nem rendelt – persze, jó pénzért – egy másik, a vírust hatástalanító lemezt.⁹

Korábban is ismert voltak vírusok, férgek, logikai bombák által az adatállományban vagy a programokban okozott károk előidézése.

Napjainkban a felhasználók tudtán kívül hálózatba vont terheléses támadás alkalmas zsarolás és más bűncselekmények végrehajtására. Szinte napon-ta újabb és újabb fogalmakat (botnet, spambot, DoS, DDOS, stuxnet stb.) kell megismernünk, hogy megértsük a ránk leselkedő veszélyeket.

A szervezett bűnözés sem tesz mást, mint felhasználja azokat a lehetőségeket, amelyek destruktív támadások indítására alkalmasak.¹⁰ Ma vírusokkal, egyéb destruktív programokkal történő vagy a weboldal *deface*-elésének (átalakításával, átfómálásával, más tartalom feltöltésével) fenyegetésével kívánják céljaikat elérni. A valós térben folytatott bűncselekmények átkerülnek a virtuális térbe is.

Botnet, terheléses támadás – röviden

Hálózati hibakereséskor az ügyfél, az egyéni felhasználó és a (például internet-) szolgáltató szervere kapcsolatuk ellenőrzésére (azonosításra) néhány

⁸ Kevin Mitnick – William Simon: A behatolás művészete. Perfect Kiadó, Budapest, 2006, 27–59. o.

⁹ Nagy Zoltán: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Ad-Librium, Budapest, 2009, 257. o.

¹⁰ Mezey Nándor: Digitalizált bűnözés – digitalizált védelem. Rendészeti Szemle, 2009/5., 40–45. o.;

Sebők János: A harmadik világháború. Mítosz vagy realitás. Népszabadság könyvek, Budapest, 2007, 88–93. o.

rövid adatsomagot vált egymással. A hívó fél számítógépének adatsomagára a hívott fél számítógépének válaszolnia kell.

Ezt a technikai megoldást használják fel az úgynevezett terheléses támadás, más néven DoS vagy több számítógép részvételével DDoS-támadás végrehajtásokor. Ezekben esetekben nagyobb mennyiségű adatsomag érkezik a megtámadott gépre, mint amennyire a szerver válaszolni képes lenne, illetve amennyi adatsomagot fogadni tudna. A szerver ilyenkor általában vár (hiába vár) a kliens gép megerősítő válaszára, és amíg vár, addig áll a szerver.

Az egyszerű DoS-támadás esetén a támadó és megtámadott számítógép között nincsenek közbeiktatott, rendszerbe állított számítógépek. DDoS-támadás esetén – mint ahogy az elnevezésből következik – további, a rendszerbe állított számítógéppel történik a támadás, amelynek következtében a megtámadott szerver lebénul. A rendszerbe állított számítógépek az úgynevezett zombigépek¹¹, amelyeket egy-egy program aktivál az adatsomagok elküldésére. Ezeket a programokat a felhasználók töltik le, amikor valamilyen alkalmazást, játékot, egyéb programot töltenek le egy-egy weboldalról, vagy fájlcsereleskor stb., majd a letöltött programok kibontásával együtt – tudtukon és akaratokon kívül – betöltik azokat a programokat is, amelyek a számítógépüket terheléses – támadás eszközzé teszik. A botnetbe (százával, ezrével) vont (zombi) számítógépek terheléses támadása (több ezer számítógép pingjére) óriási károkat okozhat azzal, ha megbénítja a célba vett szervert, amely lehet egy erőműnek, egy repülőternek, vagy akár egy banknak a szervere is.

Már ismertek olyan esetek, amikor az elkövetők azzal fenyegettek meg internetes vállalkozásokat, hogy ha nem küldenek bizonyos pénzüsszeget nekik, akkor terheléses támadást intéznek a szervereik ellen.¹² Az elkövetők olyan weboldalakat választottak célpontul, amelyeknek a folyamatos és zavartalan működés létszükséglet (például online kaszinó oldalak). A célpont tehát nyilván jól megválasztott.

Látható tehát, hogy egy modern technikai megoldásokkal klasszikus vagyon elleni bűncselekmény, nevezetesen a zsarolás (Btk. 326. §) is elkövethető.

A botnet veszélyére figyelmeztet egy 2011-es felmérés, amely szerint Magyarország a botfertőzött számítógépek esetében a kilencedik helyen áll, minden huszonötödik botfertőzött számítógép Magyarországon működik.¹³

¹¹ Sütő János: Spamtelenül – minden a spamről. SZAK Kiadó, Budapest, 2008, 61. o.

¹² <http://www.sophos.com/pressoffice/news/articles/2006/10/extort-ddos-blackmail.html>

¹³ http://infovilag.hu/hir-17557-symantec_jelentes_kiberbunozesrol_magyar.html

Az adathalász weboldalak származási helyét illetően Magyarország az első tíz között van Európában.¹⁴

Illegális szerencsejáték szervezése

Az illegális szerencsejáték szervezése tipikusan hosszabb távra szervezett játékok. A szervezett csoportok adómentes bevételhez jutnak. Az illegális szerencsejáték mindig is vonzotta azokat, akik el kívánják kerülni az adózási és egyéb kötelezettségeket.¹⁵

Az illegális pénznyerő automaták valós térben (például vendéglátóhelyen) történő üzemeltetésével szemben a virtuális térben leginkább az elrejtőzés (a sok milliós weboldal között), az anonimitás, a bevételek tisztára mosása jelenti azt az előnyt, amelyért ezek a játékok ott szerveződnek.

A számítógépes hálózatokon is, akár a valós térben, elterjedtek a különféle szerencsejátékok (póker, rulett, slotjátékok, blackjack, baccara, craps és más játékok) és fogadási oldalak. A pókerjátékot olyan népszerűvé tették a sportcsatornák, hogy több száz pókeroldal működik az interneten. Az online kaszinókat nem kereső felhasználók is beleütköznek az online kaszinók reklámjaiba egy-egy keresőoldalon vagy bulvároldalokon.

A legtöbb online kaszinó, akár legális, akár illegális, ingyenes, kedvcsináló, demójátékot ajánl a felhasználóknak, és mivel a kaszinó jellemzőit mutatják, megismertetik a felhasználókkal a kaszinót.

Ami ennél fontosabb, az illegális online kaszinók, fogadási oldalak weboldalai megtévesztően hasonlítanak a legális kaszinók weboldalaira. Ez könnyedén tévedésbe ejtheti a tájékozatlan felhasználót. Az illegális kaszinókat tévedésből vagy tudatosan választók vonzó jellemzőkkel találkoznak.

Az oldalak népszerűségének több oka van, így például magasabbak az oddsok, többet lehet nyerni, mivel a nyereményt nem terhelik adók (sem nyereményadó, sem személyi jövedelemadó) és más kiadások. Az illegális online kaszinóban fogadóknak azonban számolniuk kell azzal, hogy a nyereménykifizetés bizonytalan is lehet.

Előfordul, hogy a kaszinó vagy fogadójáték egyben pénzmosás színtere is. Az ismeretlen felhasználókkal korrektnek nevezhető módon játszanak, de a „bennfentes” felhasználók csak vesztenek, azaz csak befizetnek oda.

¹⁴ Elegendő lenne a család előkészületének büntetni rendeltsége a phishing ellen.

¹⁵ Farkas Imre – Jávorszky József: Az illegális pénznyerő automaták felderítése. Rendészeti Szemle, 1993/5., 58–59. o.

A szerencsejáték jogi megítéléséről megállapítható, hogy nem a szerencsejáték minősége teszi tiltottá, illegálissá, hanem az a tény, hogy a játék szervezőjének nincs jogosultsága szerencsejáték szervezésére. A szerencsejáték szervezése általában minden országban állami monopólium. A szerencsejáték lebonyolítása átengedhető koncessziós szerződés alapján. Az engedéllyel bíró ezt a jogosultságot más, mások számára tovább nem engedményezheti (nem adhatja tovább).

A magyar jog (Btk. 267. §) szerint a tiltott szerencsejáték szervezése akkor állapítható meg, ha az rendszeres, azaz több vagy előre meg nem határozott számú játékokra irányul, és e játékok között viszonylag rövid idő telik el.

A számítógépes hálózaton szervezett illegális játékokra a rendszeresség – már csak a befektetések megtérülése, továbbá a haszonszerzési cél miatt is – mint tényállási elem valószínűleg fennáll.

Szerencsejáték szervezésének, azaz tettesi magatartásnak minősül a játék lebonyolításának kialakítása, a weboldal fenntartása, üzemeltetése, irányítása, a tétek kimunkálása, a tétek elfogadása, a nyeremények kifizetése. A szervezés akkor is megvalósul, ha a szervező részt vesz a játékban.

Illegális szervezésnek minősül az is, ha a személy legális szerencsejáték szervezésére jogosult, de jogosultságát túllépi. Közömbös, hogy végeredményben anyagi hasznot hozott-e a játék, vagy sem.

A szerver nyújtása bűnszegélynek minősül. Irreleváns, hogy ingyenes vagy visszerthes.

A pornográf, pedofil tartalmak közvetítése mint üzleti lehetőség

A számítógépes hálózatok szabadsága mellett a szabadosságuk, ezen belül a szexuális szabadosságuk is jellemző. A felhasználók anonimitásukban bízva (azt kihasználva) eltitkolt (szégyellt) vágyaikat élik ki.

A pedofilok és homoszexuálisok zárkózott emberek, akik a vágyaikkal általában nem léphetnek a nyilvánosság elé, így bűnös tevékenységüket titokban üzik. Az internet elterjedésével olyan kapcsolattartási lehetőséget kaptak, amelynek előnyeiket hamar felismerték, és fel is használják a vágyaik titkos kielésére.¹⁶

¹⁶ Peszleg Tibor: Internet és pedofília. Belügyi Szemle, 2004/11–12.

http://www.remet.hu/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=4

A pornográf, ezen belül a pedofil tartalmak megosztása jellemzően négy-féleképp történhet: e-mailben, chathálózatokon, weboldalakon vagy élő web-kamerás közvetítéssel.

Erotikus, pornográf tartalmú képgalériák (akár hírességek, akár kiskorúak képeiről van szó) díjfizetés ellenében tekinthetők meg. Néhány kép elérhető ingyen, ám a többiért már fizetni kell. A webkamerán keresztül közvetített erotikus, sőt pornográf jelenetek elérése szintén díjköteles. Az ilyen tartalmak iránt érdeklődőket az a veszély is fenyegeti, hogy a bankkártyaadataik kiszolgáltatásával az elkövetők könnyedén hozzáférhetnek a bankszámlájukhoz.

Az anonim kommunikáció lehetőséget teremt prostitúáltak közvetítésére, így még nagyobb anyagi haszonra lehet szert tenni. A szexturizmus könnyen és titokban megszervezhető, zökkenőmentes az érdeklődők toborzása. Ez is anyagi hasznot hoz, sőt a kliens is megszarolható. A szervezett bűnözés e téren

- a pornográf, pedofil tartalmak pénzért való árusításával,
- a bankkártyák adatainak megismerése, majd
- a bankkártyák „megcsapolásával”,
- a klienseknek a szexkaland miatti megszarolásával juthat anyagi előnyökhöz.

Napjainkban jellemzőnek tekinthetjük a perverziók felé fordulást. Erre jó lehetőséget kínálnak a számítógépes hálózatok, és erre a keresletre épít a szervezett bűnözés is. „*Az extrém tartalmakkal szembeni tolerancia arra ösztönzi a kínálati oldalt, hogy a valódi érdeklődőket egyre szélsőségesebb tartalmakkal szolgálja ki.*”¹⁷

A kiskorúak a leginkább veszélyeztetett sértetti kör, azon belül a gyermekek, de nemcsak a felhasznált személyek, hanem valamennyi kiskorú, sőt a közmorál is.¹⁸

Számtalan jó szándékú, világos tartalmú, elkötelezett nemzetközi dokumentum, büntetőjogi regula¹⁹ született e tárgykörben, de reális a tendencia a gyermekpornográfia, pedofília dinamikus továbbterjedésére.²⁰ A szervezett bűnözés e területe is jövedelmező üzleti lehetőség.

A hazai szabályozás (Btk. 204. §) büntetni rendeli a kiskorúakról pornográf felvétel készítését, a forgalomba hozatalt, az azzal való kereskedést, a

17 Parti Katalin: Gyermekpornográfia az interneten. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009, 48. o.

18 Uo. 104. o.

19 A nemzetközi és a hazai büntetőjogi intézmények, regulák kiépülésének szép leírását olvashatjuk Parti Katalinnál. Uo. 112–139. o.

20 Barta Sándor: Gyermek sérelmére elkövetett internetes bűncselekmények. Belügyi Szemle, 2004/11–12., 117–118. o.

nyilvánosságra hozatalt, kínálást, átadást, hozzáférhetővé tételt, az ilyen felvételek megszerzését, tartását.

Kábítószer-kereskedelem és illegális forrásból származó gyógyszerek forgalmazása a számítógépes hálózatokon²¹

A számítógépes hálózatok szabadsága együtt jár némi szabadossággal is. Így a kábítószerekkel összefüggésben megszámlálhatatlan információ elérhető, sőt találunk kifejezetten kábítószerre szakosodott weboldalakat is.

A szervezett bűnözés a számítógépes hálózatokon is megtalálta a kábítószer-kereskedés lehetőségét.

Két fő értékesítési lehetőséget prognosztizálhatunk:

- közvetlenül a fogyasztónak értékesítés chatszolgáltatás útján; a chatszobák érdeklődés szerint szerveződnek, bővülnek. Így az értékesítők nyilván az illegális szerekről vitatkoznak, az iránt érdeklődő chatelők között keresnek ügyfeleket;
- kábítószerral kapcsolatos weboldalakon felkínálják a kábítószerhez jutás lehetőségét.²²

Az ilyen oldalakon a kábítószer-használat történetéről, a kábítószerekkel kapcsolatos vitákról, a kábítószer-előállítás eszközeiről, feltételeiről, ötleteiről, a természetéről vagy a házilag előállításról olvashatunk. Találunk értékesítési lehetőséget, vagy csak cannabismagokat, vagy magát a drogot árúsítják.

A kábítószer termesztése, előállítása „receptjének” megosztásának minősítése. A *visszaélés kábítószerral* tényállás több pontjában szerepel az „termeszt, előállít” elkövetési magatartás.

A *termesztés*, mint a bűncselekmény egyik elkövetési magatartása, magában foglalja mindazokat a tevékenységeket, amelyek a kábítószer alapanyagául szolgáló növény ültetésétől a szaporításán át annak ápolásáig tartanak.

Ha a számítógépes hálózatokon a termesztéshez elengedhetetlenül *szükség*-*eg* információk, ismeretek olvashatók – például a vetőmagok beszerzéséről,

²¹ Nagy Zoltán: i. m. 212–221. o.

²² A kábítószerek népszerűsítéséről (például elektronikus hirdetőtáblákon, chatszobákban, fórumrovatokban vagy egyéb weboldalon: cannabis.net, 420group.com). A kábítószer előállításának technológiájáról, a hozzá szükséges eszközökről, azok beszerzéséről stb. például nepenthes.lycaeam.org/Drugs/THC/Smoke/dual.html. A kábítószer-kereskedelem, -rendelés: cannabisseeds.biz, worldwideseeds.com.

annak rendelkezéséről, az ültetés technológiájáról, a növény ápolásáról, az öntözés menetéről, idejéről, a nélkülözhetetlen napfény pótlásának módjáról, a melegházi hőmérsékletekről (általában ezek együtt olvashatók) –, akkor a cselekmény a „kábitószer-termesztésre irányuló felhívás”. A felhívás, mint előkészületi magatartás [Btk. 18.§ (1) bek.] nem más, mint eredménytelen felbujtás, azaz nem szükséges, hogy – adott esetben – a kábitószer termesztése elkezdődjön vagy megtörténjen.

Felhívás esetében nem kívánunk meg az elkövetők (tettesek, bűnrészesek) és a felhívást kibocsátó között konkrét (létező) kapcsolatot.

Az elkövető tisztában van azzal, hogy kábitószer alapanyagául szolgáló növény termesztésére vonatkozó információit meghatározatlan számú felhasználó olvashatja, és annak alapján a növény termesztésére sor is kerülhet. Fontos feltétel, hogy a termesztésre vonatkozó ismeretek, információk valódiak legyenek.

Ebben az esetben a kábitószer termesztésére felhívó személy a *Btk. 282. § (1) vagy (2) bekezdésébe ütköző és a 282. § (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő és büntetendő visszaélés kábitószerrel bűncselekményének előkészülete*ért felel.

Ha a számítógépes hálózaton közölt, bemutatott, ábrázolt információ *általános ismeret* nyújt a növényről és műveléséről – ami egyébként elérhető például az internet különböző weboldalain is –, akkor a kábitószer-termesztésre történő felhívás nem állapítható meg.

Az *előállítás* magában foglal minden olyan cselekményt, amelynek következtében jogszabályban meghatározott fogyasztásra alkalmas kábitószer jön létre, például a kábitó hatású anyag kivonása a növényből szintetikus úton. Nem minősül előállításnak egy már létező kábitószerből egy másik kábitószerfajta készítése, továbbfeldolgozása (például ópium–morfin–heroin), tisztázása, finomítása, kis egységekbe kiserelése. Közömbös, hogy az előállítás gyári méretű, gyári körülmények között zajlik, vagy háziilagos.

Ha a tartalomközlés kábitószer előállításához szükséges technológiai folyamatot bemutat, ábrázol, a gyártáshoz szükséges technikai eszközökről, beszerzésükről, vegyi anyagokról, beszerzésükről, a technikai eszközök vagy vegyi anyagok kábitószer előállítására alkalmassá tételéről szóló információt oszt meg, akkor az „kábitószer előállítására felhívás”. Azaz az elkövető a *Btk. 282. § (1) vagy (2) bekezdésébe ütköző és a 282. § (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő és büntetendő visszaélés kábitószerrel bűncselekményének előkészületét* valósítja meg.

Kábítószer „rendelése” számítógépes hálózatokon keresztül, nem más, mint a *megszerzés* – Btk. 282. § (1) bekezdésében büntetni rendelt cselekmény – előkészülete.

Az elkövető a kábítószer tényleges birtokbavételére, illetve az azzal való rendelkezés lehetőségének megteremtésére törekedve „*a közös elkövetésben megállapodik*” az elkövetővel. A cselekmény büntetőjogi minősítése a *Btk. 282. § (1) vagy (2) bekezdésébe ütköző és a 282. § (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő és büntetendő visszaélés kábítószerrel bűncselekmény előkészülete*.

A Btk. 282. § (1) vagy (2) bekezdésében büntetni rendelt bűncselekmény befejezettségéhez nem szükséges a kábítószer tényleges birtokbavétele. A befejezettség stádiumába jut a cselekmény azzal, ha az elkövető számára a kábítószerrel való rendelkezés lehetősége realitás (például kifizette a kábítószer, vagy mással megszerezte azt, de még nem vette át, illetve ha azt az elkövető „nevében” vagy által fizetve más veszi át, más őrzi meg, mással értékesíteti tovább).

A reális rendelkezési lehetőség hiányában a *Btk. 282. § (1) bekezdésébe ütköző és e szakasz szerint büntetendő visszaélés kábítószerrel bűncselekményének a Btk. 16. §-ában meghatározott kísérlete* valósul meg.

A kábítószer *kínálása* a Btk. 282/A § (1) bekezdésében büntetni rendelt. Ez a tevékenység akkor jöhet szóba, ha az elkövető a számítógépes hálózaton a birtokában, ennek hiányában a rendelkezése alatt (például másnál) lévő kábítószer átvételére hív fel egy konkrét személyt (például e-mail).

Ebben az esetben az elkövető a *Btk. 282/A § (1) bekezdésébe ütköző és e szakasz szerint minősülő és büntetendő cselekményért* felel.

A számítógépes hálózatokon – általában – nem egy konkrét személy számára kínálják fel a kábítószer, így a „kínálásra felhívás”, azaz előkészület jöhet szóba.

Ez esetben a *Btk. 282/A § (1) bekezdésébe ütköző és e szakasz szerint büntetendő visszaélés kábítószerrel bűncselekményének a Btk. 18. §-ában meghatározott előkészülete* valósul meg.

Amennyiben a hálózaton a kábítószer forgalmazására, kereskedésére az elkövető „felajánlkozik”, akkor a bűncselekmény a *Btk. 282/A § (1) vagy (2) bekezdésébe ütköző és a 282/A § (3) bekezdés a) pontjába ütköző és büntetendő visszaélés kábítószerrel bűncselekmény előkészülete*.

Hamis áruk, szolgáltatások forgalmazása számítógépes hálózatokon

Az elmúlt években az informatika és a gazdasági élet fejlődésének kölcsönhatásából új, az elektronikus kereskedelmi módszerek és azokat támogató alkalmazási rendszerek alakultak ki. Ezek mára nélkülözhetetlenné váltak a mindennapi gazdasági tevékenységben, a beszerzési és értékesítési folyamatokban éppúgy, mint a pénzügyi szektorban.

Az elektronikus kereskedelem (*e-commerce*) egyebek között a számítógépes hálózatok felhasználásával történő áruk, szolgáltatások értékesítését és az ezt kísérő pénzügyi műveletek interneten keresztül történő végzését jelenti. E kereskedelmi folyamat során a felhasználó online egy speciális szerverkapcsolat segítségével juttatja el a megrendelését a kereskedőhöz. A nagy földrajzi távolság vagy az időhiány nem akadály a elektronikus kereskedelemnek. Ez rendkívül kényelmes és praktikus megoldás a vásárlóknak, hiszen az otthonából rendelheti meg a számára szimpatikus termékeket vagy szolgáltatásokat.

A hamis árut gyártók és forgalmazók úgy dolgoznak és szervezik az értékesítést, mint egy nagyvállalat. Ők is az internetet használják a terjeszkedéshez és a marketinghez. Így tudják leggyorsabban eladni hamis termékeiket, vagy így találhatnak újabb értékesítőpartnereket szerte a világon.

Az illegális kereskedők ugyanúgy adnak kedvezményeket, ajánlanak pontgyűjtéses akciókat termékeik, szolgáltatásaik megvásárlásához, mint más legális vállalkozás. Tehát ugyanúgy viselkednek az elektronikus kereskedelem piacán, mint más legális, hivatalos kereskedők. Weboldalaik megtévesztően hasonlítanak a legális vállalkozások weboldalaihoz. A márkák megszólalásig azonosak külsejükben vagy elnevezésükben (Loreal kölni, Adidas, Nike, Gucci, Armani, Tokaji bor, Rubik-kocka²³). Nem ritka, hogy a hamis termékek külsejükben, elnevezésükben hasonlítanak valamely márkára. Könnyen fellelhetők az interneten D & G (Dolce e Gabbana) helyett D & C (azaz az orosz Docha i Cabanov) farmerok, Lacoste helyett Lokasta kölnik, Nokia helyett Nokla mobiltelefonok, Adidas helyett Adios vagy Daiads vagy a négy csikkal jelzett cipők, ruhák.²⁴

²³ Magyarországot jelentős presztízs- és anyagi veszteség érte a Rubik-kocka gyártása és értékesítése miatt. Mezei András: Magyar kocka, avagy még mindig ilyen gazdagok vagyunk? Magvető Kiadó, Budapest, 1984

²⁴ Reflex – gazdasági magazin. 2007. december, 20–21. o.

Egyes források szerint az interneten kínált cikkek között a hamisítványok aránya jelenleg körülbelül 37 százalék, a parfümök magasán megelőzik a ruházati termékeket.²⁵ Ez a szám – bár a számbavétel körülményeit, kiterjedtségét, idejét nem ismerjük²⁶ – óriási. Bárhogy történt és bármit emeltek ki a kutatást végzők, a kapott eredmény világosan jelzi, hogy a hamis termékek forgalmazása jelentős gazdasági károkat okoz a termékek jogszerű előállítóinak és a hivatalos forgalmazóknak egyaránt.

Tipikus (sajnálatosan „természetes”) jelenség, hogy az új termékek piacra kerülése után hamarosan megjelennek a hamis termékek is.

A hamis termékek iránt van kereslet. A megtévesztő márkák és az alacsony árak vonzzák a vásárlókat, ezzel téve népszerűvé az ilyen weboldalakat. Persze az alacsony árhoz alacsony minőség társul. Ezeket a weboldalakat a tájékozatlan felhasználókon kívül a hamis terméket tudatosan (szándékosan) keresők tartják életben.

A hamis termékek forgalmazásának körében is megjelenik a szervezethez és a munkamegosztás. Különösen azokban az esetekben, amikor is a weboldal a hamis termékek forgalmazására rendezkedett be, ideértve az árukínálat teljes vagy részleges hamis voltát. Ebben az esetben ugyanis a termékek előállítása, saját maguk által vagy másokkal való legyártatása, továbbítása, netán országhatáron való mozgatása, raktározása, a pénzügyi műveletek és a postázási, csomagküldési feladatok ellátása több ember munkamegosztáson alapuló együttműködését kívánja meg.

Sőt bizonyos aukciós, használt holmikat árusító oldalakon is elképzelhető a szervezett forgalmazás:

- ugyanazt a terméket, termékcsoportot többször és folyamatosan, vagy
- meghatározott időközönként, más-más felhasználónévvel, de ugyanaz az elkövetői kör értékesítheti a bűncselekményből származó vagy hamis termékeket;

²⁵ A Chanel parfümök 38, a Dior parfümök 29, a Boss, Gucci stb. ruházati termékek 13 százalékát találták hamisnak a vizsgált időszakban vagy időpontban. Uo. 21. o.

²⁶ Hiszen nem tudjuk, hogy az általam is észlelt több száz angol nyelvű kínai weboldal figyelembe vették-e, vagy csak a legnépszerűbb európai és egyesült államokbeli aukciós, second hand és egyéb (C2C = consumer to consumer = fogyasztótól a fogyasztóhoz) oldalakat. Mit jelent a vizsgálatban, a márkás termék? Bizonyos kiemelt, jól bevezetett, több évtizedes, évszázados márkákra, vagy a frissen bevezetett, még nem vagy nem igazán ismert, de márkajelzéssel ellátott termékekre is kiterjedt-e a vizsgálat? Nem derült ki, hogy egy adott időintervallumban figyelték a hamis termékek forgalmát, vagy egy meghatározott időben, ami szintén differenciálódhat vásárlási, ajándékozási boom idején (karácsony, húsvét stb.), vagy azon kívül esőben.

– tehát az aukciós oldalak ideális terepe a bűncselekményből származó dolgok árusítására, azaz orgazdaság (Btk. 326. §) elkövetésére is.

A hamis terméket értékesítők szervei lokalizálhatók. Ez nem jelent nehézséget.

A magyarországi és a magyar állampolgárok által külföldön való előállítás és forgalmazás büntetőjogi felelőssége aggálymentesen megállapítható a Btk. 296. §-ában szabályozott *áru hamis megjelölése* bűncselekményben. Akár a jellegzetes külsővel, megjelöléssel, elnevezéssel történő előállítás, akár az ilyen termékek forgalomba hozatala céljából történő megszerzése, tartása, vagy maga a forgalomba hozatala eseteiben a tényállás megvalósul.

Ha bizonyíthatóan bűncselekményből származó dolog értékesítése történik, akkor fő szabályként az orgazdaság (Btk. 326. §), esetleg más járulékos bűncselekmény, például pénzmosás (Btk. 303. §).

Az a nehézség, hogy a TCP/IP-címek hamisak, vagy olyan országban működnek, amelyek részesei a büntügyi egyezményeknek, vagy azokban az országokban ez nem számít büntetendő cselekménynek (Kína, Vietnam, Törökország, Ukrajna stb.). Kettős kriminalizáció hiányában a büntügyi jogsegély általában nem vehető igénybe.

A szervezett bűnözés sajátja és célja: a pénzmosás

A bűnelkövetések végső célja a megszerzett vagyoni előny érvényesítése, legális gazdaságba emelése. A pénzmosás nem kötődik kizárólag a szervezett bűnözéshez, de a szervezett bűnözés lételeme a pénzmosás, a szervezet működésének, gazdasági háttérének, illetve az elkövetők későbbi egzisztenciájának a megteremtése. *„Az illegálisan szerzett jövedelmek tisztára mosása napjainkban iparági méreteket öltött.”*²⁷

A pénzmosás globális jelenség, és az internet rendkívül sok lehetőséget kínál a bűncselekményből származó vagyoni előny legálissá tételében.²⁸

A pénzmosás valós térben megvalósuló szakaszai tetten érhetők a virtuális térben is.

²⁷ Bardócz Csaba: Pénzmosási technikák. Belügyi Szemle, 1997/3., 74. o.

²⁸ A „tisztára mosott” pénz összegének becslésére többféle módszer is létezik. Kertész Imre: A bűn európai útjain. Belügyi Szemle, 1999/9., 58. o. Bármelyik számítási módszert fogadjuk el vagy mellőzzük, megállapítható, hogy a bűncselekményből származó pénzek felbecsülhetetlen hányadát igyekeznek a bűnelkövetők a legális gazdaságba visszaforgatni.

A szolgáltatások egy részében elegendő anonimitás, a hamis név, cím eltarthatja a valódi felhasználót. Ráadásul a pénzügyi műveletek a világ bármely pontjáról, bármikor megvalósíthatók. A felhasználó lehetőségét a banki szféra érdeke is támogatja, egyfelől a bankok a pénzmozgásokat rugalmas szabályokkal, technikai háttérrel, ügyfélbarát módon segítik, másfelől a banki oldal az általa kért költségekben is érdekelt a pénzmozgásokban.²⁹

A pénzmosás végrehajtásánál az elhelyezés fázisa dominál a számítógépes hálózatokon.

Lássuk a bűncselekményből származó pénzekkel történő fizetés, átutalás vagy vásárlás néhány lehetőségét!

Egyszeri vagy ismétlődő pénzátutalások más személynek, szervezetnek, alapítványnak. Az utalás jogcíme elvileg bármi lehet (karitatív, személyes, szimpátián alapuló), de ez közömbös is, hiszen ezek mind alibi indokok.

Akár legális, akár illegális szerencsejátékban a „bennfentes játékos” állan-dó vesztes, azaz gyakorlatilag befizet.

Ezekben az esetekben az elkövetők legálisan fizetnek (utalnak) pénzt, ám onnan a pénz a terrorcsoportokhoz (vagy más szervezett bűnözői csoport) megy. A szakirodalom ezt az esetet „fordított pénzmosás”-nak nevezi.³⁰

Csalárd aukciós tevékenység is alkalmas pénzmosásra. Csalárd aukció

– ha bűncselekményből származó dolog értékesítésére kerül sor (orgazdaság), vagy

– a pénz átutalását nem követi áru mozgása vagy szolgáltatás teljesítése. Lehetőség van az aukció lerövidítésére, azonnali lezárására egy a licitre bocsátó által megállapított úgynevezett villámár elfogadásával. Ilyenkor a licitáló akármilyen magas árat is kifizet a felkínált termékért. A licitálás, majd a pénzátutalás megtörtént, ám ezt árumozgás nem követte, amit a licitáló nem ró fel, ez volt a szándéka, azaz a pénz kifizetése;

– kétes követelés elismerése és teljesítése pénzátutalással;

– Consumer to consumer e-business: műtárgyak, ékszerek, luxustermékek felárral történő vásárlása.

²⁹ Például az átutalás díja, az átvezetés díja, a külföldre utalás több ezer forintos díja, a valuta átváltásának díja, a bankkártyák éves díja, a bankkártyával fizetés díja, amely a vállalkozást terhel, a bankszámlavezetés díja, a hitelkártya díja, a hitelkamatokban rejlő, a betéti kamatokhoz képest harmincötven százalékos kamatkülönbözet, a THM-ek díja stb. Láthatjuk, hogy miért nem kapjuk meg a jogszabályban, munkaszerződésben meghatározott és a jogszabályban előírt költségekkel csökkentett teljes nettó bérünket.

³⁰ Gál István László: A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása. In: Korinek László – Köhalmi László – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs, 2004, 39. o.

Vagy egyéb, e körön kívül eső termékek, vásárlása, szolgáltatások igénybevételének látszata. (A polgári jog szerint színlelt szerződés teljesítése pénzáttalással.) A pénz átutalását nem követte árumozgás vagy szolgáltatás, vagy nem olyan mértékben. Valószínűsíthető, hogy a bűncselekményből származó jövedelem átutalása történt a „pénzmosónak”, aki majd legális bankszámlájára utalja tovább, ahonnan a pénz nagy része visszakérül az első befizetőhöz, vagy értékpapírt vásárol, vagy más legális vállalkozásba forgatja tovább.

Rétegzés (bújtatás) fázisa: a rétegzés során az illegális jövedelem elkülönül az eredeti forrásától. E fázis célja, hogy a bevételhez jutó és az illegális pénz között ne lehessen kapcsolatot találni. Azaz a pénz eredetét kell kideríthetatlenné tenni. A szervezett bűnözői körök többszörösen összetett fiktív tranzakciókat folytathatnak, amíg a bűncselekményből származó pénz legális vállalkozásokban, bank- vagy értékpapírszámlákon landol.

A számítógépes hálózatokon végzett banki műveletek rövid időn belül sok országon áthaladva megkerülhetik a Földet. Vagy olyan ország a cél, ahol a pénzmosás üldözése hagy némi kívánnivalót maga után, vagy a többszörös tranzakcióval, ide-oda utalással, számlákon kisebb címletekben való elhelyezéssel, majd ezek összevonásával, valutaműveletekkel, értékpapír-vásárlásokkal, majd azok eladásával követhetatlenné válik a pénz forrása. Mindez akár bel-, akár külföldi bankok szolgáltatásainak igénybevételével nem ütközik nehézségbe.

A pénzmosás harmadik fázisában a rétegzés során megbúvó pénzek a legális gazdaságban is megjelennek (például a bűncselekményből származó pénz immár legálisan megjelenik az elkövetők bankszámláján).

Zárszó...

...helyett megállapíthatjuk, hogy a számítógépes hálózatok elterjedésével, a felhasználók számának megnövekedésével a szervezett bűnözés is jelen van a hálózatokon. A külön-külön működő bűnözők egymásra találhatnak, a felhasználók számának növekedésével a kevesebb ismerettel felvértezett felhasználók megtéveszthetők, átverhetők, számítógépeik – tudtuk és akaratok nélkül – feltörhetők, összeköthetők (botnet), majd fel- és kihasználhatók tisztességtelen célokra [például D(D)os-támadások végrehajtására].

Egy pesszimista megállapítás szerint az Egyesült Államok már vesztesre áll a kiberbűnözőkkel szemben.³¹

³¹ <http://tech.cert-hungary.hu/tech-blog/120329/amerika-vesztesre-all-a-kiberbunozok-elleni-harcban>

Magyarországon a biztonsági szakemberek és a jogalkalmazók egy szűkebb része már ismeri a jelenséget, veszélyüket, az ellenük való védekezés fontosságát. A jogalkotót, a jogalkalmazók nagyobb részét, az egyéni felhasználók döntő részét pedig fel kell készíteni – mihamarabb.

KÁTAI RAFAEL

Egyetemi lövöldözés a bizottságvezető szemével

2009. november 26.: ezen a napon történt meg először az, amitől sokan félünk, amiről sokan azt gondolták, hogy Magyarországon nem fordulhat elő. Tartottunk tőle, de reménykedtünk, hogy itt aztán nem. Egy – a szó köznapi értelmében vett – bomlott elméjű fiatalember pisztollyal lövöldözött az iskolájában, megölt és megsebesített többeket. Azóta még jobban félhetünk, mert nem vagyunk kivülről, nem csak a tévében, újságban, rádióban hallgatjuk és olvassuk, nézzük elszörnyedve a külföldön történt hasonló eseményeket, van már sajátunk, ami közelebb áll hozzánk, ami sokkal jobban megvisel mindenkit, amelyben minden magyar érintett. Megtörtént, ezért már hisszük, hogy megtörténhet akár többször is. Nem is kellett sokat várni, és máris akadt egy követő, akit azon kaptak a hatóságok, hogy – amint azt *S. Á.* megfogalmazta – 22 rossz évéért 22 diák megölésére készül az egyetemén. Lám, nem csupán egy megbotránkozást és félelmet keltő eseményről van szó, ez egyben olyan szörnyűség is, amely példaértékű a hasonlóan bomlott elméjű követői számára. És ez az, ami miatt ez a bűncselekmény mindenki érdeklődését felkelti, ezért kell elmondani mindenkinek, így talán fel tudunk készülni, és elgondolkodhatunk a megelőzés lehetőségein.

Ennek ellenére több mint egy évvel a bűncselekmény után sem írta le, mondta el még senki, hogy pontosan mi történt. Már másfél év telt, amire híreket kaptam arról, hogy egyetemeken, főiskolákon a diákok szakdolgozat témaként próbálják saját szakterületüknek megfelelően feldolgozni, értelmezni, így kriminalisztikai, jogi és pszichológiai alapú írások készültek, de még nem beszélt vagy írt róla olyasvalaki, aki részt vett a nyomozásban. Talán vártunk a befejezésre, az ítéletre, vagy csak nem találtuk a gondolatmenetet, nem tudom. Magyarországon ez az első eset, és úgy tűnik, a kezdeti fellángolások után lecsendesedtek a kedélyek, valódi lépések nem történtek az értelmezés és a megelőzés érdekében. Ezen talán nem is kell annyira meglepődni, mert ha megvizsgáljuk az Egyesült Államokban történt hasonló esetek következményeit, megállapíthatjuk, hogy ott, ahol a fegyvertartásnak egészen más kultúrája van, és már nagyon sok hasonló bűncselekmény történt, ott is hosszú évek teltek el, míg hatásosnak vélt intézkedéseket vezettek be az iskolai lövöldözések visszaszorítása érdekében. Ezen a területen ne kö-

vessük az Egyesült Államok taktikáját, dolgozzuk ki mielőbb a szükséges intézkedési lehetőségeket, hogy többet ne vagy csak a lehető legtrikábban történessen ilyen bűncselekmény.

Első előadásomat a Rendőrtiszti Főiskolán tartottam nagyjából másfél évvel a bűncselekmény után, a szervezők szerint több mint háromszáz szakmai érdeklődő előtt, akik kérdéseikkel, észrevételeikkel megértették velem, hogy szükséges beszélni róla, rávilágítottak arra, hogy nem szabad csak a médiára bízni ennek a bűncselekménynek az ismertetését, hiszen ők más, sok esetben „görbe tükörből” visszavert, torzult képet mutatnak a valóságról. Úgy döntöttem, megérett az idő, hogy megosszam másokkal is az „élményeimet”, bemutassam a helyszínt és az érzelmeket, segítsek eligazodni azoknak, akik nem értik, mi és hogyan zajlott, elmondjam a tapasztalataimat arról, amit átéltem, talán ezzel is segíthetem a bűnmegelőzést.

A helyszíni szemle bizottságvezetőjeként az elsők között voltam, aki láthatta ennek a szörnyű tettnek a következményét és helyszínét. Az érzelmeket nehéz átadni, szinte lehetetlen érzékeltetni a fiatalember holttetésének látványát, a sérültek és a jelen lévő szemtanúk lelki állapotát, a tehetetlenséget és a típródást, amelyek jellemezték a zürzavaros helyszínen történő bókklászókat. Pedig a kriminalisztikai jelentőségét leszámítva, a bűncselekmény súlyának megítéléséhez az érzelmek átélése a legfontosabb. Maga a bűncselekmény első benyomás alapján rendőri szemmel, mondhatni, egyszerű megítélésű: sem a minősítése, sem a nyomozása (vizsgálata) nem okoz nagy fejtörést. A bizonyítás szintén egyszerű, hiszen maga a tény letagadhatatlan, biztonságkamera-felvételek bizonyítják, és rengeteg tanú szeme előtt történt. Nincs szükség eredeti, különleges megoldásokra, és a módszertan is szokványos, kötelezően végrehajtandó, rutinfeladatok sorozata. Tanúkihallgatások, szakértő-kirendelések és a gyanúsított kihallgatása után az ügy „már mehet is vádra”. Senki előtt nem kérdés a bűnösség, legfeljebb a büntethetőség körül akadnak véleménykülönbségek, amelyek tisztázása a bíróság feladata. De ez így nem egészen igaz, ugyanis horderejénél fogva nagy a felelősség a vizsgáló vállán, nem hibázhat, alaposnak, precíznek és következetesnek kell lennie, nem hagyhat semmilyen támadási felületet, nem adhat kapaszkodót a védelem számára, mindent szinte tökéletesen kell végrehajtania, hogy egyértelmű legyen az ügyészség, majd a bíróság számára is: a bizonyítékok rendben vannak, bűnös, büntetendő és büntethető az elkövető.

Ezek az „ügy egyszerűségére” utaló gondolatok járnak a bizottságvezető fejében már akkor is, amikor a helyszínre ér. Attól függetlenül, hogy igazak, helyesek és logikusak, mégsem szabad, hogy eluralkodjanak, hiszen a krimi-

nalisztikai gondolkodás alapelvei közül az egyik legfontosabb a kételkedés kell hogy domináns legyen. Kérdezhetnénk, hogy ugyan már, miben kellene kételkedni, de a választ épp az imént írtam le, amikor azt jegyeztem le, hogy „milyen egyszerű” a nyomozás: megvan a tettes, vannak tanúk és videofelvételek. Ezzel szemben ilyen esetekben sokkal jobban oda kell figyelni, mert akkor készülnek semmitmondó, gyenge, nem kellően részletes és alapos helyszíni szemlék, amikor a bizottság vezetője így áll hozzá. Tehát a kételkedést alapul véve úgy kell a helyszíni és halottszemlét lefolytatni, mintha egy ismeretlen elkövetős bűncselekmény helyszínén járnánk, és kiemelt figyelmet kell fordítani a bűnjelek, nyomok és anyagmaradványok szakszerű felkutatására, rögzítésére, hiteles csomagolására, a látottak, tapasztaltak és a körülmények jegyzőkönyvezésére.

A bizottság összeállítását a nyomozás vezetője végezte úgy, mint bármely más helyszínen. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztályának vezetője, *dr. Fellegi Norbert* rendőr alezredes szinte kivétel nélkül minden helyszíni szemlén jelen van, sok esetben még szabadnapjáról is a helyszínre siet és irányítja a munkát. 2009. november 26-án munkaidőben érte az osztály dolgozóit a bejelentés, tehát nem volt kérdéses, hogy mindenkinek mennie kell. Senkit nem kellett kényszeríteni, részt akartunk venni a munkában és a tettes elfogásában, mert akkor még nem tudtuk, hogy rövidesen kézre kerül az elkövető. Az osztályvezető induláskor értesítette a bűnügyi technikai osztályt, így szinte egy időben, 12.45-kor értünk a helyszínre. A helyszín szinte leírhatatlanul zűrzavaros. A mentők még nem fejezték be a később elhunyt *D. M.* egyetemi hallgató újraélesztésének kísérletét, diákok, egyetemi dolgozók és vezetők járkáltak és telefonáltak, vagy csak beszélgettek megdöbbenően a biofizikai intézet gyakorlati oktatórészegének folyosóján. Káosz uralkodott, amelyben mindenki valami hasznosat akart tenni, de csak tétován, tehetetlenül mászkáltak fel-alá. A helyszín külső biztosításában a Pécsi Rendőrkapitányság Helyszínelő és Akció Osztályáé volt a főszerep. Profi módon körülzárták az épületet, visszatartották a tanúkat, de az ellen nem tudtak tenni, hogy az egyetem vezetői, oktatói, egyéb dolgozói bent maradjanak az épületben. Talán nem is akartak, hiszen az ott maradók mindegyike valamilyen módon segíteni próbált a rászorulókon, nyugtatni a megzavarodottakat, és igyekeztek közreműködni az elkövető azonosításában, elfogásában, bár igazából semmit nem tudtak tenni. Közben megérkezett a pszichiáter és a bűnügyi szakpszichológus, akik a közvetlenül érintetteket, szemtanúkat, illetve a megijedt, lelkiileg zavart diákokat vették kezelésbe.

Csoportterápiájukat később a bűnügyi osztályon folytatták, és szükség szerint részt vettek a tanúk kihallgatásában.

Ebben a helyzetben dr. Fellegi Norbert engem jelölt bizottságvezetőnek, és ezzel átadta a helyszíni munka irányítását. Nem ijedtem meg, de éreztem a nagy felelősséget, ez megerősített, határozottabbá, céltudatosabbá tett. Az osztály egyik kiemelt főnyomozója a bizottság tagjaként segítette a munkámat úgy, hogy a helyszíni szemle szempontjából releváns helyeket és tanúkat kutatta fel, illetve a másodlagos helyszínekről, az emeleti irodákról, az épület körüli területről és az elkövető motorkerékpárjáról készítette a szemlejegyzőkönyvet. Őt bűnügyi technikussal és két igazságügyi orvos szakértővel álltunk neki a helyszíni és halottszemle lefolytatásának, de előbb a jelen lévő kívüllálokat hallgattuk meg, és a szerint, hogy ki milyen információ birtokában volt, a nyomozásban részt vevő többi nyomozóra bízunk, illetve az irrelevantis személyeket megkértük, hogy hagyják el a helyszínt. Ezek után bejártam a helyszínt a bűnügyi technikusok vezetőjével, összehívtam a bizottságot és elmondtam, mit hogyan szeretnék, milyen sorrendben és módon vegezzük a vizsgálatot, kinek mi a feladata. Úgy terveztem a helyszíni szemlét, hogy az elkövető első lövése helyétől az utolsóig haladunk, majd a bűncselekmény szempontjából releváns helyeken folytatva a biofizikai intézet nyugati oldali bejáratánál fejezzük be, és csak ez után állunk neki a halottszemlének. Mivel a helyszín adottságai lehetővé tették, a bűnügyi technikusokkal több statikus és dinamikus szakaszban dolgoztunk. Először a biofizikai intézet épületének főbejáratát, majd a nyugati oldali bejáratot, a folyosót, aztán a 023-as és a 022-es gyakorlati termeket, a folyosóelválasztó ajtót és a portásszoba bejáratát, ajtáját és környékét, a férfivécét, a biofizikai intézet emeleti részét, a szomszédos épület előtt álló robotot, a külső falfelületet, majd az alsó laboratóriumot szemlétünk – amint már említettem – nyomozótársammal megosztva. Minden egyes részt statikus szemlével kezdtünk, tehát megtekintéssel, fényképezéssel, videofelvétel-készítéssel, majd nyom-, anyagmaradvány- és egyéb bizonyítékkutatással és -rögzítéssel, vagyis dinamikus szakasszal fejeztünk be. Csak amikor már mindennel végeztünk, és már alaposan feltehető volt, hogy semmit nem hagyunk ki, akkor álltunk neki a halottszemlének, és jegyzőkönyveztük, rögzítettük a látottakat, a sérüléseket, nyomokat, anyagmaradványokat, elváltozásokat, bizonyítékokat. A halottszemle befejeztével a kételkedés ismét felszínre került. A szemlén megismert eseménysor felkeltette a bizottság gyanúját, azt gondoltuk, nem mehetünk úgy el, hogy ne ellenőrizzük, kihagyunk-e valami fontosat. Ismét áttekintettük a bűnjelket, megszámoztuk a talált töltényhüvelyeket, informálódunk a

sérültek testében talált lömagokról, az elkövető által felhasznált, kilőtt lőszerkekről, és mivel nem volt teljesen kerek az egész, ismételten átkutattuk a helyszínt. Az ismételt kutatás után a helyszíni és halottszemlélet annak megkezdésétől számított öt óra húsz perc elteltével befejeztük.

Eközben a bűnügyi osztály összes többi nyomozója adatgyűjtést, tanúkutatást végzett. Ezek és a szemlén keletkezett információk alapján a nyomozásvezető irányította a munkát, megszabta a feladatokat, és kapcsolatot tartott a főkapitányság vezetőjével, bűnügyi igazgatójával, valamint az időközben helyszínre érkező miniszterekkel és a polgármesterrel.

A bűncselekmény tárgyi súlya azonban nem hagyott nyugodni senkit, még vagy két órát a helyszínen tartózkodtunk, és átbeszéltük a munkánkat, a lehetőségeket és a verziókat. Csak akkor hagytuk el a helyszínt, amikor már egyetértés volt abban: többet nem tehetünk.

Az előzmények

„A Pécsi Rendőrkapitányság Ügveletére 2009. november 26-án bejelentés érkezett, miszerint 12.20 óra és 12.30 óra közötti időben a Pécs, Szigeti út 12. szám alatt található PTE ÁOK Biofizikai Intézetének egyik gyakorlati oktatótermében egy diák maroklőfegyverrel több lövést adott le csoporttársaira. Később egy diák (D. M.) a helyszínen életét veszítette, egy súlyos, életveszélyes sérüléseket szenvedett, az oktató és egy takarító színtén súlyos sérüléseket szenvedett a lövésektől. A szemlebizottság 12 óra 45 perckor érkezik a helyszínre, ahol akkor még a később elhunyt sértettet próbálják újraéleszteni a mentősök, a többi sértettet már elszállították.”¹

12 óra 16 perc 50 másodpercet mutat a belső biztonsági kamerák órája, amikor eldördül az első lövés. Gere Ákos, a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvosi Kar gyógyszerész hallgatója ekkor lép ki a Biofizikai Intézet földszinti vécéjéből, és azonnal lő a szemben lévő 023-as gyakorlati terem bejáratí ajtaja irányába. Ezután elszabadul a pokol: nyolc lövést ad le, végigmegy két gyakorlati termen, majd elhagyja az épületet. Utána maradt: egy halott, egy életveszélyes és két súlyos sérült. A cselekmény alkalmas a Btk. 166. §

¹ A mentőállomás az épülettől közúton nagyjából egy kilométernyire van, és a legközelebbi rendőrső sincs messzebb három kilométernél, ezért a sérültek ellátása és a helyszín biztosítása nagyon rövid időn belül megkezdődött. Ennek ellenére „Az újraélesztés kísérlete eredménytelen, a helyszínen lévő sértett a sérülései következtében a mentőorvos megállapítása szerint 2009. november 26-án, 13.03 órakor elhunyt” (szemlelévő).

(1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a), g), f) pontjai szerint minősülő, előre kitervelten, sok ember életét veszélyeztetve, több ember sérelmére elkövetett emberölés büntett kísérletének megállapítására.

Az esemény

Röviden összefoglalva a következő esemény játszódott le: 2009. november 26-án Gere Ákos, aki sportlövész volt, saját 9 mm-es Luger CZ85 típusú maroklőfegyverével és ötven hozzá tartozó lőszerrel ment az egyetemre. Mint később kiderült, azon a napon nem jelentkezett be a lőtérre, tehát nagy valószínűséggel azzal a céllal vitte magával a fegyverét, hogy megtámadja és megölje három fiú osztálytársát, akik szerinte őt rendszeresen zaklatták, viccelődtek vele, sőt kigúnyolták a lányok előtt. Előző nap már nagyon nyugtalan volt, viselkedésével zavarta az órát, az asztalon idegesen kopogott a ceruzájával, e miatt össze is vezett egy-két társával. 26-án a 023-as és a vele egybenyíló 022-es gyakorlati termekben műszeres méréseket végzett a több mint húszfős csoport. Gere Ákos a gyakorlat megkezdése után egy alkalommal nagyjából kilenc percre kiment a vécére, de a terembe csak kopogtatva juthatott vissza, mert a kifelé nyíló ajtó külső oldalán nincs kilincs. Amikor visszament, nem történt semmi, ennek ellenére hat perc elteltével Gere Ákos ismét magához vette a piros hátizsákját, és kiment a vécébe, ám ekkor már, hogy ne kelljen kopognia, résnyire nyitva hagyta a gyakorlati terem ajtaját. Nem töltött hosszú időt kint, összesen vagy húsz másodpercet (valószínűleg csak annyit, amennyi ahhoz kellett, hogy betárazza a fegyverét), és hamar indult vissza. Közben a teremben ismét élcelődtek Gere Ákos viselkedésén, szóba került, hogy be kellene csukni az ajtót, hogy ne tudjon visszajönni. D. M., aki egyébként viccelődős típusú fiú volt, és az ajtóhoz közel lévő első padban ült, felkelt és vesztére az ajtóhoz lépett, hogy becsukja. Ezzel körülbelül egy időben Gere Ákos hirtelen kitérte a vécéajtót, majd egy pillanatra kinézett a folyosóra – feltehetően azért, hogy van-e ott valaki –, majd visszahúzta a fejét. Közben D. M. az ajtóval szemben, kissé oldalra fordulva bal kézzel nyúlt a nyitott ajtó kilincse után, amikor a szemből lévő vécéajtón kilépett Gere Ákos, és folyamatosan a terem felé haladva, felemelt, nyújtott bal kezében tartott fegyverével mellmagasságban meglötte D. M.-et. D. M. azonnal hanyatt esett, lába a bejárati ajtóba, felsőteste közvetlenül az ajtó mellett a teremből nyíló laborajtó küszöbére került. Később kiderült, hogy az első lövés átment D. M. testén, a bal kulcscsont közelében hatolt be és a ge-

rintet érintve, a gerinovelőt átszakítva a jobb lapocka közelében távozott, majd a bejárati ajtóval szemben lévő ablak mellett a falon gurulatot kapva az ablak alatti radiátor alá esett. Gere Ákos nem állt meg, átlépte D. M. testét, és közben még egyszer belelőtt, a lövedék a has középvonalában a köldök alatt hatolt be, majd a hátán feljebb, a gerinctől balra hagyta el a testet és hagyott nyomot a műanyag padlón, majd megrekedt a test és a padló között. Gere Ákos ez után a terem közepére lépett, és a teremben kétoldalt elhelyezett padoknál ülők közül egy-két lányra ráfogta a fegyvert, de nem lőtt. A terem közepén megállva az egybe nyitott 023-as és 022-es gyakorlati termek közötti nyitott ajtón keresztül a 022-es terem jobb hátsó sarkában már az első két lövés hangja miatt a padok alá bújt, padlóra feküdt F. G. és Sz. Zs. fiú csoporttársai irányába kb. 11 méterről négy célzott lövést adott le. Ezek a lövések F. G. lábán és combján, valamint az ajtóban éppen elhaladó T. G. gyakorlati oktató combján okoztak sérüléseket. T. G. belépett a lövedék útjába, az őt ért sérülés bizonyíthatóan a fiú csoporttársakra leadott célzott lövés következménye, amely maradandó fogyatékossgot okozott. A lövedékek közül egy F. G. jobb combjában rekedt, kettő a szemben lévő falba fűrődött a padló felett 10-15 cm-re, egy pedig az egyik faülőkés széken gurulatot kapva az alatta elhelyezett táskában egy Orbit rágógumis műanyag dobozban állt meg. T. G. oktató kimenekült a teremből, az alsosori laborhelyiségbe ment, később ott látták el a sérüléseit és onnan szállították kórházba. Sz. Zs. kiugrott az ablakon, és elszaladt az épülettől.² F. G. már sérült volt, felállni nem tudott, ezért megpróbált elbújni a lövések elől, illetve húzta magát jobbról a bal oldali padsor mögé, így kikerült Gere Ákos látómezejéből. Ezután Gere Ákos már nem látta F. G.-t, ezért áment a 022-es terembe, kb. két méterre megközelítette őt, és célzott lövést adott le a hasa irányába. A lövedék először áthatolt a jobb combján, majd a hasban megrekedt. F. G. szerencséjére a lömgag a nagyméretű fém övcsatján gurulatot kapott, így kisebb energiával hatolt a testbe, átment a beleken, majd megállt a gerinc melletti izomzatban. Gere Ákos ez után ennek a 022-es teremnek az ajtaján lépett ki a teremből a folyosóra. Ugyanebben a pillanatban a lövöldözés zajára a gyakorlati oktatótermek folyosóját a biofizikai intézet dolgozóinak folyosójától elválasztó üvegajtón túl, az onnan öt méterre lévő portaszoba ajtaján szerencsétlenségére kilépett G.-né takarítónő. Gere Ákos észrevette, felé fordult, és az üvegezett ajtón ke-

² Később vallomásaiban Sz. Zs. elmondta, hogy Gere Ákos elől menekülve ugrott ki az ablakon és futott el az épülettől. Hogy milyen gyorsan zajlott le az egész, azt az is érzékelteti, hogy Sz. Zs. azt hitte ugyan, hogy Gere Ákos még a másik teremben van, amikor kiugrott az ablakon, ezzel szemben a biztonsági kamera felvételei szerint a támadó már az épületet is elhagyta ekkor.

resztül fej-mellkas irányába nagyjából hat méterről célzott lövést adott le a takarítónőre, majd a folyosón a kijárat felé indult, és elhagyta az épületet. G.-né szerencséjére a hőszigetelt, dupla üvegezésű ajtó üvegein a felé kilőtt lövedék eltért az irányától, így nem a fején vagy a mellkasán, hanem a jobb térd fölé találta el, és a combcsontját zúzta szilánkosra; súlyos sérülést, maradandó fogyatékoságot és feltehetően súlyos egészségromlást okozott.

Onnan kezdve, hogy Gere Ákos kilépett a vécéajtón, leadott nyolc lövést, megölt egy embert, másik háromnak súlyos vagy életveszélyes sérülést és maradandó fogyatékoságot okozott, addig, hogy elhagyta a helyszínt, csupán harminc másodperc telt el. Az első lövéstől az utolsóig mindössze huszonkét másodperc! Ennyi kellett ahhoz, hogy négy embert sebesítsen meg. Esélyes volt, hogy Sz. Zs., aki sérülés nélkül megszökt, vagy a többi sérült, F. G., T. G. és G.-né is halálos sérülést szenvedjen, mint D. M.

Ez után az épületből kilépve Gere Ákos elrejtette fegyverét a pulóvere alá, majd nyugodt, de határozott léptekkel elhagyta az épületet, gyalog ment a kb. 150 méterre található négyszáz ágyas klinikára, felment a hetedik emeletre, és felhívta a rendőrség ügyeletét. Feltehetően ötven lőszer volt nála (egy egész üres doboz került elő a férfivécében hagyott táskájából), amelyből nyolcat kilőtt, de csak negyvenegyét adott át az öt elfogó kommandósoknak. Mivel az egész eljárás alatt nem tett vallomást, nem derült fény arra, hogy valójában csak negyvenkilenc lőszer volt, illetve, ha ötven, akkor hová tűnt az egy hiányzó lőszer. A lövöldözés és a között, hogy feladta magát, 23 perc telt el. Csak találgatni lehet, hogy hol volt és mit csinált ennyi ideig, hiszen öt-tíz perc alatt átruházta a közeli épület a hetedik emeletére. Talán öngyilkos akart lenni azzal a lőszerrel, amely nem került elő, de meggondolta magát, és eldobta, vagy elhagyta? Kérdés az is, hogy miért ment fel a négyszáz ágyas klinika hetedik emeletére. Lehet, hogy a bárki által megközelíthető erkélyről akart leugrani (sokan követtek el itt így öngyilkosságot), de meggondolta magát? Nem tudni, de úgy vélem, örülhetünk, hogy nem tette meg, így felelősségre vonható, és a jogszabályoknak megfelelően megbűnhődhet a tettéért.

A lövöldözés nagy részére csak közvetett bizonyítékaink vannak, de az első és az utolsó lövésről biztonságikamera-felvételekkel, az ügyeletre érkező bejelentésekről, valamint arról, ahogy Gere Ákos bejelenti, hogy ő volt a tettes, hangfelvételek vannak. Az eseménysor tényszerű bizonyítása megtörtént attól függetlenül, hogy Gere Ákos gyanúsítottként nem tett érdemi vallomást, arra azonban csak következtetni lehet, hogy miért tette. A gondolatok, az érzelmek, a félelmek nehezen foghatók fel, ezeket nem is tudom és nem is akarom fejtegetni, de érzékeltetésük céljából, bizonyoságul a felfokozott érzelmi

állapotra, álljon itt három bejelentés – köztük az elkövetőé – hangfelvételének szövege és egy tanúvallomás-részlet.

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság ügyeletének hangfelvételei a bejelentésekről

2009. november 26., 12 óra 21 perc 05 másodperc

Ügyelet: Rendőrség, ügyelet

Bejelentő: Jó napot kívánok! *Dr: L. D.* vagyok, a biofizikai intézetből, az intézet professzora. Most jöttem vissza ebédről, és egy örült diák lövöldözik a gyakorlatos teremben, az egyik kollégámat meg is sebesítette.

Ü: Ez a...

B: Ez a Szigeti u. 12.

Ü: Szigeti u. 12.

B: Ez a biofizikai intézet, ez egy cseréptetős, épület, a Kürt utcából hogyha jönnek, a második épület.

Ü: Jó, rendben.

B: Köszönjük szépen.

Ü: Köszönjük.

B: Viszonthallásra.

2009. november 26., 12 óra 24 perc 31 másodperc

Ü: Rendőrség, ügyelet!

B: Jó napot kívánok, *dr: B. T.* vagyok újra, itt a hallgatók, akik kimenekültek a gyakorlatos teremből Gere Ákos a hallgató neve, akit keresünk, Gere Ákos.

Ü: Azonnal ott lesznek, és akkor őket a helyszínen tájékoztassák erről.

B: Nem szeretnék odamenni a környékre, úgyhogy ha lehet, telefonon... Gere Ákos, akit keresünk, egy nagydarab, kövér... milyen haja van? Vörös, szakállas, vörös termopulóvere van... Milyen magas kb. [*kérdezi valakitől*], adom a hallgatókat, egy pillanat...

B: Jó napot kívánok!

Ü: Jó napot kívánok, rendőrség, ügyelet.

B: Jó napot, Sz. Zs. vagyok, és az ember, aki lelőtte két osztálytársamat, csoporttársunkat, kb. 175 cm magas, ilyen rövides, rövid szőkésbarnás hajú, egy vörös termopulósit visel, vagy egy, ha rajta van, fekete bőrkabátot, és ilyen kicsit testesebb alkatú, és még valószínűleg itt van a környéken. Biztos, hogy

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

a környéken van, vagy valahol elbújt, nem biztos, hogy motorral jött, de motorral szokott járni.

Ü: És merre lakik, ezt tudjuk?

B: Nem tudjuk, nem tudjuk, nem ismerjük annyira, először a TTK-ra járt, most az ÁOK-ra.

Ü: Tehát 175 cm magas, vörös pulcsi vagy fekete bőrkabát van rajta, igaz?

B: Igen, nem tudjuk, hogy melyik, de pulcsi volt, de nem tudjuk, hogy felhúzta-e a kabátot.

Ü: Aha, milyen fegyver volt nála?

B: Én nem tudom, én azt hiszem, hogy ez ilyen [...] csak durran. Nem gondoltam, nem ismerem ezeket, én is akkor vettem észre, amikor az egyik csoporttársamat lelőtte.

Ü: Két személyt lőtt le?

B: Egyet én láttam, egyet pedig a csoporttársam látott.

Ü: Aha.

B: Sokat lőtt ki, azt hallottam, de nem tudom, hogy [...] Elnézést, elnézést, nem értem.

Ü: Kérdezem, hogy van-e valaki, aki látta a fegyvert.

B: Sokan látták, de most aki itt van körülöttem, nem ismeri, csak [...] Nem tudjuk.

Ü: Jó, értem, a kollégák, jó, a kollégák hamarosan ott lesznek, az aki...

B: Már itt van pár szirénázó... De nem merek kimenni.

Ü: A helyszínen lévő rendőröket tájékoztassák, nyugodtan menjenek ki.

B: Jó napot kívánok, itt van már egy kollégája.

Ü: Jó, akkor mondja el, mit látott.

B: Visz'hallás.

A tettes is bejelentést tett:

2009. november 26., 12 óra 39 perc 38 másodperc

Ü: Rendőrség, ügyelet.

B: Jó napot, bejelentést szeretnék tenni, történt egy lövöldözés az egyetem biofizikai intézetében.

Ü: Tudok róla... [érthetetlen].

B: Igen, de én vagyok az elkövető, és fel szeretném adni magam.

Ü: Hogy hívják önt?

B: Gere Ákos.

Ü: És hol van most?

B: A négyszáz ágyas klinikán az ötödik emeleten, egy laborban [...] ez az ötödik emelet, elnézést? [...] Hetedik emelet, elnézést, hetedik emelet. [...]

Hosszú szünet.

B: Halló.

Ü: Igen, itt vagyok.

Megint hosszú szünet.

B: A hetedik emeleten vagyok.

Ü: Önnél van a fegyver is?

B: Igen, nálam van.

Ü: Jó. Üljön le ott. Jó? És várja meg a kollégákat. Odaküldöm őket.

B: Kint leszek az erkélyen.

Ü: Kint lesz az erkélyen?

B: Igen.

Ü: Hányadik emelet?

B: Hetedik.

Ü: Hetedik.

Ü: Jó, rendben van, várja meg ott a kollégákat, és semmi butaságot ne csináljon.

B: Nem, nem teszek.

Ü: A fegyver mindig jól látható helyen legyen, jó?

B: Ott lesz.

Ü: Ne a zsebében!

B: Ott lesz.

Ü: Jó.

B: Jól látható helyen lesz.

Ü: Jó, rendben, de addig maradjunk vonalban, jó?

Részlet S. D. tanú kihallgatási jegyzőkönyvéből

„Ami ezután történt – mintha rossz filmet néztem volna –, az ajtók olyanok, hogy csak belülről lehet nyitni őket – mármint a tanteremajtók. Mivel Gere Ákos kiment, nem tudott visszajönni, kopogott... A D. M. odalépett, aztán arra emlékszem, hogy néma csend van, de a csendben több robbanásszerű zaj hallatszott, én ekkor éppen háttal álltam. A D. M.-et se láttam összeesni, de fel sem fogtam, mi van. [...] Ahogy Gere Ákos bejött, a D. M. ajtót nyitott, lelőtte, aztán ment tovább, és lőtt, csak lőtt, az én táskámat is átlőtte, az oktatóra is rálőtt. Aztán a tábla fele lőtt, ott állt az F. G., őt eltalálta, azt hiszem,

de egyszerűen nem tudom, mi hogyan zajlott le, pillanatok műve volt [...] ment végig a termen, és lőtt, nem tudom, ekkor ki hol állt, ki mit csinált, szerintem dermedt volt mindenki. Aztán csak kisétált az ajtón, és lelőtte a takarítónőt is. Vagy belelőtt, ezt sem tudom. Én először, amikor pukkanás volt, azt hittem, ez egy móka, hogy biztos csak patronos pisztollyal akar bennünket megijeszteni. Akkor fogtam fel, amikor láttam, hogy F. G. mennyire vérzik, de addigra már vége volt az egésznek. Szörnyű, hogy bármelyikünk lehetett volna [...] meghalhattunk volna.”

A tettes

Mit érezhetett és gondolhatott ugyanekkor Gere Ákos? Mi vezérelte bűnös tette elkövetésekor, milyen volt az elmeállapota? Mi volt a terve? Megpróbálhatunk következtetni a személyiségére a csoporttársai által elmondottakból, tetteiből, illetve az eljárás folyamán megállapítottakból:

„Gere Ákos a PTE gyógyszerész szakos első éves hallgatója, 2009 szeptemberében kezdte meg tanulmányait. Csoporttársaival kapcsolatot nem tartott, a közös rendezvényeken nem vett részt. A folyosón és az órákon is általában elkülönült a társaitól. Ennek ellnére a csoporttársai igyekeztek bevonni a közös tevékenységekbe, de ő ezeken nem vett részt. Társai az ugratásokba is bevonták, ezek a heccelődések nem lépték túl a szokásos diáktrefákat. Ha valamelyik csoporttársával szóba állt, akkor általában a fegyverekről beszélt. A csoporttársak elmondták, hogy Gere Ákos többször tett olyan kijelentéseket rájuk, hogy biztos cigány, illetve zsidó származásúak. Azt is többször megjegyezte, hogy a külföldi diákok elfoglalják a helyet a magyarok elől. Gere Ákos nagyjából egy hónappal a bűncselekmény elkövetése előtt összeveszett a társaival. A veszekedés oka az volt, hogy Gere Ákos latindolgozata egyesre sikerült, míg a többieké kettesre. Ő ekkor azt mondta a társainak, hogy azért kaptak kettest, mert puskáztak. Vita közben kijelentette, hogy a golyó mindenkin fog. A bűncselekmény elkövetése előtti héten egy lánynak azt mondta, hogy át akar menni másik csoportba, mert idegesítik a fiúk. 2009. november 25-én gyakorlaton összeveszett egy másik lánnyal, és a vita hevében Gere Ákos rácsapta a lány lábára az íróasztal ajtaját, majd azt mondta, hogy pofán vágja őt, és nem érdekli, mi lesz ennek a következménye. A kísérlet végén egy szintén lány csoporttársa rámosolygott Gere Ákosra, aki azt hitte, hogy őt neveti ki, ezért azt mondta neki, hogy eleje van a megaláztatásokból. Gere Ákos a bűncselekmény elkövetése előtti napokban többször is fellépett a számítógépén olyan internetes hír-

portálokra, amelyeken fegyverekről, fegyverek működéséről, illetve külföldön elkövetett tömeggyilkosságokról, ámokfutásokról volt szó. 2009. november 25-én, 17.39 és 18.03 óra között H. Zs. ismerősével beszélgetett msn-en. A beszélgetés közben Gere Ákos azt mondta, hogy hamarosan meg fog halni, mert agydaganata van. 26-án 00.30 körül minden adatot törölt magáról az iwiw-en. 2009. november 26-án 12.00 órától volt órája a PTE Biofizikai Intézetében. Ide kismotorral érkezett, és magával vitte a jogszerűen tartott fegyverét. Óra előtt a folyosón a csoporttársaival beszélgetett. Beszélgetés közben többször is megkérdezte a társaitól, hogy mindenki ott lesz-e az órán.⁷³

Elmeállapot

A kirendelt orvos szakértő vér- és vizeletminta-vizsgálata alapján megállapította, hogy Gere Ákos a bűncselekmény elkövetésekor sem alkohol, sem kábítószer, illetve a korábban betegsége miatt felírt gyógyszerek hatása alatt nem állt.

A kirendelt elme- és ideg orvos szakértő véleménye szerint Gere Ákos személyiségzavarban szenved. A személyiségzavara kóros elmeállapotnak tekinthető, amely enyhe fokban korlátozza, és cselekménye elkövetésekor is enyhe fokban korlátozta őt abban, hogy cselekménye társadalomra veszélyes voltát felismerje, és a felismerésnek megfelelően cselekedjen. Megállapította azt is, hogy személyiségénél fogva nem zárható ki újabb erőszakos cselekmény elkövetése.

Az édesanya a fiáról

Kihallgatásakor az édesanyja tényszerűen beszél a fiáról. Kérdésre elmondja az élete történetét, az óvodás, majd iskolás éveit, beszél a barátairól, illetve a barátok, barátnők hiányáról úgy, hogy közben Gere Ákos mindezekről alkotott véleményéről is képet ad. Kiderül, hogy kettejük viszonyát a fia érdekei és véleménye határozzák meg, ezért az édesanya sok mindent ráhagy egy szem fiára. Az édesanya konfliktuskerülő magatartása talán kompenzáció az emocionális szegénységre, valamint az édesapa hiányára és az agresszív viselkedésére. A vallomás nyilván nem mutatja be az érzelmi kötődést teljes egészében, hiszen a bűncselekmény szempontjából releváns háttér-információkra

⁷³ Átdolgozott részletek a nyomozáskor készült összefoglaló jelentésből.

fókuszál, ennek ellenére érezhető a törődés és a fájdalom. Az anya próbál segíteni a fiának, amikor kiderül, hogy pszichés gondjai vannak, de örölik a határozottság és az engedékenység között. Orvoshoz viszi, illetve irányítja a fiát, de amikor Ákos ellenállásába ütközik, nem erőlteti a vizsgálatot és a kezelést, engedékenységével feltehetően ellensúlyozni próbálta a család hiányosságait, így Gere Ákos nem kapta meg a szükséges és folyamatos kezelést.

Az édesanya vallomása és az ideg-elme szakértői vélemények vizsgálata fontos és szükséges, de nem témája ennek az írásnak, ezért részletekbe nem bocsátkozom. Felhívom azonban az ebben az ügyben érintett pszichológusok és pszichiáterek figyelmét arra, hogy a Magyarországon történt első egyetemi lövöldözés elemzése fontos lehet a hasonló bűncselekmények megelőzése érdekében.

A nyomozás

A nyomozás (vizsgálat) alapvetően két részre oszthatón zajlott. Az egyik a történeti tényállás feltárása és a bűncselekmény tényállási elemeinek bizonyítása, a másik pedig a büntethetőség megállapítása. Mivel a gyanúsított az eljárás folyamán egy esetben sem tett a cselekményéről vallomást, a történeti tényállást a biofizikai intézet biztonsági kameráinak, valamint a rendőrség ügyeletére érkező bejelentések felvételeinek elemzésével és a tanúk meghallgatásával tárta fel a vizsgáló. Ez a videofelvételek és a hangfelvételek elemzését, jegyzőkönyvezését és az ezekből levonható logikai összefüggések feltárását és leírását, valamint a tanúk részletes és alapos kihallgatását jelenti. Mindez komoly felkészültséget, tapasztalatot és szakértelmet kíván a vizsgálótól, hiszen a csaknem negyven tanú kihallgatása nemcsak időigényes, de pszichés teher is.

Itt átfedést találhatunk a büntethetőség bizonyításában, hiszen a beszámítási képességet nem kizárólag az igazságügyi elme- és ideg orvos szakértői vélemények, hanem a tanúvallomások is befolyásolják. Ezek által kapható tiszta, kivülállóktól származó kép a gyanúsított viselkedési sémáiról, szokásairól, reakcióiról, agresszivitásáról, beszédstílusáról, világlátásáról és sok más, a szakvéleményeket befolyásoló tulajdonságáról. Ezért is nagyon fontos a kihallgatások teljessége és hitelessége, ezekért a kihallgató felel.

A tények és a történetek valós sorrendjének felállítása érdekében a vizsgáló további szakértőket vont be az eljárásba. Igazságügyi orvos szakértőt a sérülések véleményezésére, fegyverszakértőt, a Gere Ákos által használt fegyver és lőszer vizsgálatára, valamint igazságügyi hemogenetikus (DNS-vizsgá-

lat) szakértőt a lövedékek vizsgálatára. A fegyverszakértő feladata egyebek között az volt, hogy megállapítsa, valóban a lefoglalt fegyverből lötték-e ki a sérüléseket és a halált okozó lövedékeket. Igazságügyi orvos szakértő állapította meg a D. M. halálának okát, a lövedékek be- és kimeneti nyílások közötti haladási irányát, az így keletkező sérüléseket, valamint a sérültek sérülésének mértékét és a maradandó fogyatékoság valószínűségét. A hemogenetikus szakértőnek a lövedékek vizsgálatakor azt kellett megállapítania, hogy a lőmagok kiket sebesítettek meg, így következtetéseket lehetett levonni, illetve meg lehetett állapítani, hogy milyen sorrendben és kit vagy kiket talált el a vizsgált lövedék, valamint azt, hogy célzott vagy véletlenszerű találat volt-e.

Az igazságügyi szakértőknek feltett kérdésekre adott válaszok szükségesek és nélkülözhetetlenek voltak az emberölés minősített eseteinek megállapításához.

A vizsgáló természetesen többször kísérletet tett a gyanúsított kihallgatására, illetve lehetőséget adott a gyanúsítottnak a védekezés e módjának gyakorlására, de a gyanúsított nem tett vallomást. A bűncselekmény elkövetésének napján a vallomástételt megtagadta ugyan, de a befogadásához szükséges előzetes elme- és idegorvos szakértői vizsgálat alatt közreműködő volt, így tettéről – a valóságot kissé elferdítve – beszélt egy keveset. Mivel orvos szakértői akadálya nem volt, őrizetbe vették, majd előzetes letartóztatását nagyrészt a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben töltötte. Mivel szükségessé vált elme- és idegorvos szakértő vizsgálata, ezért az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben töltött egy hónapot.

A Pécsi Törvényszék dönt a bűnösségről, a büntethetőségről és a büntetésről, a vádat a Baranya Megyei Főügyészség képviseli. A nyomozás eredményeként Gere Ákos ellen a vád a Btk. 166. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a), g), f) pontjai szerint minősülő, előre kitervelten, sok ember életét veszélyeztetve, több ember sérelmére elkövetett emberölés büntetvének kísérlete.

Az ítélet

A 2012. január 25-én megtartott zárótárgyaláson a Pécsi Törvényszék nem látta bizonyítottnak, hogy a vádlott sok ember életét veszélyeztetve követte el tettét, csak az előre kiterveltséget és a több ember sérelmére elkövetett kísérletet. Ezek után az elsőfokú ítélet életfogytig tartó szabadságvesztés, amelyből Gere Ákos (az előzetes letartóztatás idejét beszámítva) legkorábban harminc év múlva szabadulhat.

Nyíri Sándor: A múlt mindig velünk van

(Ardlea Kiadó, Nyíregyháza, 2012)

Amikor 2008. március 7-én késő délután Baracska térségében az M7-esen feladtam*, hogy dr. Nyíri Sándornak a Kertész utcai Kis pipa vendéglőben tartott búcsúbankettjén részt vegyek, az járt az eszemben, hogy milyen mozgalmas és változatos pályafutás ért véget. Most azonban, hogy kezembe vehettem és elolvashattam nemrég megjelent, *A múlt mindig velünk van* című emlékirátát, rá kellett jönnöm, hogy tévedtem: a pályafutás már addig is kalandosabb, mozgalmasabb volt, mint gondoltam, és még korántsem ért véget akkor.

E kötet olvastán még inkább meggyőződésemmé vált, hogy szerencsés embernek tarthatjuk magunkat. Olyan helyen és időben születünk, ahol és amikor megadatott, hogy ne eseménytelen időszakban kelljen leélnünk az aktív éveinket, és olyan életpályát sikerült választanunk, amelyen évtizedekig kedvvel és emelt fővel gyakorolhattuk hivatásunkat.

Utólag sem kell szégyenkeznünk hivatali tevékenységünk miatt.

Nem hiszem, hogy e kérdésben csak magamat illetően kellene jelentős szerepet tulajdonítanom a szerencsének. Sok kortársunkkal együtt mindketten egy kemény diktatúráként is működtethető államszervezetben kezdtük szakmai ihletésű hivatali pályánkat. Igaz, mire „önálló gondolkozásra feljogosított” ügyészek (bírák, kriminalisták, közigazgatási szakemberek stb.) lettünk, az államélet szervezésében és irányításában a *ki kit győz le?* szemlélete helyett a *ki kit nyer meg?* vált hegemón irányzattá, a hatalom berkeiben pedig egyre inkább előtérbe került az önmérséklet követelménye. Azokat, akik hajlottak az önkényeskedésre és erre politikai pozíciójuk lehetőségét is nyújtott nekik, jogi intézmények továbbra sem gátolták törekvéseik kiélésében. Az általános légkör azonban már más volt. Már nem volt eleve veszített ügye annak, aki egy-egy kiskirálynak szakmai érvek, sőt erkölcsi megfontolások alapján próbált ellentmondani – bár egy ilyen vállalkozás még korántsem ígérkezett garantáltan sikeresnek. Voltaképpen ez jelezte a diktatúra „puhulását”, és az idő múltával a szakszerű és morálisan megalapozott ellenvetések sikerének az önkényes, politikai indulatból fakadó zsigeri ötletekkel szembeni esélyei egyre javultak, és egyre kifejezettebb lett irántuk az igény is.

* A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán volt egy rendezvény, amelyről 14.47-kor elindultam ugyan gépkocsival, de olyan forgalmi dugóba kerültem, amely lehetetlenné tette, hogy – bár kévsé, de még elfogadható időben – odaérjek, így telefonon kimentettem magam.

Ezt a tendenciát nyilvánvalóan befolyásolta a közvetlen környezet szakmai pallérozottsága is. A budapesti ügyészi karban 1963. szeptember 30. után csak olyanok dolgozhattak, akinek egyetemen szerzett jogi diplomájuk volt, a Fővárosi Főügyészségen pedig már fogalmazó koromban, 1961–62-ben is arra ösztönöztek, hogy a rám bízott ügyekben se a szakmai, se az esetleges morális megfontolásaimat ne hallgassam el. Nincs kétségem afelől, hogy ez Nyiri Sándor esetében is így volt.

Azt is biztosan tudom, hogy a véleményem meghallgatása nem mindig jelentett örömet a hivatali előljáróknak, és bizonyára így volt ez Nyiri Sándorral is. Azt azonban, hogy soha senki nem próbált szakmai vagy morális meggyőződéssel ellentétes intézkedésre kényszeríteni, a légkör előbbiekből vázolt alakulásának – végső soron a szerencsének – tulajdonítom.

Volt kollégám, Nyiri Sándor pályafutásának fő vonala természetesen nem volt számomra ismeretlen, hiszen akkoriban ismerkedtünk meg, amikor ő – mint fogalmazógyakornok – megjelent az ügyészségen. Annak az „összevont” zuglói hivatalnak, amelybe ő a patriarchális XVI. kerületi ügyészségről került, az én korábbi főnököm, *Jenővári Jenő*, korábbi III. kerületi vezető ügyész lett a vezetője. Természetesen a szerző pályájának többi állomása – vezetőhelyettesi beosztás Zuglóban, kerületi vezető ügyészi beosztás a VIII. kerületi ügyészségen, pártközpont stb. – ugyancsak ismeretes előttem. Magam is az ügyészségen éltem végig ezeket az éveket, amelyekről Nyiri Sándor szemléletes képet fest; számos esemény tehát, amelyről megemlékezik, nem újdonság a számomra – de könyve mégis nagyon felkeltette az érdeklődésemet, hiszen egészen más látószögből mutatta a történeteket, mint ahonnan én láttam.

Azt hiszem, nem árt, ha – korabeli beszélgetésekre, beszélgetéstörödékekre, valamint személyes benyomásaimra visszaemlékezve – néhány szubjektív hangvételű mondatot ideiktatok.

Arra már nem emlékszem, milyen alkalommal ismerkedtünk személyesen össze; él viszont az emlékezetemben egy olyan élmény, hogy télen, estefelé együtt utaztunk autóbusszon, villamoson vagy metrón valamerre (kesztyű volt rajtunk! Az emlékkép egyik vezérlő eleme a kezemen lévő kesztyű a jármű kapaszkodófogantyúján), és közben hosszasan beszélgettünk valamilyen szakmai kérdésről. Ennek nyomán rögzült bennem az a benyomás, hogy ez a fiú kiterjedtebben és mélyebben érdeklődik, és fogékonyabb is a büntetőjog és a hivatás kérdéseinek elméleti vetülete iránt, mint ez a kezdő szakembernél – fogalmazóknál, fogalmazógyakornokoknál, sőt ügyészeknél – szokásos. Ezt az esetet követték a bridszpartik, amelyek szintén együttes utazással – és hasonlóan szakmai tárgyú beszélgetésekkel – jártak. Ezért és mert köz-

vetlenül ismertem a kerületi ügyészség személyi összetételét, számomra nem jelentett meglepetést 1972-ben, hogy vezetőhelyettesi kinevezést kapott.

Szélesebb körben fogadták viszont meglepetésként vezetői kinevezését a VIII. Kerületi Ügyészség élére. Sokak vélekedése szerint – mint ezt Nyiri Sándor is sejteti – *Götz János* mást szánt *Baló Jakab* utódjának.

Tény, olyan kerületi vezető ügyész, aki hasonlóan fiatal korban nyerte volna el beosztását – ráadásul hasonlóképpen eltérő előzetes várakozások ellenére –, akkoriban nem akadt Budapesten. Tanúsíthatom, hogy általános elismerést váltott ki az a teljesítmény, amelyről beszámol; nevezetesen, hogy viszonylag rövid idő alatt a kerületi ügyészség standard mutatószámai is javultak, és – ami nélkül ez nem is lett volna lehetséges – az ott dolgozó kollégák bizalmát is elnyerte, azaz elfogadták vezetőjüknek.

Ezzel végződött Nyiri Sándor első kalandja az ügyészségen.

A pártközpontban végzett tevékenységének részleteiről akkoriban újszólván semmit sem tudtam; hogy őszinte legyek, nem is érdekelt. A mai olvasó azonban keveset tud megbízható forrásból akár az ügyészség pártirányításáról, akár általában: az igazságszolgáltatás „pártfelügyeletéről”. Aki tehát nem csak hiedelmeken, képzelgéseken vagy pletykákon alapuló ismeretekre is szeretne szert tenni, Nyiri Sándor írásában értékes és érdekes forrásra találhat. Olyan portrékat fest a korabeli vezetőkről, amelyeket – *Korom Mihályra, Szakács Ödönre, Szénási Gézára* vonatkozó részekben – saját, hézagos, de személyes tapasztalataim alapján magam is meg tudok erősíteni.

Megismerkedhettem e könyvből azzal, hogyan alakult ki 1975 után a Legfőbb Ügyészség büntetőjogi részlegének szervezeti rendje, ami számomra azért volt különösen érdekes, mert személyes pályafutásom nem csekély részében ez volt az érvényes. A szerző az új legfőbb ügyész és az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályának közös munkája eredményét látatja ebben a szervezeti rendben, amely tapasztalataim szerint – ha ez az ő számára jelent valamit – kifogástalanul működött. A kialakulásához vezető „közös munkában” az ötletadó szerepkörét a személytelen pártközponti szervezeti egység helyett azonban alighanem maga a szerző látta el.

Olvashatunk e fejezetben néhány olyan epizódról is, amelyek élményszerű tapasztalatok alapján igazolják azt, hogy ekkoriban már magas szinten is egyre javultak az esélyei egy ésszerű megoldás sikerre vitelének egy-egy kis-király esetleg önkényes elgondolásával szemben. Ennek, persze, feltétele volt, hogy valaki szót emeljen az előbbi érdekében. Nyiri Sándor – a jelek szerint – szót emelt, túlélte, és visszakerült az ügyészi szervezetbe. Erről szól

a következő fejezet, amelyben a szerző pályafutásának valószínűleg a számára is legizgalmasabb eseményeiről olvashatunk.

Annak a tizennégy évnek a túlnyomó részében, amely a könyv következő fejezetének tárgya, a szerző a közvetlen szakmai előjáróm volt. Nekem nagy könnyebbséget jelentett, hogy személyében olyan főnököm van, aki előtt szakmai megbeszéléseken abban a biztos tudatban lehetett szakkifejezéseket használni, hogy ugyanúgy érti őket, mint én. Ennek hiánya ugyanis előtte nem egyszer zavaró volt. Nem mindig és nem mindenben értettünk ugyan egyet, de vitáink mindig szakmai keretek között maradtak és korrekten zárultak; egyikünk sem „triumfált”, de nem maradt egyikünkben sem „tüske”.

Természetesen más-más pozícióból – s ezért eltérően – érzékeltük a problémákat. A személyi szabadság büntetőeljárás-beli korlátozásának, az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás elrendelésének bizonyos problémáit azonosan ítéltük meg, az ezekkel összefüggő és „odafönn” (a Legfőbb Ügyészségen) hozott intézkedésekről mindketten tudtuk, hogy – bár ügyészi többletmunka árán – üdvös célt szolgáltak. Az ügyészi többletmunka azonban az első fokú ügyészi hatóságnál jelentkezik, és az hozzám, a közép fokú ügyészségen dolgozó szakmai vezetőhöz közelebb volt, tehát nekem jobban fájt, mint neki.

Hasonlóképpen eltérés mutatkozott a statisztika és a számítástechnika szerepének megítélésében is.

Az 1963-ban induló Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Büntügyi Statisztika legendája ma már közismert; a szovjet befolyási övezetben ez volt az egyetlen rendszeresen közzétett, büntügyi statisztikai adatgyűjtemény. Hasznossága vitathatatlan, ha tudjuk, hogy az egy-egy időszakban *tapasztalható bűnözés* nem azonos az ugyanezen időszakban *a hatóságok előtt ismertté vált bűnözéssel*. A rendszeresen közzétett adattárak tömértelen hasznos ismeret forrásai.

Hátulütőjük, hogy az adatlapok tömértelen kérdésére a rendőr által adott válaszok helyességéért a felelősség az ügyészt terhelte, egy első fokú ügyész pedig az adattáraknak közvetlen, gyakorlati hasznát egyáltalán nem látta. A – főként kriminálmorfológiai – adatok tömege újszerű és értékes volt a kriminológiai kutatások szempontjából, használható az országos és hosszabb távú tendenciák tanulmányozásához, de az első fokú rendőri hatóság vezetésének sem nyújtott sokat. Egy kerületi rendőrkapitányság büntügyi vezetője például nem a statisztikai adattárból, hanem a napi tapasztalatból tudta meg, hogy működési területén fizetés- és szombati napokon, az esti órákban, vendéglőben és vendéglő közelében – pontosabban: *melyik* vendéglőben vagy környékén – történtek leginkább a rablások.

Mindez évekig tartó civakodások forrása volt az ügyészségek és a rendőri szervek között. A saját számítógépközpont és vele együtt a saját statisztikai (V-lapon alapuló vádképviselési) rendszer a területi ügyészségek számára ugyancsak kevesebb hasznot ígért, mint amennyi többletmunkát az elkerülhetetlen újabb adatszolgáltatási követelmény igényelt. Ezek, persze, földhözragadt szemléletet tükröző sírámok; mind a számítástechnikai fejlesztés, mind a statisztikai rendszerek korszakos jelentőségű előrelépést hoztak, és lehetőség rejlik bennük, például a feldolgozott ügyek számszerűsített munkaigényességének – és ezzel az elvégzett ügyészi ügyfeldolgozó munka volumenének – mérésére. Az erre alkalmas módszer kidolgozása azonban még várat magára.

A fejezet legizgalmasabb – és a szerző pályafutásának leginkább felejthetetlen – része azonban az 1980-as évek második feléhez: a politikai rendszer-változáshoz és az azt közvetlenül megelőző korszakhoz kapcsolódik. Megemlékezik az időszak egyik színtestéről, az ügyészségi Ifjúsági Bizottságról, amelynek rendezvényei még ma is kedves emlékeket idéznek fel; az időszak nagy botrányáról, az egyetemi felvételihez kapcsolódó vesztegetési ügyről, amely végül vitathatóan zárult. Szó esik itt a Fidesz megalakulása körüli bizonytalanságokról, beszél a *Kulcsár Kálmán*-féle (reménykeltő) alkotmányozási előkészületekről, az ügyészségi „tényfeltáró vizsgálat” intézményének születéséről, majd foglalkozik a „konceptiós” és „konstrukciós” perek felülvizsgálatával, felidézve a Mindszenty-per, a Demény-ügy és más, kevésbé közismert bűnügyek, végül a Nagy Imre és kormányának tagjai elleni bűnügy felülvizsgálatához kapcsolódó élményeit és emlékeit.

Szó esik, természetesen, ezeknek az eseménydús éveknek egyéb történéseiről – a keletnémet disszidensek problémájáról mint a nevezetes „határnyitás” ügyészségi előzményéről, az ügynevezett „titkosszolgálati eszközök” jogállami kezelése irányába tett korai lépésekről, az ügynevezett Dunagate-ügyről, stb. –, aztán beszámol az 1990. április 1. és június 26. között megbízott legfőbb ügyészként végzett tevékenységéről, majd arról, hogyan vált *Györgyi Kálmán* a szó valódi értelmében legfőbb ügyésszé – és arról, hogyan telt ki számára 1992-ben az esztendő.

E vázlatos tartalmi áttekintésből is látható, hogy Nyiri Sándor történelmi időkben, képletesen szólva: viharos vizeken kormányozta az ügyészi szervezet hajóját. Nem tisztzem, hogy a szereplését osztályozzam; arról ki-ki maga jogosult véleményt alkotni. *Ehhez azonban, természetesen, nekem is jogom van. Kötelességemnek tartom tanúsítani, hogy a könyvben adott beszámolója – korabeli emlékeim szerint hű képet ad működéséről, amelyet én elismerésre méltónak tartok.* Szerencséjére akkor, amikor távozott hivatalából,

még nem uralkodott el hazánkban és az ügyészségen sem a bárdolatlanság, s így nem kellett méltatlan körülmények között távoznia. Érdemeit a köztársaság elnöke is elismerte.

A következő négy esztendőben új feladatok sokasága várt rá a Belügyminisztériumban. Váltakozó sikerrel birkózott olyan rendészeti kérdésekkel, amelyek egy része máig sem jutott jogi értelemben nyugópontra, sőt ma már szinte mindenki megszokta a törvénytelen állapotot (például a prostitúció ügyében), illetve azt, hogy az átszervezés állapota szinte szünet nélküli (Rendészeti Szervek Védelmi Szolgálat és utódai). Itteni működése – bár tevékenysége ellen érdemi kifogás nem volt – az új időknek megfelelően indoklás nélküli felmentéssel végződött.

Ez után következett a harmadik kaland az ügyészségen. Itt négy éven át ismét kollégák lettünk, csak most nem ő volt az én főnököm. Csak remélhetem, hogy neki sincsenek beosztottként szerzett rosszabb emlékei rólam, mint nekem öröla.

Bámulatos volt, ahogyan azt a helyzetet kezelte, hogy „közlegényként” kell szolgálatba lépnie abban a szervezetben, amelyben másfél évtizedig országos vezető volt; belátta, hogy a tűzvonalbeli napi munka más ismereteket és készségeket igényel, mint az elvi irányítás. Gazdag ismeretanyaga és bőséges tapasztalatai, kapcsolatteremtő képessége, szerénysége és szorgalma átségítette a kezdeti nehézségeken, és azok, akik érkezésekor szemrehányásokat tettek, hogy miért fogadtuk vissza, tíz hónap múlva szinte pajzsra emelték, mint új kerületi vezető ügyészt. Hivatalában odaadó hívekből álló gárdát alakított ki, amelynek tagjai szerették hivatásukat, és fáradhatatlanul törekedtek arra, hogy hozzáértő módon, magas színvonalon tudják azt művelni.

Nem ódat, hanem könyvismertetést szándékoztam írni, így befejezem. Csupán annyit még: Nyiri Sándor könyvének első fejezetei olyan családi hátteret vázolnak, amelynek olvastán nem hiszem, hogy magamra maradnék azzal a véleménnyel: barátomnak az 1945-ös rendszerváltozás nélkül kevés esélye lett volna arra, hogy valaha is diplomát szerezzen. Teljesítményét látva ki merné jóhiszeműen azt mondani, nem lett volna veszteség, ha így történik? Ő maga az élő példa arra, hogy nem csak kontraszelekció működött a diktatúrában – sőt...

Az élet ajándékának tekintem, hogy kollégák voltunk, és büszke vagyok arra, hogy barátjának tekint.

Készítette: Bócz Endre

A hónap eseményei az EU belügyi együttműködése terén (május)

A SALZBURG FÓRUM ELNÖKSÉGÉT EBBEN A FÉLÉVBEN CSEHORSZÁG LÁTJA EL, így a szokásos miniszteri konferenciára május 24–25-én Prága mellett, a Štřitín-kastélyban került sor. A Salzburg Fórum az egyik legintenzívebben működő regionális platform, amely lehetővé teszi a belbiztonsági kérdésekkel kapcsolatos multilaterális párbeszédet a tagországok között.¹ A napirenden rendszerint aktuális, jelentős európai és regionális kérdések szerepelnek, amelyek kapcsán a tagországok egyeztetik az álláspontjukat, illetve megvizsgálják az egységes regionális fellépés lehetőségeit az uniós tanácskozások során. A cseh elnökség által szervezett miniszteri szintű konferencián ennek megfelelően a schengeni együttműködéssel kapcsolatos aktuális kérdések mellett szó esett Románia és Bulgária schengeni övezethez csatlakozásáról is, tekintettel arra, hogy a tanácsnak 2012 szeptemberében vissza kell térnie a csatlakozást érintő döntés meghozatalára. Valószínűleg lassan révbe ér egy korábbi magyar kezdeményezés is, ezen a találkozón a miniszterek egyelőre csak áttekintették a hatékonyabb közlekedésbiztonsági együttműködést célzó regionális megállapodás kidolgozásának helyzetét, amely a közlekedési szabálysértőkkel kapcsolatban hatékonyabb nemzetközi információcserét és a kiszabott bírságok más államban való behajtását is lehetővé kívánja tenni, természetesen összhangban maradván a közelmúltban, ebben a témakörben elfogadott uniós előírásokkal. A miniszterek megállapodást írtak alá a tanúvédelem témakörében, ezen a területen szoros együttműködésre és bizalmi viszonyra van szükség a felek között. Szerepeltek a napirenden továbbá az Europol jövőbeni szerepével, valamint a 2012-es lengyel–ukrán labdarúgó-Európa-bajnoksággal kapcsolatos biztonsági intézkedésekkel összefüggő kérdések. A cseh elnökség végével az első trióelnökségi ciklusát zárja a Salzburg Fórum. A következő 18 hónapban Magyarország, majd Lengyelország és Románia látja el az elnökségi feladatokat. A trióelnökség kiemelt figyelmet kíván fordítani a Salzburg Fórum országai közötti koordináció további erősítésére, a platformban rejlő lehetőségek még hatékonyabb kihasználására. Magyarország utoljára 2008 második felében volt elnökségben, ideje

¹ Tagjai: Ausztria, Bulgária, a Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Szlovénia. Horvátország megfigyelői státusban vesz részt.

újra átvennünk a stafétabotot. A következő miniszteri konferenciára már a magyar elnökség szervezésében, várhatóan októberben kerül sor.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG FÉLÉVI JELENTÉST KÉSZÍTETT² A SCHENGENI ÖVEZET JELENLEGI ÁLLAPOTÁRÓL. Az elmúlt időszakban lezajlott politikai viták alapján szükségesnek mutatkozott egy ilyen röntgenfelvétel elkészítése. A jelentés természetesen hangsúlyozza a schengeni rendszer mint közösségi vívmány jelentőségét, röviden, de érzékletesen jelzi, mit ad az európai polgároknak, miközben lehetővé teszi négyszázmillió ember szabad mozgását. A jelentésnek azonban nem célja az aprólékos elemzés, egy röviden összefoglalt helyzetképből kiindulva – ami a külső határokon és az övezetben zajló folyamatokat vázolja – elemzi az elmúlt időszak eseményeit. Az általánosság szintjén kitér a rendszer gyengeségeire, illetve Románia és Bulgária csatlakozásának kérdésére is. Foglalkozik a rendszert segítő adatbázisok használatának egyes aspektusaival is. Végül, de nem utolsósorban ajánlásokat fogalmaz meg a tagállamok számára.

BIZTONSÁGOSABBÁ TENNI EURÓPÁT CÍMMEL MÁJUS 23-ÁN JELENT MEG AZ EURO-POL ÚJ KIADVÁNYA, amely az immár negyedik alkalommal azonos témakörben kiírt fotópályázat nyerteseinek munkáit tartalmazza. A pályázat célja olyan tehetséges művészek munkáinak összegyűjtése, amellyel megfelelően fel lehet hívni a figyelmet az Europol és az európai rendészeti szervek mindennapi munkájára, a nehézségekre, próbatételekre és természetesen a professzionalizmusra, amellyel hozzájárulnak Európa biztonságához. A végeredmény egy gyönyörű album lett, amely tematikusan tartalmazza egyrészt a szervezett bűnözés különböző formái elleni fellépéshez kapcsolódó pályaműveket, másrészt a művelői együttműködés egyes elemeit ábrázolókat. A fotók között természetesen szerepel magyar fotóművész munkája is: Láng-Miticzky András két fotóval is szerepel a kiadványban, amely megtekinthető az Europol honlapján.³

MÁJUS 25.: AZ ELTŰNT GYEREKEK NAPJA. A kezdeményezés Amerikából, Ronald Reagan elnöksége alatt indult, amikor Etan Patz eltűnésnek napját 1983-ban az eltűnt gyermekek nemzeti napjává nyilvánította, de Európában is rendre minden évben kiemelt jelentőséget tulajdonítanak annak, hogy ezen a napon különös figyelmet szenteljünk az elkóborolt vagy éppen bűncselekmény követke-

² Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: Biannual report on the functioning of the Schengen area 1 November 2011 - 30 April 2012. Brussels, 16.5.2012, COM(2012) 230 final

³ https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/europol_making_europe_safer.pdf

EURÓPAI UNIÓ

tében eltűnt gyermekeknek. A legnagyobb figyelmet ilyenkor természetesen a prevenció kapja, hiszen ezen a területen fokozottan igaz, hogy könnyebb a bűnt megelőzni, mint kezelni. A határok nélküli Európában a megelőzés mellett óriási jelentősége van a tagállamok közötti hatékony együttműködésnek és az egységes segélyvonal alkalmazásának. Az Európai Bizottság az idén ismét felhívta a tagállamok figyelmét arra, milyen fontos lenne a 116-000, az egységes európai segélyszám üzemeltetése és propagálása. Több millió euróval támogatja azokat a szervezeteket, amelyek az adott tagállamban ezt a vonalat üzemeltetik, annak érdekében, hogy megfelelő kapacitással működjenek. Május 30-án konferenciát is rendeznek Brüsszelben az eltűnt gyermekekkel kapcsolatos európai együttműködés továbbfejlesztése érdekében.

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK MAGAS SZINTŰ KÉPVISELŐI MÁJUSBAN ISMÉT KIÁLLTAK A GYERMEKEK ONLINE SZEXUÁLIS BÁNTALMAZÁSA ELLENI HARC ERŐSÍTÉSÉNEK ÉS A NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS HATÉKONYSÁGA NÖVELÉSÉNEK SZÜKSÉGESSÉGE MELLETT. A bizottság javaslata alapján egyeztetések zajlottak arról, hogy az Európai Unió és az Egyesült Államok közös erővel hozzon létre egy globális szövetséget a gyermekek online szexuális bántalmazása ellen. Ha az EU és az Egyesült Államok között létrejön a szövetség, India, Kanada, Dél-Afrika, Ausztrália és Oroszország is hamarosan csatlakozhat. A javasolt globális szövetség célja, hogy előmozdítsa a világ országainak elköteleződését a gyermekek online szexuális bántalmazása elleni küzdelemben való aktív közreműködés iránt, ezt a célt pedig az eddigi politikai nyilatkozatok helyett konkrét intézkedés javaslatcsomag előterjesztése révén kívánják elérni. Az intézkedés javaslatcsomag-tervezete már elkészült az április 23-i, EU–Egyesült Államok számítástechnikai bűnözés elleni szakértői munkacsoportülésén. Erre a dokumentumra reagálva a dán elnökség következtetéstervezetet készített, amelyet – hosszú ideig legalábbis – az utolsó általuk elnökölt belügyi tanácsülés fogadhat el június 7-én. A tanácsi következtetések célja, hogy megteremtsék a globális szövetség életre hívásának alapját, hiszen, ha a tagállamok jóváhagyják a kezdeményezést, az elnökség ennek szellemében tárgyalhat az amerikai féllel a 2012. június 20–21-i Európai Unió–Amerika miniszteri találkozón. A gyermekpornográfától mentes internet sajnos még távoli célnak tűnik. Számos megoldandó kérdés van, köztük nem elhanyagolható nehézséget jelentenek a joghatósági problémák, ezek rendezése érdekében kiemelten fontos a globális összefogás.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 500 Ft

